

Srečanje borcev Petnajste

V soboto so se srečali v Ljubljani borci 15. udarne divizije, ki so jo sestavljale tudi Cankarjeva in Gubčeva brigada, 12. in 15. SNOUB, Prva slovenska artilerijska brigada, jurišni bataljon ter borci divizijskih štabnih enot. Na rednem zboru skupnosti borcev 15. udarne divizije so med drugim ocenili dosedanje delo, sprejeli program dejavnosti za naslednje obdobje, izvolili nov odbor. Zbranim je spregovoril dosednji predsednik Skupnosti borcev 15. udarne divizije Stane Škrlj, ki se je zavzel za tesnejše sodelovanje z mlajšo generacijo pri negovanju in nadaljevanju izročil te legendarne divizije.

Glavni del Zbora skupnosti borcev pa je bila predstavitev pravkar izdane monografije »Petnajsta divizija« avtorja Lada Ambrožiča-Novljana. Zbor se je nadaljeval s tovariškim srečanjem, ki so se ga udeležili številni predstavniki borčevskih organizacij, med njimi tudi Stanko Semič-Daki. Več o monografiji avtorja Lada Ambrožiča-Novljana na 16. strani.

Jože Čurin

Podeljene nagrade Matevža Haceta

Minulo soboto sta Janez Vrbinc in dr. Anton Sok prejela letošnji nagradi Matevža Haceta, ki jih podeljuje Gasilska zveza Slovenije vsako leto najzaslužnejšim članom. Sicer pa so na 4. letošnji seji plenuma gasilske zveze Slovenije poudarjali predvsem vprašanja, ki bi jim morali bolj prisluhniti vsi odgovorni za požarno varnost v različnih okoljih. Iz doslej zbranih podatkov gasilskih obiskov na terenu ugotavljajo, da je »šibka točka« v polovici primerov slabo (ali sploh ne-) urejen strelovod, potem so na seznamu neurejeni trgovski prostori, pa skladiščenje kurilnega olja v kletih, slabo varovani poslovni prostori, podstrešja in tako naprej. To pa so le ugotovitve gasilskih obiskov 22.000 naslovnikov. Mnogi med njimi ne terjajo kaj več ko nekaj dobre volje in zavesti o varovanju družbenega pa tudi zasebnega premoženja.

Včasih je dobro začutiti hlad

Ampak samo včasih. Le toliko, da nas opomni, da se bomo vendar vsi skupaj začeli resneje zanimati za skupno stvar, ki ji pravimo energija. Brez energije ni razvoja, brez energije ni napredka in navsezadnje, brez energije, take in drugačne ni več mogoče živeti. Že res, da se v teh stabilizacijskih dneh marsikdo vrača h klasični kurjavi na drva in premog, tudi žarnice, pečice in razne gospodinjstke stroje smo še kar pridno začeli ugašati in jih uporabljati bolj racionalno. Vendar je zdaj menda vsakomur jasno, da so to le najbolj nujne in najboljčasne rešitve. Kajti še bodo sušna leta, še bodo nizke gladine naših rek pa tudi atomska elektrarna se bo najbrž še kdaj pokvarila...

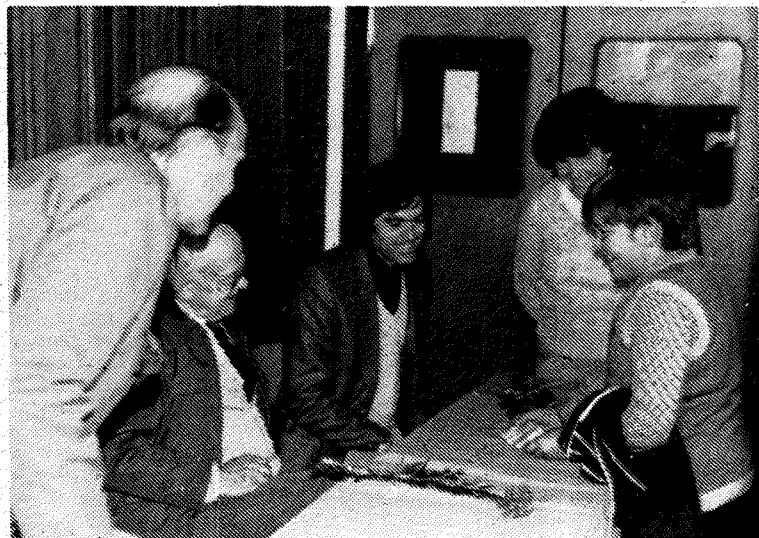
Iz različnih vzrokov so še vedno zanimivi projekti majhnih hidroelektrarn na potokih in gorskih studencih. Vse več streh individualnih graditeljev hiš dobiva velike temne, steklene površine – sončne kolektorje. Toda vse to so za zdaj še tipajoči koraki. Enotnost glavnih usmeritev nam je potrebna. Za zdaj pa se strokovnjaki še vedno ne morejo skupno odločiti, kje so naše najugodnejše perspektive za pridobivanje energije. Eni bi radi zajezili še nekaj preostalih rek, naših naravnih biserov in od tam posrkali kakšno desetino megavатов električne energije, drugi bi radi varovali naravno okolje, tretji še vedno vidijo določene možnosti v izkoriščanju premogovih lešišč...

O vseh teh vprašanjih potekajo te dni na različnih ravneh številni pogovori in tako je bila v ponedeljek v Cankarjevem domu tudi javna tribuna o pomenu energije za družbenogospodarski razvoj Slovenije. Organizirala sta jo marksistični center pri CK ZKS in svet za varstvo okolja pri predsedstvu RK SZDL Slovenije. Jasno je, da kar preprosto ob okroglih mizah in na javnih tribunah ne bomo »iznašli smodnika«, toda že to, da je problem razumljen interdisciplinarno in ne zadeva le energetikov in porabnikov, je korak naprej. Izredno pomembno je namreč, da dolgoročneje načrtovanje na tem področju dobro premislimo, preverimo vse, kar so v svetu o tem že odkrili (in ne odkrivamo novosti tam, kjer so že odkrite) ter da nas ne zavede vsakič sproti trenutni težak položaj, da bi se odločali prenaplajeno.

In ta čas, ko deli naše republike in seveda tudi drugih republik ter pokrajin ostajajo izmenično v temi, prihajajo na svetlo (!) marsikateri pomanjkljivosti, ki jih zakriva svetloba luči. Tako je na preizkušnji naša požarna varnost, naša domača preskrba z najnujnejšimi potrebščinami in – neverjetno – tudi takšne stvari kot na Hrvaškem, kjer imajo težave, ker je mazut sicer z ladjami prispel v pristanišča, ni pa zadovoljivega števila cistern, da bi tovor pripeljale do velikih porabnikov... Ponekod v velikih mestih (na primer v Beogradu) je šepava preskrba z vodo, da o skrbi za starejše osamljene občane ne govorimo... Vse to pa je že tisto, kar zadeva področje splošne pripravljenosti občanov za podvojeno delovanje v smeri normalizacije razmer.

B. Ž. J.

O partizanskem denarju in numizmatiki

Ob koncu uspešne razstave »Keltsko novčništvo na Slovenskem«, ki si jo je ogledalo v oktobru in novembru čez tisoč občanov Ilirske Bistrice, so šolarji Osnovne šole Ivan Brozina-Slovan iz Jelšan povabili medse avtorje razstave dr. Aleksandra Jeločnika, mag. Petra Kosa in arh. Branka Simčiča, sodelavce numizmatičnih kabinetov Narodnega muzeja v Ljubljani in Narodne banke Slovenije.

Mladi so z zanimanjem prisluhnili strokovnjakom o pomenu zbiranja starih novcev za preučevanje zgodovinskih dogajanj v določenem času in prostoru. Še posebej je mlade pritegnila pripoved arh. Branka Simčiča, avtorja slovenskega državnega grba in soavtorja slovenskega partizanskega denarja. Koliko truda in izjemne iznajdljivosti je bilo potrebno, da so sredi vojne vihre, v nemogočih delovnih razmerah, brez pravih strojev, materiala in orodja uspešno tiskali slovenski partizanski denar. To ni uspelo nobenemu drugemu odporniškemu gibanju v okupirani Evropi.

Tekst in foto: Vojko Čeligoj

Ob tridesetletnici krvodajalstva na Slovenskem

Rdeči križ je bil ustanovljen z namenom, da zavaruje človeka, širi prijateljstvo in mir med vsemi ljudmi. Je organizacija za prostovoljno pomoč, brez vsakršnega koristiljublja. Ena izmed oblik prostovoljne, brezplačne in anonimne pomoči je tudi krvodajalstvo.

Letos praznujemo tridesetletnico tega najbolj humanega odnosa do sočloveka, trideset let požrtvovalnega in nesebičnega dela aktivistov Rdečega križa. Dne 15. oktobra 1983 so v slovenjegraški občini na slovesni seji spregovorili o celotnem razvoju krvodajalstva v slovenjegraški občini od leta 1953–1983 in tudi o zgodovinskem razvoju organizacije Rdečega križa pri nas in po svetu.

Krvodajalcem in aktivistom so ob tej priložnosti podelili priznanja in značke ob tridesetletnici krvodajalstva.

Vsem delovnim organizacijam, ki nam pri tem pomagajo, pa plakete. Najlepše priznanje pa so prav gotovo vsi tisti, ki jim je kri pomagala k ozdravljenju in mnogim rešila življenja.

Krvodajalstvo pa je le del pomoči, ki jo organizacija Rdečega križa daje ljudem. Sem spadajo še ostala področja: od prve pomoči, vzgojne dejavnosti z mladino, pomoči ob elementarnih nesrečah, poizvedovalne službe, sosedske pomoči, nege bolnika in nega otroka in še veliko drugih dejavnosti, ki pa so vse izražene v humanosti, neodvisnosti, prostovoljnosti in enotnosti. Rdeči križ je pognal globoke korenine v življenje vseh dežel in vseh ljudi, ki želijo narediti svet bolj človeški.

Adolf Ankon

Kako do hrane?

Zaostrene gospodarske razmere doma in številna svetovna nasprotja nas obvezujejo, da se z vsemi naprednimi silami lotimo akcij za stabilizacijo našega gospodarstva.

Hrana je postala strateškega pomena, njena proizvodnja pa pogoj za neodvisen položaj naše socialistične samoupravne Jugoslavije v svetu. Možnosti za pridelavo hrane so v naši domovini izjemne. Ne le, da bi jo lahko pridelali dovolj za svoje potrebe, lahko bi se brez problema vključili med države izvoznice hrane, kar bi izredno pripomoglo k stabilizaciji našega gospodarstva.

Vendar smo vsa povojna leta kmetijstvo zanemarjali, premalo smo investirali v proizvodnjo na velikih obdelovalnih površinah in v modernih hlevih, samostojne kmetijske proizvajalce pa smo z raznimi zakonskimi posegi in nerealnim plačilom po delu tako destimulirali za kmetijsko proizvodnjo, da so mnogi zapuščali kmetije in iskali kruh v združenem delu.

Razvrednotili smo kmetovo delo. Biti kmet je postalo

že skoraj sramotno. Le malo mladih ljudi se še odloča, da bi s trdim delom in premišljenim vlaganjem v kmetijsko proizvodnjo na kmetiji videlo svojo perspektivo. Do vseh, ki so obdelovali zemljo in pri tem niso ustvarjali ravnno visokih tržnih presežkov, smo se obnašali kot do izkoriščevalcev narave. Nismo jim dajali osnovnih možnosti za vrednotenje njihovega dela. Za to nikdar ni bilo zagotovljenega dovolj denarja.

Nikakor se ne moremo dogovoriti o plačevanju kmetovih storitev po vloženem delu. Zavračamo predlog o višjih, stimulativnih odkupnih cenah mesa v višjih območjih, kjer je pridelava mesa zahtevnejša, po drugi strani pa odkupujemo živino po višji odkupni ceni, ki se oblikuje na prostem trgu. Tako smo dosegli, da se višje ležeče kmetije praznijo. Edine investicije v gospodarska poslopja na hribovitem območju so bile v predelavi le-teh v počitniške hišice. Čredo v hlevu so zamenjali jekleni kojnički.

Edino navidezno izenačevanje med kmetom in delavcem predstavlja zakon o po-

kojninskem zavarovanju kmetov. Resnica pa je tudi, da delavec od pokojnine lahko živi, kmet pa ne more.

Čas je, da nehamo iskati vzroke za tak položaj, potrebno je v zvezi s tem nekaj storiti. Zakonska določila bi morala prenehati biti ovira za reševanje nepravilnosti v kmetijstvu, kajti od papirja in zakonov ne bomo sili. Kmeti moramo nagraditi po vloženem delu in šele tedaj se bo kmet odločil za obdelovanje zemlje, prosta mesta v združenem delu pa bo prepuštil številnim iskalcem zaposlitve, ki se nimajo možnosti preživljati na drug način.

Tudi mladi se morajo aktivno vključiti v boj za naš lepši in boljši jutri in v ta boj spada tudi pospeševanje kmetijske proizvodnje in populariziranje le-te med mladimi. Samo takšna kmetijska proizvodnja, zasnovana na pravičnem vrednotenju dela kmetov, usmerjena k pridelavi tržnih presežkov, bo ob pomoči mladih kmetijskih strokovnjakov lahko prispevala k ponovnemu oživljanju našega gospodarstva.

Občinska konferenca ZSMS
Ajdoviščina

naš komentar

Obdržati teži in vpliv v svetu

Visoki predstavnik zahodnonemške socialdemokratske stranke dr. Hans Jochen Vogel je v nedavni izjavi mariborskemu Večeru izrekel značilno sodbo in mnenje o položaju in vlogi Jugoslavije v svetu. Dejal je: »Jugoslavija je imela med neuvrščeni zmeraj posebno težo. Menim, da si nasledniki maršala Tita prizadevajo obdržati to težo in vpliv. Želel bi si le, da bi bile izjave iz Beograda včasih nekoliko natančnejše, nekoliko bolj pozivajoče in nekoliko odločnejše. Položaj v Evropi to terjaja.«

Taka sodba ugledne politične osebnosti prav tako ugledne politične stranke ene izmed evropskih držav sama po sebi priča, kako se Jugoslavija ne more, tudi če bi se hotela izmikaniti poseganju v mednarodne razmere na temelju njenih neuvrščeni stališč. To velja še posebej za današnji čas, ki ga dosti bolj kot katerokoli povojno obdobje bremenijo hude nevarnosti za mir. In te nevarnosti so se s sedanjo zaostrenostjo medblokovskih odnosov in z začetkom novega jedrskega oboroževanja evropskih blokovskih držav močno približale tudi Evropi.

Ne bi mogli reči, da zunanja politika Jugoslavije – zlasti to jesen – ni bila dejavna na mnogih področjih. O tem mimo drugega govore mnogotera državniška srečanja vodilnih osebosti naše države s tujimi državniki. Lahko začnemo naštevaje teh srečanj z obiskom predsednika Zvezne republike Nemčije Karla Karstensa v zgodnji jeseni. Hkrati naj dodamo, da se bo verjetno letošnja vrsta obiskov tujih državnikov končala z obiskom francoskega predsednika Mitterranda in pa voditelja italijanskih komunistov Enrica Berlinguerja.

Vmes je bil obisk ameriškega podpredsednika Busha, od vzhodnih državnikov pa obisk vzhodnonemškega predsednika vlade Willyja Stopha. Vsak izmed teh obiskov je po svoje označeval pomen odnosov Jugoslavije z državami, ki so jih predstavljale te osebnosti. Glede zahodne Nemčije in Združenih držav Amerike ni potrebno posebej poudarjati, da nas z vsako izmed teh dveh držav in skupnostjo, ki ji pripadata, vežejo važne gospodarske vezi in pa 19-milijardna zadolžitev.

To pa seveda nikakor ne pomeni, da bi smeli zanemarjati gojitev sodelovanja z vzhodno-evropskimi državami. Da si Jugoslavija prizadeva za krepitev odnosov tudi z deželami vzhodne Evrope, ne priča samo visoka stopnja gospodarskih in drugih odnosov z njimi, pač pa tudi redno vzdrževanje državniških stikov, o čemer priča med drugim nedavno srečanje najvišjih predstavnikov Jugoslavije in Romunije v Bukarešti, že omenjeni obisk predsednika vzhodnonemške vlade in pa nedavno končani obisk češkoslovaškega državnika Bilaka v Jugoslaviji.

Nikakor ne gre prezreti tudi obiskov, ki jih je v kratkem časovnem zaporedju opravila predsednica zveznega izvršnega sveta Milka Planinc v Iraku, Veliki Britaniji in Grčiji in še vrste drugih obiskov, poleg državnih tudi partijskih, kamor sodi obisk predsednika CK Zveze komunistov Slovenije Andreja Marince na Kitajskem. Ko gre za sodelovanje s sosedi, bi kazalo omeniti svoječasni prijateljski obisk italijanskega predsednika Sandra Pertinija v Črni gori in minuli obisk predsednika slovenskega izvršnega sveta Janeza Zemljariča v Rimu.

Napak bi bilo ne omenjati še posebej dejavnosti Jugoslavije v krogu neuvrščeni držav. Tudi v tej zvezi kaže poudariti pomen državniških srečanj predstavnikov Nikaragve, Boccane in Mozambika, ki so bili pred nedavnim v Jugoslaviji. Viden pomen dejavnosti neuvrščeni pomenita v zadnjem času vsekakor dva dogodka: srečanje vodilnih državnikov neuvrščeni – Jugoslavijo je zastopal na njem Mika Špiljak – v New Yorku v okviru letošnjega zasedanja svetovne organizacije in posredovalno misijo štiričlanske komisije neuvrščeni na Bliznjem vzhodu, v njej je sodeloval tudi Lazar Mojsov, ki je vidno prispevala k pomirnitvi oboroženih spopadov med pripadniki palestinskega osvobodilnega gibanja.

Vendar je povsem razumljivo, da težavne notranje gospodarske razmere nujno zaviralno delujejo tudi na učinkovitost in odločnost Jugoslavije na mednarodnem prizorišču. Toda vsako oddaljevanje od svetovnega dogajanja, zapiranje v lastno lupino in opuščanje politike odprtosti k svetu, bi še kako škodljivo delovalo tudi na krepitev notranje ustaljenosti in reševanje notranjih težav.

Drago Košmrlj

Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■ Od tedna do

V deželah zahodnoevropske gospodarske skupnosti so objavili poročila, po katerih dosega število brezposelnih nad 10 odstotkov. Največ, se pravi nad 15 odstotkov brezposelnih, imata Irska in Belgija, nad 14 odstotkov pa Nizozemska in Italija. Najmanjši odstotek – komaj 1,7 – ima najmanjša članica skupnosti Luksemburg. ■ V Venezueli je na nedavnih parlamentarnih volitvah slavila pomembno zmago opozicijska stranka, demokratske akcije. To je dejansko socialdemokratska stranka, ki je tudi članica Socialistične internacionale. Krščansko demokratska stranka, ki se je potegovala za zmago, je zaostala za socialdemokrati kar za 20 odstotkov. ■ Najvišji predstavniki zahodnoevropske deseterice so se na nedavnem sestanku v Atenah razšli, ne da bi dosegli kakršenkoli uspeh v pogajanjih. Namesto, da bi se zedinili o skupni politiki, je vsaka država zagovarjala svoje koristi. To je bilo čutiti še posebej močno glede usklajevanja kmetijske politike. ■ Libanon postaja iz dneva v dan prizorišče vseh hujših bojov in sporov med posameznimi silami, ki so se zgrnile v to malo državo. Izraelska vojska je odkrito pokazala namene, da uniči palestinske borce, ki imajo namen odpluti z grškimi ladjami pod zaščito čet združenih narodov v Tunizijo. V Bejrutu pa so bili vojaški spopadi med Druzi in ameriški vojaškimi enotami. ■ V Aosti, italijanskem mestu ob francoski meji, ki je hkrati središče francoske manjšine v Italiji, je bilo zborovanje predstavnikov skoraj vseh evropskih narodnih manjšin. Glavni predmet razprave je bil prikaz položaja evropskih manjšin pod fašizmom. Na zboru je vzbudil vidno pozornost referat Milice Kacin-Wohinz o zatiranju Slovencev v času fašistične vladavine. ■ V Afganistanu so se vnovič okrepili boji med uporniki ter vladnimi in sovjetskimi četami. Da bi strle odpor upornikov, so sovjetske vojaške enote začele ofenzivo. Vendar, kot vedo povedati poročila, drže sovjetske čete samo dolinska območja in glavne komunikacije.

naš komentar

Vsega ne kaže metati v isti koš

V zadnjem času je vse pogostejše slišati, da v združenem delu razpuščajo temeljne organizacije. Marsikje trdijo, da so se razmere spremenile in da je samoupravna reorganizacija nujna. Poglejmo najprej nekaj primerov.

V Iskri zagotavljajo, da bo treba spremeniti celotni poslovni sistem in v skladu s tem opraviti tudi nujne samoupravne spremembe. Največ »popravkov« naj bi izpeljali v delovni organizaciji Elektrozeve, ki je zašla v gospodarske težave. Reorganizacijo na drugih koncih te gospodarske skupnosti bo zahtevala zlasti drugačna delitev dela, vpeljevanje novih programov in podobno.

V pivovarni Union v Ljubljani trdijo, da je prišlo v zadnjih letih v proizvodnji do pomembnih sprememb, samoupravna organiziranost pa je ostala takšna, kot je bila. Nekatere dele proizvodnje so avtomatizirali, drugod se je zmanjšalo število zaposlenih itn. Pivo, denimo, danes proizvajata dva tozda: tozda proizvodnja in tozda polnilnica, kar bržčas res ni primerno, saj prihaja zavoljo tega do številnih motenj. Proizvodnja je po nepotrebnem prekinjena, več je zastojev in drugih nezaželenih pojavov.

V Slovenijacstah-tehniki razpuščajo temeljni organizaciji v Mariboru in Piranu. Vzrok za to naj bi bil samo eden: ni dela. Ko so ti dve temeljni organizaciji ustanovljali, so se gradbišča kar odpirala in delavci vsega niti niso uspeli postoriti. Zdaj morajo delo iskati povsod: tudi v tujini. Veliko so jih že zaposlili v Ljubljani in okolici.

V energetske kombinatu Edvard Kardelj v Trbovljah govorijo o dograjevanju dohodkov odnosov, katerega namen naj bi bil porabnikom ponuditi cenejšo energijo. In kako naj bi to dosegli? Pravijo, da z delitvijo po dejavnostih. V enem delu naj bi bili vsi tisti, ki neposredno sodelujejo pri proizvodnji električne energije in pri pridobivanju premoga, v drugem pa

tisti del kombinata, ki pri tem sodelujejo le posredno. Na ravni sestavljene organizacije naj bi imeli le eno delovno skupnost, ki bi opravljala administrativna in strokovna opravila.

V Lipi v Ajdovščini so temeljne organizacije že sklenili razpustiti in ustanoviti enovito delovno organizacijo. Na referendumu so delavci bili za tako preoblikovanje, saj jim je bilo rečeno, da bodo s tem prihranili precej denarja. Pobudo za ukinitve tozdv so sprožili tudi v Uniorju v Zrečah. Ugotovili so, da bi z ukinitvijo temeljnih organizacij lahko zmanjšali poslovne stroške. V gozdnem gospodarstvu Nazarje bi prihodnje leto radi imeli namesto treh eno temeljno organizacijo. Zagotavljajo, da te spremembe podpirajo tudi tamkajšnje družbenopolitične organizacije. O neustreznosti samoupravnih organiziranosti govorijo v tovarni nogavic v Polzeli, v steklarni v Rogški Slatini in drugod.

Pobude za samoupravno preoblikovanje pa ne prihajajo samo iz gospodarstva, ampak tudi zunaj njega. Razpuščanje tozdv najpogostejše omenjajo v slovenskem zdravstvu. Nekaj tozdv naj bi, denimo, odpravili na Primorskem, na mariborskem itn. Te pojave bi morali temeljito raziskati. Družbeni pravobranilec samoupravljanja Slovenije ugotavlja, da so vzroki zanje zelo različni in da vseh reorganizacij ne kaže metati v en koš. Tam, kjer proizvodne in druge spremembe narekujejo tudi drugačno samoupravno organiziranost, je to delo pač treba opraviti. Marsikatero temeljno organizacijo so nastale na podlagi političnih in drugih pritiskov in so navadne umetne tvorbe, ki nikoli niso zaživele. Takih tvorb ne bi kazalo še naprej ohranjati.

To pa pomeni, da je treba temeljne organizacije odpravljati na vseh koncih in krajih. Ponekod nameravajo temeljne organizacije razpustiti zaradi – kot trdijo – racionalizacije samo-

upravljanja. Ugotavljajo, da se je v tozdv razbohotila administracija in da je vse skupaj predrago. Toda ali je zaradi tega res treba razpustiti temeljno organizacijo? Saj vendar lahko administrativna dela opravljajo na ravni delovne organizacije. V tozdu administracija ni potrebna. Ukinejo naj to administracijo, ne pa tozda.

Drugod se samoupravnega preoblikovanja nameravajo lotiti zaradi razdrobljenih prodajnih in drugih komercialnih služb. Te službe so ustanovljali v teh organizacijah in s tem komercialno zelo razdrobili. Na dlani je, da te službe v tozdv nimajo kaj iskati in da mora biti taka organizacija skrajno vprašljiva. Toda, zakaj odpraviti temeljno organizacijo? Na enem kraju naj združijo razdrobljene strokovne službe. Saj vendar nikjer ne piše, da mora tozda imeti svoj izvozni in uvozni oddelek in po možnosti še kaj več.

Nekaterim so tozdi v napoto, ker bi pač radi imeli vse v svojih rokah. Preveč razvejano samoupravljanje jim nikakor ne diši. Kje so priča poskusom razvrednotiti samoupravljanje, bodo najlaže zaznale družbenopolitične organizacije, ki spremembam zaradi takih nagibov ne bi smele nasesti.

Moti pa pri zdajšnji »akciji« še nekaj. Redkokje ob tem razpravlja tudi o razvoju samoupravnih odnosov, o poglobljanju samoupravljanja. O tem, kako razviti dohodkovne odnose, ki so podlaga urejanju samoupravnih zadev v vsaki organizaciji združenega dela. Zdi se, da bi pri vsaki načrtovani spremembi morali videti predvsem to in se šele na podlagi temeljite analize opredeliti za takšne ali drugačne spremembe. To seveda ne pomeni, da smo proti spremembam samoupravne organiziranosti. Daleč od tega, saj samoupravna organiziranost ni dana enkrat za vselej. Dela pa bi se veljalo povsod lotiti preudarno in upoštevaje dejanski položaj delovnega človeka v združenem delu.

Darko Marin

Borci NOV smo varčevali že vsa poveljna leta

Vsestranska dejavnost naših prekomorcev

Letnega obračuna opravljenega dela Osrednjega odbora prekomorcev-borcev NOVJ so se 6. decembra v domu JLA na Vrhniki udeležili razen delegatov skupnosti borcev posameznih prekomorskih brigad in drugih prekomorskih enot NOVJ tudi predstavniki DPO in občinske skupščine Vrhnika, posamezni člani RO ZZB NOV Slovenije in tovariši iz JLA. Pregledali so tehtno in zanimivo poročilo o delu odbora v letu 1983, hkrati pa sprejeli načrte o dejavnosti za 1984. Naj takoj v začetku zapišemo, da je Marjan Lenarčič, sekretar RO ZZB NOV Slovenije, posebej pohvalil pomembno in obsežno delo naših prekomorcev, njihove uspehe pri postavljanju spomenikov in odkrivanju plošč padlim tovarišem doma, v BiH, na Hrvaškem in na otokih ter realne delovne načrte prihodnjega delovanja.

Predsednik osrednjega odbora dr. France Hočvar je uvodno besedo namenil gospodarskemu in političnemu položaju doma in po svetu, pri čemer je še posebej poudaril delež borcev NOVJ in borčevskih organizacij pri uresničevanju stabilizacijskih naporov v družbi. Hkrati se je prisrčno zahvalil tovarišem iz vrhniške enote JLA, ki že dolgo tesno sodeluje z osrednjim odborom prekomorcev. Enoti je ob tej priložnosti podaril komplet vseh knjig, ki so doslej izšle o naših prekomorcih, posamezniki iz JLA in DPO na Vrhniki pa so dobili posamezne knjige o prekomorskih brigadah.

Albert Klun, sekretar osrednjega odbora, je nato prebral obsežno poročilo o opravljenih nalogah po zadnji seji, ki so jo imeli lani 26. novembra v Novi Gorici. Takoj je treba povedati, da v tem poštvalnem in na-

pornem prostovoljnem delu sodelujejo vsi člani osrednjega odbora prekomorcev - borcev NOVJ, zaradi česar so letni delovni načrti skoraj vedno v celoti uresničeni. Sredstva javnega obveščanja so ob vseh pomembnih akcijah sproti seznanjala skupnost o uresničevanju posameznih nalog iz štiriletnega programa dela (1981-1985), ki prepletajo tudi programe dela posameznih skupnosti borcev vseh prekomorskih enot.

Delo v zvezi z reševanjem posebne dobe iz NOB se počasi približuje koncu. Tako so v zadnjem letu izdali mnenj, da izpolnjujejo pogoje za priznanje posebne dobe iz NOB pred 13. 10. 1943, za 47 borcev (lani za 83), s poznejšimi datumi za 3 borce (lansko leto 11), za zavezniške vojske 4 (lani 5), medtem ko so 5 prošelj poslali v dopolnitev občinskemu odboru ZZB NOV in SPIZ.

Spominu padlih tovarišev in revolucije

Prekomorci so se tudi letos udeležili številnih osrednjih proslav v raznih krajih Slovenije, Hrvaške ter BiH, kjer so počastili 40-letnice ustanovitve 7., 8. in 9. korpusa, številnih divizij in brigad. Borci prekomorskih brigad, ki imajo domicile v posameznih občinah, so bili razen tega na občinskih in regionalnih srečanjih. Med slovesnostmi, ki so po svojem širšem pomenu, veliki udeležbi in odkrivanju spominskih obeležij posebej pomembne, je Albert Klun omenil zlasti medrepubliško srečanje borcev prekomorskih brigad na Rupi pri Opatiji, ki se ga je 15. maja 1983 udeležilo nad 4000 nekdanjih borcev, in srečanje borcev letalcev-prekomorcev 21. maja v Divači. Kar 110 nekdanjih prekomorcev je bilo od 26. do 28. julija na proslavah v Bihacu, Donjem Lapcu in Gospiću. V spomin borcem 3. prekomorske udarne brigade in njenemu deležu pri osvoboditvi teh krajev so tu odkrili tri spominske plošče, vsi pa so se udeležili tudi osrednje proslave v vasi Srb, kjer je 27. julija 1941 počila prva partizanska puška. Na vsej poti so si naši borci ogledali številne zanimivosti iz let NOB in poveljne graditve; povsod

so jih domačini sprejeli nadvse prisrčno in gostoljubno. Predstavnikom organizacij, knjižnicam in posameznikom so na teh srečanjih podarili knjige o 3. PUB in bojnih poteh drugih prekomorskih enot.

Med letošnjo dejavnost prekomorcev je treba prišteti njihovo množično udeležbo na osrednji proslavi 9. korpusa in prekomorskih brigad 11. septembra v Novi Gorici, pri čemer je treba poudariti zlasti zgledno prizadevanost in požrtvovalnost 900 nekdanjih borcev iz 5. prekomorske brigade, ki so na slavo prišli (mnogi tudi z družinskimi člani) s svojim posebnim vlakom. Dne 22. oktobra je odbor priredil tovariško srečanje v Izoli, na katerem so počastili 40-letnico ustanovitve 1., 2. in 3. prekomorske brigade, baze NOVJ v južni Italiji (Bari) in drugih prekomorskih brigad. Ob tej priložnosti so Vidi Tomšič, nekdanji sekretar komiteja KPJ v partizanskem taboru Carbonara in najpomembnejši organizatorji prekomorskih brigad, ob njeni 70-letnici izročili umetniško sliko in spominsko knjigo s posvetilom, voščili in podpisali udeležencev srečanja.

Sodelovanje pri pripravi radijskih oddaj »Še pomnite, tovariši« je bilo tudi letos ži-

vahno. Razstava »Iz Afrike v NOV Jugoslavije«, ki so jo 11. novembra odprli v Kopru, bo obiskala vse pomembne kraje na Primorskem in po Sloveniji. Prizadevna publicistična dejavnost, ki je posebna oblika prekomorcev, teče naprej. Kot skupna publikacija založb Borec in Lipa naj bi spomladi 1984 izšla knjiga »Slovenci v NOB Makedonije, Grčije in Albanije 1941-1945«. Pestra dejavnost prekomorcev v letu 1983 s tem seveda še ni izčrpana. Na pobudo osrednjega odbora je bilo npr. 25. julija 1983 srečanje aktivistov OF, ki so delovali na otoku Sardiniji. Odbor je podelil vrsto plaket, precej spominskih knjig, tesno sodeloval z odbori posameznih brigadnih skupnosti, se po svojih članih udeleževal raznih proslav in odkritij spominskih obeležij in pod.

Z malo denarja opravljeno veliko delo

Da je tudi v kriznih obdobjih mogoče opraviti veliko dobrega in pomembnega dela, je po sekretarjevem poročilu prvi poudaril predsednik odbora dr. France Hočvar; Alberta Kluna je upravičeno imenoval »steber naše organizacije«, saj je v vsem opravljenem delu odbora vedno tudi njegov velik osebni delež izkušenega organizatorja in požrtvovalnega javnega delavca. Poročilo med drugim pove, da je bilo za

veliko aktivnega dela in akcij porabljenega zelo malo denarja. Večino stroškov, zlasti za vse prevoze, so tudi letos nosili borci predvsem sami. »Tako pa smo se udeleženci NOV obnašali že ves čas po vojni in ne šele zdaj, v stabilizacijskem obdobju,« je ob pritrjevanju vseh delegatov poudaril predsednik dr. Hočvar.

Razprava je podkrepila ugotovitve iz letnega poročila, kritične pripombe pa so letele na posamezne pojave, ko se še dogaja, da delež in pomen prekomorcev v NOB zaradi nekaterih posameznikov ni ne razumljen ne javno priznan. Predsednik ZB iz Pulja je povedal, da načrtno zbirajo podatke o svojih prekomorcih in da jim je dosežanje delo osrednjega odbora ter celotna dejavnost slovenskih prekomorcev več kot le spodbuden zgled. Glede izročil NOB je bila znova poudarjena misel, da moramo zdaj, dokler so med nami še žive priče revolucije in našega boja za svobodo, zbrati, zapisati in posneti kar največ njihovih izjav za zgodovino in prihodnje rodove. Sedanja pot in uspehi prekomorcev na tem področju dela so spodbudni in hvalevredni.

Misel, da morajo borčevske organizacije posvetiti resnično tovariško skrb osamelim in bolanim borcem, so delegati toplo pozdravili in jo sprejeli za svojo prvo dolžnost.

Tone Gošnik

Poziv borcev prekomorcev za mir v svetu, ki so ga sprejeli na svoji skupščini, objavljamo na 4. strani.

Kakšen je vpliv borcev na stabilizacijske ukrepe

Za uspeh nam manjka konkreten načrt

Zadnja tri, štiri leta se vsak pogovor v Jugoslaviji začne in konča s stabilizacijo. Pogosto se sprašujemo, kje je mesto borcev v teh prizadevanjih in kolikšen je njihov vpliv na te procese. O tem smo se pogovarjali z nekaterimi člani občinskega odbora ZZB NOV Ravne na Koroškem.

Peter Tomazin: »Velika večina borcev je že upokojenih, in zato ne poznamo več tako nadrobno problema gospodarstva. O njih izvemo predvsem iz časopisov. Tisti,

skupnostjo. Seveda so stiki, vendar je pri tem velika praznina.

Spominjam se časov, ko smo že imeli podobne težave. Takrat smo komunisti in aktivisti sedeli cele noči in razpravljali, zjutraj pa smo šli med delavce z natančno določenimi stališči. Tako smo jih lahko mobilizirali za boljše delo. Na žalost pa danes ni več tako.«

Ivan Močnik: »Da bi res dosegli gospodarsko stabilizacijo, moramo več in bolje delati. Vse naše družbenopolitične organizacije, od zveze komunistov do mladine, bi morale med ljudmi dvigovati zavest, da samo z več in boljšim delom lahko dosežemo stabilizacijo. V vseh organih sprejemamo stališča,

ki jih potem v bazi ne uresničujemo. Kratek stik nastane, po mojem mnenju, med vodstvenimi delavci in delavci v proizvodnji. Spremeniti bi morali način nagrajevanja. Zdaj delavci naredijo normo, nato pa počivajo, namesto da bi delali naprej. Premalo so tudi izkoriščene zmogljivosti posameznih delovnih organizacij. Morali bi uvesti tudi drugo in tretjo izmeno in tako bi rešili tudi problem nezaposlenosti. V naši občini potrebujeta železarna in rudnik Mežica delavce, vendar mladi raje ostajajo doma, ker je delo težko.

Moj prispevek k stabilizaciji pa je ta, da grem med ljudi in jih skušam prepričati, naj bolje delajo.«

Tone Vušnik: »Na stabilizacijska prizadevanja imamo borci vpliv samo v krajevni skupnosti, saj smo že večinoma upokojeni. Včasih smo ljudi zbrali na zborih volilcev, jim tam povedali o naših težavah in jih skušali mobilizirati, kar nam je tudi uspelo. Zdaj pa ljudje vedo veliko več kot takrat, saj gledajo televizijo, berejo časopise in poslušajo radio. Vendar jih to ne more tako pritegniti h boljšemu delu kot živa beseda. Ljudje so tudi razvajeni in težko delajo prostovoljno.

Kot aktivist se pogovarjam z ljudmi in jim skušam razložiti, da je čas takšen in da

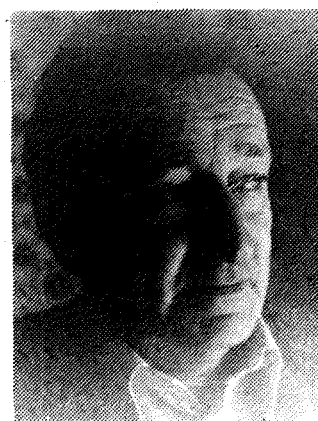

moramo zategniti pasove. Tako jih skušam prepričati, da ne zapadejo v kritizirano, ampak da realno gledajo na sedanje težave in napore. Prehitro tempo razvoja v minulih letih nas zdaj nekoliko duši. Kljub temu pa sem prepričan, da bomo to uspešno uredili.«

Rajko Jelenko: »Borčevska organizacija je še vedno najbolj enotna v svojih stališčih. Naš vpliv je bolj posreden, saj smo v večini že upokojeni. Mislim in prepričan sem, da moramo stabilizacijo začeti tam, kjer so na voljo velika sredstva. Premalo tudi upoštevamo napotke za stabilizacijsko obnovo, na žalost se jih najmanj držijo tisti, ki bi se jih morali najbolj. Naš srednjestrokovni kader ni v celoti vezan na stabilizacijske napore, vendar ne moremo vse krivde zvaliti nanj. Star ljudski pregovor pravi, da se začnejo stopnice pometati na vrhu in ne spodaj.

Borci skušamo ljudem povedati, zakaj je do tega prišlo. Bolj bi se morali gibati med delavci in jih prepričevati, naj bolje delajo in pri tem varčujejo z energijo. Opažamo pa, da imamo za svoje delo premalo podatkov. Napačni podatki nam naredijo preveč škode in aktivisti se pogosto nočejo več izpostavljati, saj jim delavci ne verjamejo več. Z napačnimi podatki smo sami sebi spodnesli tla.

Za stabilizacijo nam manjka tudi konkreten načrt. Zakaj smo dosegli pet- in triletno ke. Zato, ker so bili natančno določeni roki. Natančno smo

vedeli, kaj hočemo. Tako bi moralo biti tudi danes.«

Bojan Kuntarič

Pogrešali smo partizanske pesmi

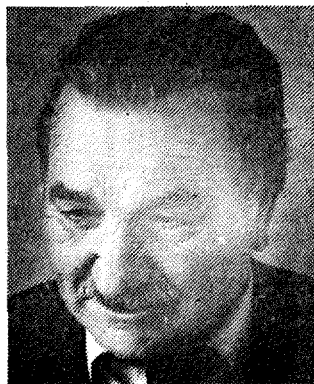
Večkrat je bilo že zapisano, kako lepe so naše izvirne enoglasne zborovske partizanske borbene pesmi, ki jih žal redkokdaj slišimo po radiu, še manj pa na TV. Praznovali smo 40 let rojstva naše nove socialistične Jugoslavije in vsak borec NOB in POJ je k zmagi prispeval po svojih močeh. Sedaj pa po 40. letih nismo vredni, da bi na tak dan slišali po radiu ali na televiziji nekaj naših borbenih pesmi. Ali je bilo več vredno petje Tereze Kesovije? In kaj nam borcem pomenijo »sfrizirane partizanske« pesmi, ki so zelo malo podobne originalom. Zato zamerim delavcem na televiziji, ki so odgovorni za program, da pozabijo na nas borce. Nasploh zelo radi pozabljajo na zgodovino NOB. In končno smo med prazniki videli zelo malo slovenskega o NOB, vse so prenašali iz Beograda, od koder so predstavili tudi slovenske politike in slovenski delež v boju, oziroma udeležbo na 2. zasedanju AVNOJ. Mislim, da RTV sploh ne ve, kolikšen delež je dala za našo svobodo Slovenija, da nismo sposobni spričo veliko slovenskih zgodovinskih knjig prikazati nekaj svojega. Najbolj žalostno je bilo, ko smo gledali otroško oddajo, in sta me vnuk in vnukinja stalno spraševala, kaj so govorili, saj ni bilo niti napisov v slovenščini.

Srečko Grašič
Radeče, Krakova 5

ki delamo v krajevni skupnosti, poznamo njene stabilizacijske napore. Mislim pa, da smo vsi nekoliko razvajeni in samo stokamo. Borci teh zategovanj ne občutimo toliko kot drugi občani, saj smo navajeni na stiskanje in varčevanje, ker smo preživeli še hujše reči.

Mislim pa, da je premalo političnega dela v bazi. Odgovorni ljudje ne grede v bazo in na teren ter ne poznajo predlogov krajanov, kakor bi jih morali. Slaba je tudi povezava med delovnimi organizacijami in krajevno

Zaskrbljeni za mir

Spomin na tovarištvo

Pomanjkljive informacije o zveznem proračunu

Bruno Klančič

Vrsta pomembnih akcij mariborske CZ

Civilna zaščita v Mariboru in v posameznih mariborskih občinah je v zadnjem letu pripravila vrsto akcij, posvetovanj, tekmovanj in drugih prireditev, na katerih so prikazali delovanje civilne zaščite. Civilna zaščita se je letos vključila v vajo Bratstvo in enotnost, solidarnost Maribor 83, na kateri so sodelovale ekipe Maribora, Ptuj, Ormoža, Slovenske Bistrice, Murske Sobote, Lendave, Čakovca, Varazdina, Pregrada, Koprivnice in Krapine. To vajo je načrtoval in vodil štab CZ v občini Maribor Tezno.

Vrsta aktivnosti je bila tudi v okviru akcije NNNP 83. Pripravili so tudi tekmovanja enot prve pomoči in gasilsko tehničnih reševalnih enot. Posebno pozornost so letos posvetili oceni stanja, gradnje in vzdrževanja zaklonišč. Posebna komisija mestnega štaba je pregledala vsa zaklonišča. Ugotovili so, da so zaklonišča v glavnem dobro vzdrževana, nekatere pomanjkljivosti pa je treba popraviti. Pri graditvi novih zaklonišč so bili nekateri problemi pri projektiranju in

kvaliteti opravljenih del. Prek sveta za ljudsko obrambo in izvršnega sveta bodo vplivali na odgovornost projektantov, izvajalcev in Stannivesta, ki je zadolžen za strokovno tehnični nadzor nad samoupravne stanovanske skupnosti. Do konca leta bo komisija še enkrat pregledala zaklonišča in ugotovila, če so odgovorni popravili nepravilnosti. Če tega niso naredili, bodo ukrepali v skladu z Zakonom o ljudski obrambi. Pripravljajo ustanovitve enot Civilne zaščite,

ki bodo zadolžene za vzdrževanje zaklonišč.

V zadnjem letu so bili zelo aktivni tudi pri strokovnem usposabljanju ljudi, enot in štabov Civilne zaščite. Na raznih predavanjih, tečajih, seminarjih, tekmovanjih in drugih oblikah usposabljanja je sodelovalo letos okoli 10.000 občanov in delovnih ljudi. Posebno skrb posvečajo tudi sodelovanju mestnega štaba z občinskimi štabi CZ, ki jih sistematično vključujejo v delo mestnega štaba. Tako vedno znova obravnavajo vse načrte ukrepov in jih dopolnjujejo. Sodelujejo tudi s tistimi organizacijami, ki so posebnega pomena za odpravljanje posledic nesreč (Nigrad, Cestno podjetje, PTT, Elektro, Plinarna, gasilska društva, Zavod za gasilsko in reševalno službo Maribor itd.).

Decembra in začetku prihodnjega leta bodo zimski čas izkoristili za pospešeno delo pri organiziranju predavanj zlasti na podeželju. Tudi v Mariboru se bo ta aktivnost razmahnila. Sedaj pripravljajo izhodišča za sestavo programa dela za prihodnje leto. Sodelovali bodo v raznih akcijah v okviru pobratenih mest. Pripravili bodo tudi večje število vaj, ki bodo izhajale iz ocene ogroženosti. Mestni štab in občinski štabi Civilne zaščite se bodo usposabljali za vodenje takšnih akcij, za hitro ukrepanje in odločanje. V vse vaje pa se bodo vključevale tudi družbenopolitične organizacije, samoupravni organi, državni organi, JLA, teritorialna obramba, organi za notranje zadeve in drugi organi.

M. K.

Več aktivov za boljše delo ZRVS

Predsedstvo občinske organizacije ZRVS je pred dnevi obravnavalo podatke o dosedanjem delu organizacij ZRVS v občini. V oceni dosedanjega dela so ugotovili, da so bile posamezne naloge opravljene zelo uspešno. Da bi bilo delo v prihodnje še bolj uspešno, so sklenili ustanoviti 11 aktivov ZRVS. Trije aktivni bi delovali za območje krajevnih skupnosti Osilnica, Struge in Poljanska dolina s sedežem v Predgradu. Osem aktivov bi delovalo v organizacijah združenega dela in delovnih skupnostih. Razprava o prihodnjih nalogah teh aktivov je pokazala, da obstajajo realne možnosti, da bi s to obliko organizacijskega delovanja bolj utrdili in izpopolnili delo članov ZRVS.

Med ostalimi vprašanji so obravnavali tudi načrt uresničevanja dolgoročnega programa gospodarske stabilizacije v republiki in občini ter organizacijah ZRVS. Porabo bodo prilagodili možnostim, vendar so bili mnenja, da zelo obsežno občinsko območje zahteva več sredstev.

Viktor Dragoš

Posvetovanje o vlogi ZRVS v naši družbi

Za varnost naše družbe

V Beogradu je včeraj in danes potekalo posvetovanje o mestu in vlogi ZRVS v družbi, zlasti v sistemu SLO in družbene samozaščite, ki ga organizirata in vodita zvezna konferenca ZRVS Jugoslavije in komisija za SLO in družbeno samozaščito pri CK ZKJ. Poleg delegatov ZRVS Slovenije se na povabilo zvezne konference posveta udeležuje tudi predsednik RK SZDL Slovenije Franc Šetinc. ZRVS Slovenije sodeluje na posvetovanju z referatom o organiziranju in delovanju ZRVS na delovno-proizvodnem principu s posebnim poudarkom na vlogi aktivov RVS in razpravam o delegatskem delovanju ZRVS v fronti in drugih strukturah v družbenopolitični skupnosti ter usposabljanju RVS za naloge SLO in družbene samozaščite v strukturah zunaj oboroženih sil. Objavljamo krajši povzetek referata o vlogi aktivov RVS.

Osnovna organizacijska oblika članov ZRVS Slovenije je **krajevna organizacija**, ki deluje na območju krajevnih skupnosti. S Statutom ZRVS Slovenije je določeno, da se rezervni vojaški starešine organizirajo v krajevne organizacije kot temeljne organizacije, v katerih se njihovi družbeni značaj uresničuje prek delegatskega sistema ter drugih oblik organiziranja v krajevni skupnosti. V krajevnih organizacijah ZRVS se realizira celoten načrt dela ZRVS ter vseh ciljev in nalog RVS, ki izhajajo iz statutarne določil, dokumentov zveze komunistov in drugih.

Statut ZRVS Slovenije omogoča, da se rezervni vojaški starešine organizirajo tudi v **aktivne RVS**, ki predstavljajo konkretno obliko delovanja RVS v delovnem ali življenjskem okolju, v katerem se dogovarjajo za konkretne aktivnosti in naloge SLO in družbene samozaščite ter izvršujejo neposredne obrambno-samozaščitne naloge.

Rezervni vojaški starešine, organizirani v aktivih, predstavljajo del družbenih sil, ki sodelujejo z vsemi DPO in organi v združenem delu pri izvrševanju nalog SLO in družbene samozaščite. To pomeni, da se vključujejo v programe organizacij, samoupravnih in drugih organov, zlasti pri realizaciji programov in nalog, ki jih oblikujejo in sprejemajo komiteji za SLO in družbeno samozaščito na podlagi ocen politično-varnostnih razmer. Ustanovitev aktivna zahteva tudi specifičnost nalog na področju SLO in družbene samozaščite posameznega okolja, v katerem lahko rezervni vojaški starešine prek aktivna pokažejo svoje znanje in sposobnosti, ne da bi bili pri tem v akcijah obremenje-

ni z organizacijskimi, statusnimi, materialnimi, finančnimi ali drugimi vprašanji.

Dosedanje izkušnje delovanja aktivov RVS so pokazale, da je njihovo tesno sodelovanje z družbenopolitičnimi organizacijami in samoupravnimi organi pogoj, ki mu zagotavlja mesto v samoupravnem sistemu, zlasti v SLO in družbeni samozaščiti. Rezultat dosedanjega mesta in vloge aktivov v združenem delu in KO ZRVS so navodila republiškega sekretariata za ljudsko obrambo, da v komiteje za SLO in družbeno samozaščito krajevnih skupnosti in tozdov vključijo predstavnike ZRVS. Poleg pozitivnih izkušenj v dosedanjem delu aktivov so se v praksi pokazale tudi slabosti. Velik del aktivov je zaradi nepoznavanja vsebine dela in forumskega načina dela ali pomanjkanja izkušenj deloval zaprt, brez povezave z družbenopolitičnimi organizacijami in samoupravnimi organi. Tudi program dela je bil marsikje zunaj potreb delovnega okolja, zgolj usposabljanje RVS za svoje dopolnjevanje znanja in podobno.

Rezervni vojaški starešine se v aktivih in na osnovi zadolžitve komiteja za SLO in družbeno samozaščito akcijsko vključujejo v konkretne naloge in akcije, kot so:

- Vključevanje RVS v prizadevanja za izvrševanje programa stabilizacijskih nalog in ukrepov za boljše rezultate dela, saj so s tem zagotovljene ugodnejše politično-varnostne razmere v tozdu. RVS so kot del družbenih sil tozda soodgovorni za stanje, pri tem pa so dolžni opozarjati organe in vodilne v tozdu, da se naloge SLO in družbene samozaščite enakovredno vgrajujejo v

proces samoupravnega odločanja delavcev.

- Udeležba in sodelovanje RVS v preventivnih akcijah zagotavljanja funkcije samoupravljanja, varnosti pri delu, protipožarni zaščiti, prometni varnosti itd. V zadnjem času vse družbene sile posvečajo več pozornosti družbeni samozaščiti kot gibanju delavcev in občanov za večjo in konkretnjšo aktivnost, da bi zagotavljali odpravo pomanjkljivosti in napak v tozdu, KS in drugod.

Aktivnosti vodijo strokovne službe tozda, RVS pa morajo spodbujati te aktivnosti in se v njih vključevati kot izvajalci.

- Pomoč pri strokovnem usposabljanju in obrambno-samozaščitnem izobraževanju delavcev za naloge v miru, morebitnih izrednih razmerah, vojni nevarnosti in vojni. Pomemben je delež, ki ga imajo rezervni vojaški starešine pri graditvi in krepitvi vojaškega kolektiva enote TO in pripadnikov narodne zaščite v tozdu, obveze, da se usposabljaajo za oborožen boj ter izvršujejo obrambne in samozaščitne naloge v vojni nevarnosti ali vojni.

- Izvrševanje določil zakona o združenem delu, ki se nanašajo na naloge SLO in družbene samozaščite. Še zlasti je pomembno ocenjevanje politično-varnostnih razmer in naloge, ki iz teh ocen izhajajo, izvrševanje ukrepov za varnost samoupravnih odnosov v tozdu, družbenega premoženja in drugih dobrin pred sovražnimi in družbeno škodljivimi pojavi. V izrednih razmerah se morajo ZRVS organizirati tako, da zagotovijo stalno spremljanje razmer, objektivno obveščanje b dogodkih ter aktivno sodelovati pri odkrivanju, preprečevanju in odpravljanju morebitnih izrednih razmer. Kot člani zveze komunistov, sindikatov ali socialistične mladine se morajo zavzemati, da se najprej naredijo vsi ukrepi, ki jih predvideva zakon o združenem delu, t. j. oblikovanje odbora, ki ga sestavljajo delegati delavcev, predstavniki sindikata in skupščine družbenopolitične skupnosti ali da zahteve delavcev obravnava občinska skupščina itd. (ZZD člani 636-640), ter da pri delavcih

spodbujajo razpoloženje za premagovanje nastalih razmer.

Sklep:

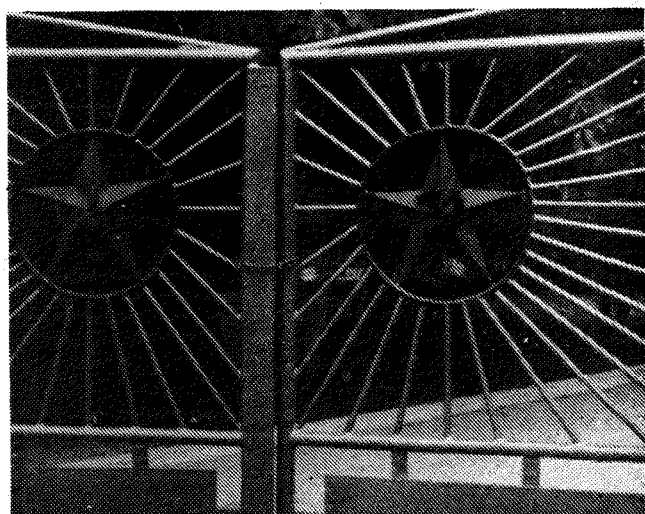
- Naloge SLO in družbene samozaščite, ki jih opravljajo organizacije združenega dela, so pomembne in zahtevne. Rezervni vojaški starešine, zaposleni v tozdih, imajo nekaj več znanja na področju SLO in družbene samozaščite, zato se organizirajo v aktivne RVS. Naloga aktivov je, da aktivno sodelujejo v obrambnih pripravah, spodbujajo družbenosamozaščitno aktivnost, pomagajo pri usposabljanju delavcev za naloge DSZ in SLO idr. To pomeni, da aktiv RVS vstopa v akcijo takrat, ko je potrebna konkretna realizacija nalog iz SLO in DS.

- Aktiv se vključuje v programe družbenopolitičnih organizacij, samoupravnih in drugih organov, pri tem pa ne prevzema odgovornosti za stanje na področju SLO in družbeno samozaščito, saj so za to odgovorni samoupravni organi in DPO tozda. Vendar je kot del družbenih sil soodgovoren za politično-varnostno situacijo okolja, v katerem deluje, ter za realizacijo takih samozaščitnih ukrepov, ki zagotavljajo sodelovanje vseh delavcev pri obvladovanju morebitnih negativnih pojavov v tozdu.

- Člani aktivna RVS so se dolžni vključevati v konkretne aktivnosti delovnega okolja, zagotoviti organom tozda strokovno in drugo pomoč na področju SLO in družbene samozaščite, skrbeti, da se RVS usposabljaajo za vodenje oboroženega upora in druge oblike upiranja morebitnemu napadalcu ter kot posamezniki prevzemajo obveznosti, naloge in funkcije v organih SLO in družbene samozaščite.

- Rezervni vojaški starešine razvijajo prek aktivov tiste aktivnosti, ki so pomembne za delo samoupravnih organov, odgovornih za izvrševanje nalog SLO in družbene samozaščite. Posebno skrb posvečajo preventivnemu delovanju med delavci in samozaščitnim delovanjem v akcijah v združenem delu.

Vojko Štembergar

Številni občani in predvsem rezervni vojaški starešine s precejšnjim začudenjem že nekaj časa gledajo ena izmed vhodnih vrat v vojašnici Borisa Kidriča v Ljubljani. Na vsakem krilu vrat je zvezda s srpom in kladivom, vendar sta obe proletarski znamenji poškodovani. Eno znamenje je obrnjeno, drugo je brez srpovega ročaja.

Prepričani smo, da bodo odgovorni v najkrajšem času odpravili poškodbi.

Drago Peršl

Letos brez smučí

Predsedstvo občinske konference ZRVS v Radovljici je na nedavni razširjeni seji namenilo največ pozornosti pohodu »Po poteh heroja Kebeta«, ki poteka v okviru prireditev »Po stezah partizanske Jelovice«.

Te manifestativno-športne prireditve s preverjanjem znanja po programu usposabljanja ZRVS in dejavnosti ZSMS na področju splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite za leto 1984 se bodo udeležile skupne ekipe občinskih konferenc ZRVS in občinskih konferenc ZSMS.

Na pohodu v nedeljo, 8. januarja 1984, bodo nastopile ekipe, sestavljene iz treh članov ZRVS in treh članov ZSMS brez smučí. Tekmovalna proga bo ista kakor lani. Start bo ob 9. uri pred sindikalnim domom v Kropi, cilj pa v bližini šole v Dražgošah. Vse občinske konference naj prijavijo svo-

je ekipe do 27. decembra 1983 Občinski konferenci ZRVS Radovljica. Na seji so potrdili sestav predlaganih komisij, in sicer: komisijo za topografske naloge, komisijo za ocenjevanje teoretičnih vprašanj ZRVS in ZSMS, komisijo za podelitev spominskih značk in komisijo za izvedbo strelskega tekmovanja, ki jo sestavljajo člani Strelske družine Stane Žagar Podnart. Vse komisije bodo poslali v potrditev RK ZRVS.

Nadalje so se na seji dogovorili, da bodo po 10. januarju 1984 izvedli orientacijsko-taktični pohod za tiste člane ZRVS v radovljiški občini, ki se niso udeležili letošnjih jesenskih pohodov.

Določili so nagrade za najboljše spise učencev osnovnih šol v radovljiški občini, ki jih bodo podelili ob 22. decembru na proslavi v Radovljici.

Ciril Rozman

Beograjski dnevi v Ljubljani in Hrvaški Faust

V Ljubljani so bili od 5. do 13. decembra dnevi Beograda. V tem času so se srečali predstavniki ljubljanske in beograjske univerze in se pomenili o uresničevanju preobrazbe visokošolskega študija, posebej glede na gospodarsko stabilizacijo; ob otvoritvi teh dnevov je bila v Cankarjevem domu v Ljubljani odprta razstava »Beograd včeraj, danes in jutri«, ki je prikazala možnosti beograjskega gospodarstva in tudi druga področja življenja našega glavnega mesta; v predverju CD je bila na ogled likovna razstava mlajše beograjske slikarske generacije, sicer pa se je zvrstila še cela vrsta kulturnih prireditvev, od nastopa priznane folklorne skupine »Kolo« do okroglih miz: o urbanizmu, o kulturi (s poudarkom na vprašanjih o svobodni menjavi dela), nastopila je filharmonija mladih »Borislav Pašcan«, Jugoslovensko dramsko pozorišče pa nam je predstavilo dvoje ta čas nadvse popularnih in gledanih predstav – Dušana Kovačevića »Balkanskega vohuna« in hrvaškega avtorja Slobodana Šnajderja »Hrvaškega Fausta«. Temu so sledile gledališke predstave Malega pozorišča za otroke in pomembna srečanja gospodarstvenikov.

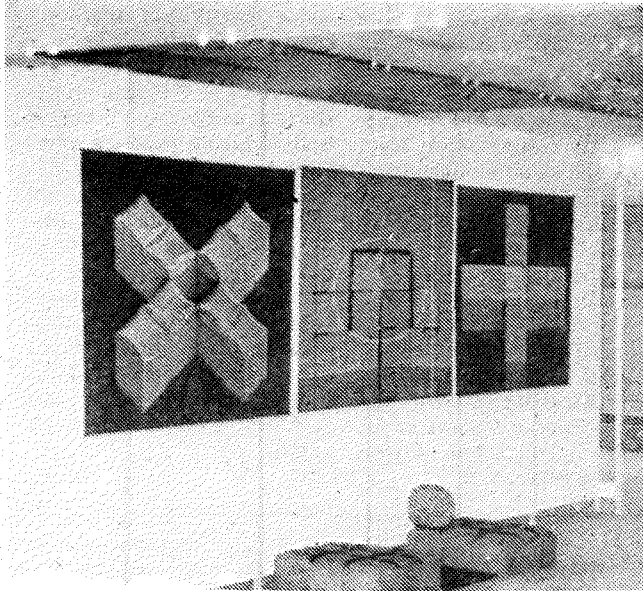
Če ostanemo le pri kulturi, naj povemo, da so ob okrogli mizi o smereh politike in svobodne menjave dela na področju kulture v obeh mestih ugotavljali, da je stabilizacijsko varčevanje poseglo že v življenjsko pomembna področja dela, tako tudi v tistega, ki se mu pravi »gostovalna politika«, saj je gostovanj vseh vrst vse manj, prav ta pa so tisto, kar jugoslovanski kulturni prostor nujno potrebuje, če hočemo, da se bomo bolje poznali in tudi bolje razumeli. Kar zadeva svobodno menjavo de-

la na kulturnem področju, so ljubljanski in beograjski predstavniki kulturnega načrtovanja (in nekaterih ustanov) ugotavljali, da v Ljubljani sicer stopamo po tej poti (zlasti Cankarjev dom je v zadnjem času tu izredno napredoval), medtem ko se v Beogradu še vedno (malo retorično) sprašujejo, če je kultura res blago, ki ga ponujamo na tržišču, ali jo je vendarle treba ponujati in sprejemati nekoliko drugače kot druge vrste »blaga«.

Hrvaški Faust, o katerem je bilo vse lansko leto (ob izved-

bah različnih jugoslovanskih gledališč) mnogo besed, je predstava, s katero so se predstavili gledališčniki jugoslovanskega dramskega gledališča iz Beograda. v ljubljanski Drami dvakrat. V zadnje čase kar široki izbiri odrskih del, ki obravnavajo vprašanja vojne, je posegel Hrvaški Faust na področje umetnikove opredelitve. Slednji se mora odločiti med svojo intimo, ki je (v tem

škega gledališča ter tako skozi umetniško besedo na dlani nosi svoj odgovor tistim, ki sede v prvih vrstah. Kajti že po premieri, ko je pokazal, kar je pokazati moral (po svoji vesti), odide med partizane. Zato je njegova človeška in umetniška stiska največja, ko ga ob prvih korakih svobode, ko se vrne v osvobodjeni Zagreb, tovariši nagovarjajo, naj postavi na oder spet – Fausta.

Likovna razstava najmlajše beograjske likovne generacije je razgrnila smeri in zvrsti, kamor se v umetniških izrazih podajajo mladi.

primeru) v prvi vrsti gledališče in vse tisto, kar je z njim povezano, ter med stvarnostjo, ki je vojna, okupacija, oziroma napihnjena »enkratna priložnost« za lastno državo, za veliki vstop v »zgodovino« v obliki Nezavisne države Hrvatske.

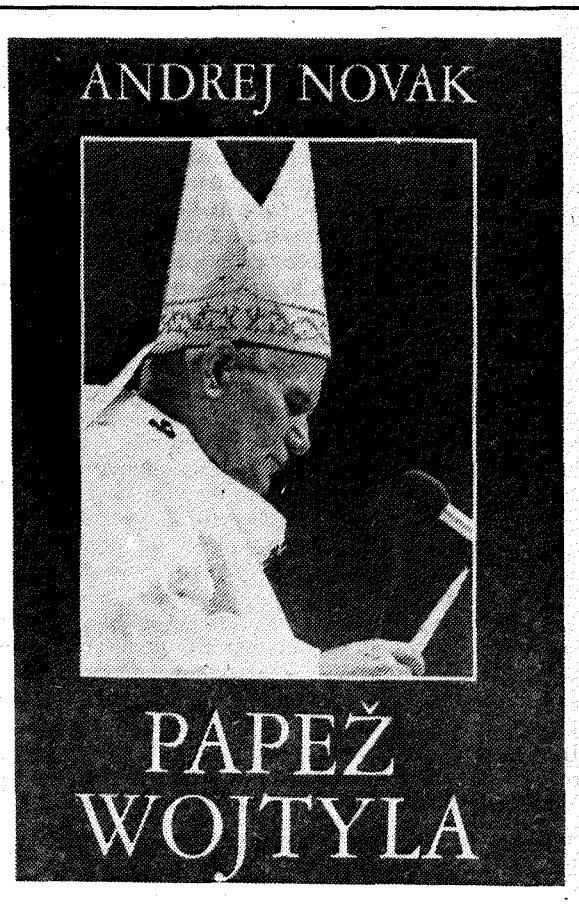
Hrvaški Faust je za nekoga, ki vsaj deloma pozna zgodovino narodnoosvobodilnega boja na Hrvaškem in vprašanja v zvezi z ustanovitvijo NDH na eni strani, pogumno delo, ki zadeva v boleče rane, hkrati pa skozi misli in delovanje glavnega junaka (ki nastopa v osebi izjemne igralske osebnosti pokojnega Vjekoslava Afriča) odpira mnoga vprašanja, ki presegajo odločen okvir in segajo tudi v današnji čas ter druga okolja.

Veliki igralec nastopi na premieri pred novo, endehajevsko elito na začetku vojne in pokaže pravo veličino kulture hrva-

Faustu je na odru (in v prenesenem pomenu) nenehno za petami Mefisto. Mefisto kot glas vesti in Mefisto kot preizkuševalec trdnosti (ali omajnosti) igralčeve duše. Jasno je, da ne gre za dosledno (zgodovinsko) vprašanje igralca Vjekoslava Afriča, ampak za vprašanje, ki »leti« na kulturnike nasploh, zlasti pa zadeva velike duhove, genije.

Beograjski gledališčniki so nam pripravili enkratno gledališko doživetje, čemur je brez dvoma največji delež prispevala režija Slobodana Unkovskega, z njim pa tudi ubrana in do zadnjega prizora intenzivna (nabita) igra vseh nastopajočih, s Predragom Manojlovičem na čelu. Vsemu je svoj uspešni delež prispevala tudi scena scenografinje Mete Hočvarjeve.

Bojana Žokalj-Jesih

O sedanjem papežu in o Hruščovu

Knjigi CZ o osebnostih iz svetovne politike

Cankarjeva založba v Ljubljani je že v času slovenskega knjižnega sejma predstavila novi knjigi s področja polpretekle in sedanje svetovne politike. Tako nam je tokrat postregla z delom domačega avtorja Andreja Novaka o papežu Janezu Pavlu II., oziroma Karolu Wojtyli, ter z delom sovjetskega zgodovinskega zgodovinarja Roya Medvedjeva o Nikiti Hruščovu.

Dobro je izvedeti kaj več o ljudeh, ki v veliki meri s svojo osebnostjo, znanjem, spretnostjo, v določenem obdobju svojega vzpona odločilno vplivajo na poteke političnih dogajanj. Papež je kot poglavar katoliške cerkve brez dvoma ena takšnih osebnosti. Njegovo delovanje imamo priložnost spremljati vsak dan. Andrej Novak pa je v knjigi združil več poglavij, v katerih skuša opredeliti osnovna politična prizadevanja Karola Wojtyle v luči človeštvu nenaklonjenega dogajanja.

Avtorja knjige o Nikiti Hruščovu nekateri naslavljajo z disidentom. Najbrž ne kaže tega nadrobneje razčlenjevati. Knjiga o Hruščovu, ki jo je napisal, pripoveduje ne le o predsedniku sovjetske države, pač pa tudi o času, ko je ta država nastajala, o času njene prve graditve, vojne, prihajanj in odhajanj z oblasti. Bil je mož, ki je dejansko prišel iz delavskih vrst naravnost do najvišje oblasti. Avtor skuša ovrednotiti njegove nesporne voditeljske sposobnosti, naravno danost in tudi stvari, ki jim je zavoljo zapletenosti težko kos trden team strokovnjakov, kaj šele en človek. Knjiga o Hruščovu pa po svoje spregovori tudi o strahovitih težavah, ki so se od vsega začetka grmadile na poti razvoja sovjetske socialistične družbe in v mnogočem kritično, pa ne zlobno, ugotavlja, kako malo velja v tem procesu človek – posameznik in kako pomemben člen v družbenem razvoju sta kultura in znanost v najširšem smislu.

B. Ž. J.

Razstava »Beograd včeraj, danes, jutri« je v sliki predstavlja utrip glavnega mesta.

Kako poteka delo za petnajst dokumentarnih nadaljevalk o NOB na Slovenskem

Uspešno končana prva faza dela

Že tam nekje spomladi smo poročali, da pripravlja ljubljanska televizija dokumentarno nadaljevalko o NOB na Slovenskem. Se pravi, ne igrane nadaljevanke, ampak neposredno z dokumenti in zgodovinsko podlago grajeno delo, pri katerem sodeluje vrsta priznanih zgodovinarjev (Ivan Kriznar, Tone Ferenc, Milan Zevart, Zdravko Klanjšček,

Mirko Stiplovšek, Stane Mrvič in drugi). Gre torej za take vrste projekt, ki bo lahko neposredni učni pripomoček pri pouku zgodovine, predvsem pa bo poglavlje naše splošno poznavanje novejših narodov zgodovine.

Sedaj, ko je določen okvir in so zbrani v sosvetu za ta televizijski projekt tudi v potankostih opredelili posamezna »poglavja«, je na vrsti

druga faza dela – priprava posameznih scenarijev. Pri tem bo v veliko pomoč kar zajeto dokumentarno gradivo, ki so ga že zbrali in pripravili sodelavci RTV. Nadaljevanje dela se bo, če se bo, zataknilo zavoljo pomanjkanja finančnih sredstev. Tega pa si nihče, ki sodeluje pri projektu, ne želi. Vsi sodelavci (o tem je kot delegat RK SZDL v tem svetu poro-

čal pismeno republiški konferenci njen član Albert Jakopič-Kajtimir) so mnenja, da je dokončna realizacija te naloge neposredno povezana s sedanjostjo, saj daje s svojo vsebino marsikateri odgovor na »dileme«, »teze« in »nejasnosti« v zvezi z našo revolucijo in NOB, povojno revolucionarno graditvijo, samoupravljanjem in še čem.

B. Ž. J.

Književniki, padli med NOB

Avgust Pirjevec

Ob 40-letnici smrti

Avgust Pirjevec sodi med tiste predvojne slovenske književnike in revolucionarje, ki so pripravljali pot revoluciji in oboroženi vstaji slovenskega naroda. Rojen leta 1887 v Gorici se je kot študent (študiral je slavistiko na Dunaju) družil z napredno inteligenco in zgodaj našel pot v komunistično partijo.

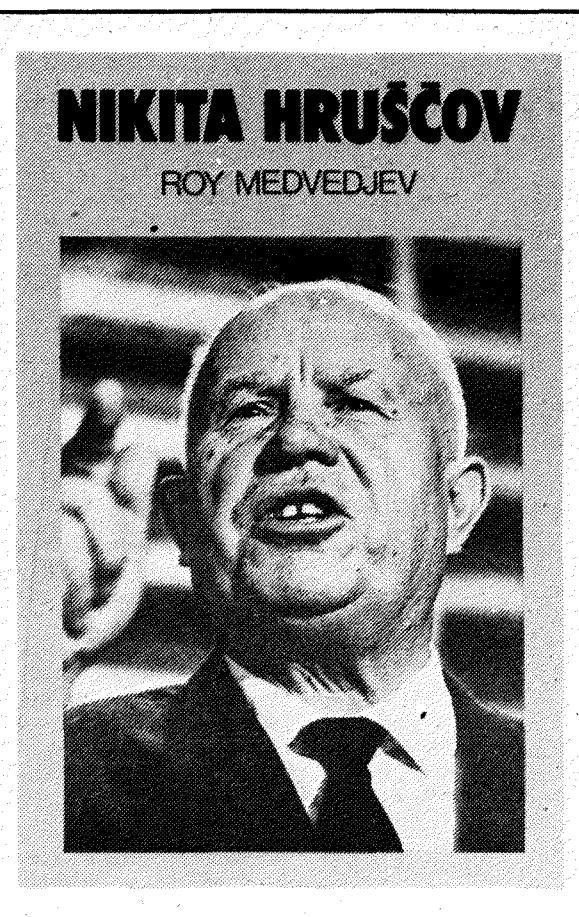
Posvetil se je literarni zgodovini (pozneje knjižničarstvu) in že kot mlad profesor (v letih 1917 do 1921 je poučeval na ljubljanskih srednjih šolah) začel pisati v različne slovenske revije. Od leta 1921 dalje je bil knjižničar v ljubljanski študijski, poznejši univerzitetni knjižnici. Leta 1927 je izšla njegova prva knjiga »Slovenski možje«, ki vsebuje biografije slovenskih kulturnih delavcev. Za tem so izšle knjige Zbrano delo dr. Franceta Prešerna (1929), ki jo je izdal skupaj z Jožo Glonarjem, nato Pisma Frana Levstika (1931), Zbrano delo Matije Čopa (1935) in knjiga Knjižnice in knjižničarstvo (1940), ki je prva tovrstna knjiga na Slovenskem.

Priredil je tudi miniaturne izdaje Prešerna, Gregorčiča, Aškerc, Murna in Jenka v sodelovanju z Dušanom Pirjevcem. Sodeloval je tudi v Slovenskem biografskem leksikonu, v katerem je napisal prek 150 biografij pomembnih slovenskih političnih, kulturnih in gospodarskih osebnosti. Mnogo njegovih stvaritev je raztresenih po slovenskih revijah in časnikih.

Med okupacijo je kot zaveden revolucionar in komunist postal agilen aktivist Osvobodilne fronte. V okupirani Ljubljani so imeli kulturniki svojo posebno partijsko celico, ki jo je vodil Lovro Kuhar-Prežihov Voranc. V njej so bili med drugimi tudi Tone Čufar, dr. Franc Šturm, Ignac Koprivec in dr. Avgust Pirjevec. Slejkoprej je moral postati tarča okupatorjeve obveščevalne službe. Ko so ga izsledili in aretirali, so ga pričeli vlačiti po italijanskih in nemških zaporih, odkoder so ga prepeljali v taborišče Gusen pri Mauthausnu v Avstriji, kjer je bolan in izčrpan umrl 9. decembra leta 1943, star komaj 46 let.

Njegovo ime je vklesano na spominski plošči, ki jo je Društvo slovenskih pisateljev odkrilo v spomin štiridesetih slovenskih pisateljev, padlih med narodnoosvobodilno vojno. Dr. Avgust Pirjevec je s svojim življenjem in delom, s svojo pokončno držo v najhujših trenutkih naše zgodovine, svetel zgled naše revolucije in naše narodnoosvobodilne vojne.

Dušan Mevlja

Med jedrsko energijo in lakoto

Indija se kljub temu, da pridelovanje hrane ostaja glavni problem nezadržno prebija v sam vrh industrijsko in visoko tehnološko razvitih držav. Čeprav je bila ta eksotična država še pred leti, poleg izredno bogate kulture in visoko civilizirane preteklosti, poznana tudi po ponudbi zelo dovršenih tekstilnih in drugih izdelkov in umetnin, pa lahko danes med drugim na svetovni trg ponudi najsoodnejšo računalniško opremo, nadalje se lahko pohvali s svojim programom za raziskovanje vesolja, z lastno neodvisno letalsko industrijo za obrambne potrebe, hkrati pa država za svoje energetske potrebe uporablja tako jedrsko energijo kot tudi odpadke živalskega izvora.

Človek kar ne more verjeti, da bi bilo vse to lahko res, saj je med ljudmi še vedno vse preveč zakoreninjena miselnost, da gre za državo, kjer ni nobena posebnost, če vidiš ljudi umirati na cestah, kjer se goloriti otroci brezskrbno podijo po ozkih orientalskih ulicah, kjer te včasih presunejo dolge vrste beračev, ki srhljivo stegujejo košče ne roke in prosijo vbogajme, kjer ljudje, pa naj gre za prebivalce Bombaya, Calcutte ali Delhija, živijo pod milim nebom. Pa vendar, vse to je toliko bolj resnično, še posebej če se spomnimo besed ustanovitelja in neutrudnega borca za indijsko neodvisnost, velikega Mahatme Gandhija, ki je nekoč dejal, da je Indija v resnici dežela paradoksa.

Verjetno je res, da lahko neka država razvije svojo visoko tehnologijo, če ima dovolj lastnega znanja, se pravi dovolj domačih strokovnjakov za delo na različnih področjih uporabne znanosti. Indijska vlada v zadnjih desetih letih kar največ pozornosti namenja ravno vzgoji strokovnjakov. Pet tehnoloških inštitutov se po svoji strokovnosti in standardih lahko mirno primerja s tehnološkimi inštitutom v Massachusettsu in s francosko Ecole Polytechnic. Od sto tisoč kandidatov vsako leto z zelo zahtevnimi sprejemnimi izpiti izberejo 1300 študentov za intenzivno petletno šolanje, tako da njihovo znanje in strokovnost prav nič ne zaostajata za znanjem diplomantov drugod po

svetu. Še bolj razveseljivo za Indijo je, da večina mladih strokovnjakov ne želi več delati v ZDA ali drugod na zahodu, kakor je bilo to v sedemdesetih letih, ampak so trdno odločeni nadaljevati svoje delo v domovini.

Poleg tega, da v Indiji uvajajo in razvijajo visoko tehnologijo, pa poskušajo oživiti tudi že naravnost umirajoče industrijske sektorje. Vrsta industrijskih združenj tako že postaja vodilna med državami tretjega sveta, kot na primer na področju naftnih projektov in proizvodnje umetnih gnojil.

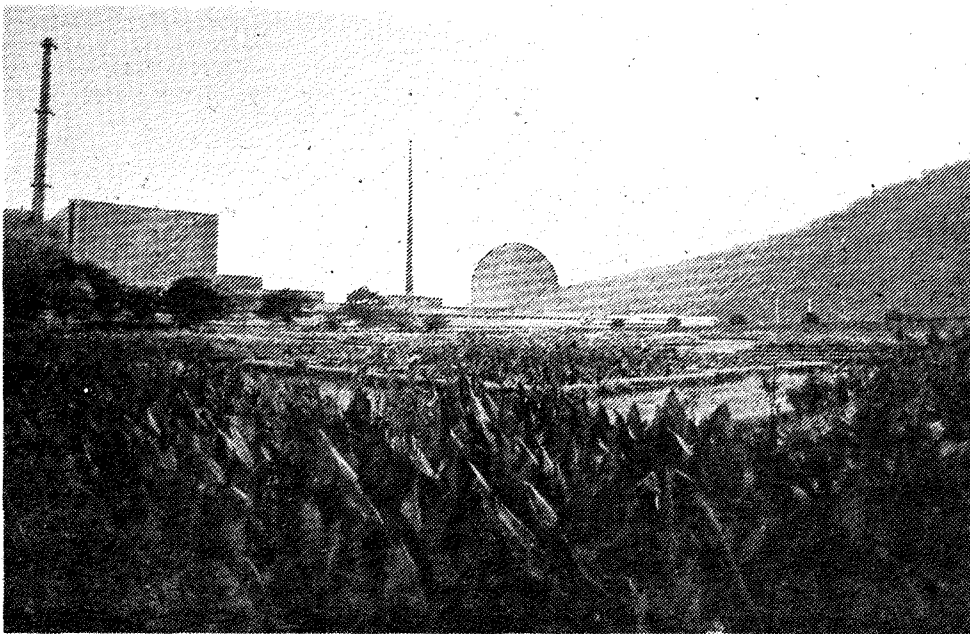
Poleg proizvodnje najsoodnejše računalniške opreme velja poudariti tudi zelo precizne optične in merilne instrumente ter proizvodnjo sončnih celic pa izredno kakovostno tehniko za satelitske zveze. Vse več je indijskih visoko razvitih družb, ki v pravem pomenu besede izzivajo proizvajalce podobne opreme na zahodu ali na Japonskem. Čeprav je konkurenca brezobzirna, pa imajo indijski proizvajalci kar največ uspeha ravno pri razvoju računalniške tehnologije. V minulih desetih letih je na primer opozorilo nase dobrih dvajset družb, ki se ukvarjajo s proizvodnjo računalniške tehnike.

Najmanj pet izmed njih ima donosne posle na področju »software« tehnike, podjetje Hinditron pa zdaj izdeluje kompjuterske programe, ki jih kupujejo ZDA. Prav tako je na področju »hardware«

tehnike, saj se med možnimi kupci novih superračunalnikov že omenjata ameriška NASA in Chevron.

Po zatrjevanju indijskih ekonomistov so zelo razveseljive razmere tudi na področju avtomobilske industrije. Firma Telco se na primer uvršča med najuspešnejše proi-

dijsko odločnost in sposobnost za preboj v sam vrh industrijsko razvitih in tehnološko zelo naprednih držav, ne moremo mimo njenega jedrskega programa. V državi so zaenkrat v pogonu štirje jedrski reaktorji, kar pet jih gradijo, da številnih raziskovalnih centrov in inštitutov niti ne omenjamo. Zahodni viri ob tem navajajo, da lahko Indijci s svojim znanjem izdelajo atomsko bombo, vse več pa je ugibanj, da so to že storili. Seveda takšna razmišljanja, kaj šele stvarna dejstva v politična razmerja in merjenje moči v tem delu sveta vnašajo dodatne zaostrene ele-

Jedrski raziskovalni center Bhabha, ki nosi ime ustanovitelja indijskega jedrskega programa Homija Bhabhe. (v bližini Bombaya)

zvojalce težkih tovornjakov, ki jih odlikujeta izredna trpežnost in robustnost. Direktor družbe je v intervjuju z novinarjem revije Newsweek poudaril, da se danes vse več kupcev v Aziji, na Srednjem vzhodu in celo v vzhodni Evropi raje odloča za indijske tovornjake kot pa za sicer priznane Mercedese.

Seveda ob naštevanju dejstev, ki potrjujejo in-

mente. Kot vrste vodilnih držav z razvito visoko tehnologijo tudi Indija ni izjema, ko gre za uporabo znanosti v vojaške namene. Zahodne kakor vzhodne vojaške strokovnjake je na primer presenetila nova vrsta tanka z oznako MBT-80, ki so ga indijski strokovnjaki razvili brez tuje pomoči. Nova vrsta jeklenih plošč uvršča tank med skorajda neranljiva gibljiva orožja, nje-

gova posebna odlika pa je menda natančno streljanje med premikanjem. Vlada v New Delhiju zatrjuje, da je približno 90 odstotkov indijskega orožja domače proizvodnje, seveda pa naj bi bila ta usmerjena izključno v obrambne namene.

Eno osrednjih vprašanj indijskega razvoja je prav gotovo tudi vprašanje njene energetske politike in načrtov za prihodnost. Država, ki jo lahko označimo za državo v razvoju pa tudi kot industrijsko državo, uporablja za svoje potrebe, pa naj gre za industrijo ali gospodinjstva, tako jedrsko energijo kot tudi odpadke živalskega izvora. Podatki, ki govore o porabi energije v letih 1981 in 1982, so naravnost prese-

netljivi, saj so v državi po sport, sledijo gospodinjstva, zatem pa kmetijstvo.

Po najnovejših izračunavanjih se bo poraba nafte v Indiji v prihodnjih dvajsetih letih podvojila, poraba premoga pa se bo, če bodo ohranili 5,5 – do 6-odstotno letno stopnjo gospodarske rasti, povečala za štirikrat, medtem ko se bodo potrebe po električni energiji potrojile. Vse več pozornosti namenajo tudi razvoju »bio« plina in izkoriščanju sončne energije kakor tudi vetra, seveda pa to zahteva tudi primerna materialna vlaganja.

Jasno je, da vsi novi projekti odžirajo velik del državnega proračuna. Vlada ministrske predsednice Gandhijeve je tako izpostavljena ostrim kritikam opozicije, češ da bi del teh sredstev morali uporabiti za dvig življenjske ravni prebivalstva. To je bilo še posebej očitno, ko so v parlamentu glasovali o dveh milijardah dolarjev za razvoj indijskega načrta za raziskovanje vesolja, češ da si vlada želi predvsem veljavo. Strokovnjaki na takšne obtožbe nenehno odgovarjajo, da lahko z razvito satelitsko in raketno tehniko močno vplivajo na napovedovanje monsunov, ki indijskemu kmetijstvu dajejo poseben pečat. S pravočasnimi napovedmi naj bi namreč korenito posegli v načrtovanje in izbiro najprimernejših semen in v gojenje drugih kultur za prehrano indijskega prebivalstva.

Čeprav je jasno, da Indijci svojih ekonomskih težav ne bodo rešili čez noč, pa je njihov uspeh na področju razvite in uporabne tehnologije za prihodnost ob takšnih dejstvih brez dvoma zagotovljen. Za konec zapisa je morebiti najbolj nazor na izjavo predsednika indijskega oddelka za znanost in tehnologijo Varadarjana, ki pravi, da so bili Indijci pred razglasitvijo neodvisnosti (letos so slavili 36. obletnico) komajda v dobi razvoja kolesarstva.

Miha Lamprecht

Primerna oddolžitev

V septembru in oktobru je bila organizirana vrsta spominskih slovesnosti ob štiridesletnici pomembnih dogodkov iz naše zgodovine, takrat odločilnih za uspešno nadaljevanje narodnoosvobodilnega boja. Eden teh odločilnih dogodkov je bila kapitulacija Italije.

Komisija za nekdanje politične zapornike, internirance in izgnance pri RO ZZB NOV Slovenije je organizirala tri spominske slovesnosti v krajih, kjer so bila italijanska koncentracijska taborišča in kjer je ostalo za vedno na tisoče naših ljudi, obeh spolov in vseh starosti.

Najhujše italijansko koncentracijsko taborišče je bilo na kamporskem polju na otoku Rabu. Skozenj je šlo od njegove ustanovitve pa do kapitulacije Italije okrog 15.000 ljudi, od tega okrog 1000 otrok do deset

let starosti. Zgodovina tega taborišča je zelo kratka, saj je obstajalo dobrih trinajst mesecev. In vendar ga lahko po številu žrtev primerjamo z najhujšimi nemškimi koncentracijskimi taborišči. Strašna lakota in žeja, nemogoče nastanitvene razmere, vse to je povzročilo vrsto nalezljivih bolezni in strašno izčrpanost. V tem letu je umrlo več kot 4000 ljudi. Raziskave v SR Hrvatski, katerih rezultate je v letošnjem letu uporabil v knjigi Koncentracijski logor Kapor na Rabu 1942–1943 profesor Ivo Kovačić, navajajo številke 4641. V tem taborišču so preživljale nadčloveško trpljenje matere s številnimi otroki in onemogli starčki, ki so zaradi izčrpanosti obležali pod šotori in žvi gnili. Matere nosečnice so videle konec še nerojenemu otroku. To taborišče je bilo taborišče kmečkih

in delavskih družin, izobražencev je bilo malo.

Izredno pomembno nalogo je opravila v taborišču peščica komunistov. Kot člani KPJ niso bili poznani ostalim sotrpinom in ne okupatorju. Sedem se jih je povezalo v partijsko celico že v oktobru 1942, in tako so se organizirano zagrizli v nemogoče življenjske razmere. Goloroki so se bojevali za rešitev življenja vsakega našega človeka. Politično delo, ki je imelo osnovni namen ozaveščati preproste ljudi, ki so se premikali kot sence po taborišču in imeli na ustnicah neprestano besedo »kruh« ter so gledali in čakali svoj fizični konec daleč od doma, je obrodilo ogromen uspeh. Ta se je pokazal ob kapitulaciji Italije, ko so interniranci prevzeli položaj v taborišču v svoje roke. Razorožili so italijansko posadko, ki je štela prek 2000 mož, oborožili sebe in formirali vojaško enoto – Rabsko briga-

do. Osvobodili so se sami, kar je edinstven primer v drugi svetovni vojni. Temu pomembnemu dogodku v spomin, torej ustanoviti Rabске brigade, je bilo postavljeno 1953. leta, ob desetletnici kapitulacije Italije spominsko obeležje ob vhodu v nekdanje moško taborišče. Nikakršnega obeležja, niti najbolj skromnega spomenika pa ni na prostoru, kjer je bilo žensko taborišče. Le-to ni omenjeno na nobenem spominskem obeležju. In vendar so se prav v tem taborišču dogajale leta 1942 najhujše grozote. Okupator se je izživljal na najbolj krut in nečloveški način v tem taborišču nad materami, nerojenimi in komaj rojenimi otroki, starčki in invalidi. Vsekakor to trpljenje in goloroki junaki zaslužijo, čeprav zelo pozno, saj so minila do takrat štiri desetletja, primerno spominsko znamenje. Zato je rabški odbor pri republiški komisiji sklenil pozvati vse še živeče nekdanje interni-

rance, njihove potomce in sorodnike, vse slovenske delovne ljudi in občane, da s prostovoljnimi prispevki pomagajo zbrati toliko finančnih sredstev, da bi leta 1988 ob 45-letnici odkrili na tem prostoru primerno spominsko obeležje.

Koncentracijsko taborišče v Kampu na Rabu služi zaradi krutosti, katere posledica je tako visoko število žrtev, stalno razstavno zbirko. Skromna stalna razstava je bila pripravljena leta 1953 pod kupolo na samem pokopališču. Ker razstavnih predmeti niso bili zavarovani, ni danes ostalo od tega ničesar. Zaradi tega so se člani rabškega odbora pogovarjali s predstavniki občine Rab, da je nujno treba postaviti stalno razstavno zbirko. Začasno rešitev naj bi našli v podružnični osnovni šoli v Kampu. Za končno in trajno rešitev pa naj bi zgradili ob pokopališču manjši objekt, namenjen izključno stalni

zbirki. Ta naj ne bi zmanjšal vrednosti projekta pokopališča. Kamporska šola je v sezoni zaprta zaradi letnih počitnic, hkrati je odmaknjena od ceste. Rabški odbor prosi vse nekdanje internirance in njihove sivoce, da podarijo za stalno razstavno zbirko predmete, ki jih hranijo v spomin na trpljenje v tem koncentracijskem taborišču.

Posljejte jih lahko ali prinesete na RO ZZB NOV Slovenije, Vrtača 11, Ljubljana. Na isti naslov pa se lahko pošlje tudi denarne prispevke na žiro račun št. 50100-678-45573 pod oznako »za Rab«. Šele s postavitvijo primerne spominskega obeležja in ureditvijo stalne razstavne zbirke bomo lahko rekli, da smo se primerno oddolžili spomenu vseh tistih, ki so doživljali grozo fašističnega divjanja v tem taborišču.

Herman Janez

Zažgali smo grad

Boji 14. divizije za osvoboditev Kočevja od 9. decembra ponoči do 12. decembra popoldne so bili največja vojaška operacija enot NOV in POS po kapitulaciji Italije. Dostope k mestu, utrjena poslopja ter grad v njem je trdovratno branilo od 250 do 300 pripadnikov nemškega SS policijskega polka in slovenskih domobrancev. Divizija je imela za seboj uspešne napade na domobransko-nemške postojanke v Grahovem pri Cerknici ter v Velikih Laščah, medtem ko boji za Kočevje niso obrodili popolnega uspeha, čeprav so brigade do jutrajih ur 10. decembra strle zunanjo sovražnikovo obrambo, v naslednjih dveh dneh pa mu prizadejale zelo hude izgube.

Serčerjeva brigada je prodrla v mesto med cesto Livold-Kočevje in reko Rinžo. Pri njenem 1. bataljonu je bil tudi operativni oficir v štabu 14. divizije narodni heroj Tone Vidmar-Luka, ki je danes, po štiridesetih letih takole obudil spomin na potek bojev:

»V 1. bataljonu Serčerjeve so bili večinoma Notranjci in Primorci. Prek žičnih ograj smo prodrli v Podgorsko ulico. Napadali smo sovražni posadki v dijaškem domu in šoli, tako da sta nazadnje zbežali v grad. Grad je stal tam, kjer je zdaj hotel Pugled. Mi smo s te, zahodne strani obkolili grad, medtem ko je Bračičeva brigada vdrla v mesto od zahoda in poglala sovražnika čez Rinžo, en bataljon Tomšičeve pa je skupaj z bataljonom Bračičeve likvidiral rudnik ter prodrl proti mestu s severne strani, pri čemer je prizadel Nemcem in domobrancem precej izgub v spopadu blizu pokopališča.

Naslednji dan, 11. decembra, je Serčerjeva brigada iz notranjosti mesta varovala dovoz topov 13. brigade v bližino gradu, obenem pa so serčerjevci minirali stene nekoga hleva ter se skozi odprtino in čez dvorišče pri tem hlevu še bolj približali gradu.

Isti dan je v mesto prodrla tudi 13. brigada in obkolila grad z zahodne strani. Čez most na Rinži se je skušala z juriši prebiti že v noči z 10. na 11. december, vendar ji ni uspelo, ker je močna sovražna posadka v cerkvenem zvoniku obvladovala dohod napadalcev z leve strani Rinže. Naslednji dan zjutraj pa je poveljnik Tomšičeve brigade Stane Semič-Daki velel artilercem pripeljati k župnišću top. Topovske granate so začele zadevati zvonik in 13. brigada je v dopoldanskih urah prodrla čez most. Poleg

topovskih granat so prodor omogočili tudi tisti borci 13. brigade, ki so po zavzetju hiše trgovca Pečeta od tam uspešno obstreljevali sovražnika v cerkvi in ga pregnali iz nje.

Borci 13. brigade so se po prehodu čez most prebijali ob hišah v bližino gradu, medtem ko so z gradu v dohodne ulice na gosto deževali sovražni izstrelki. Komandant 14. divizije Mirko Bračič, narodni heroj, se je prebijal na čelu ene od skupin borcev. Ko je skušal preteči ulico za kavarno nasproti gradu, ga je zadela krogla ostrostrelca.

»Takrat sem prišel v bližino kavarne s svojimi kurirji,« se danes spominja tedanjega komandanta Tomšičeve brigade Stanko Semič-Daki. »Iskal sem komandanta 13. brigade (brigada se je po smrti komandanta 14. divizije preimenovala v Brigado Mirka Bračiča). Borci v bližini kavarne sem vprašal, kje je. Povedali so mi, da Bračič leži ranjen na ulici. Na moj ukaz so ga borci potegnili za vogal. Videl sem, da je dobil strel v levo stran prsi. Šel sem iskat komandanta brigade Franca Bobnarja-Gedža in sem mu povedal žalostno novico. Skupaj smo šli spet k padlemu komandantu – vsem so nam silile solze na oči.

Nato se je boj nadaljeval. Topničarji 14. divizije so v noči z 11. na 12. december s topovskimi granatami naredili nekaj odprtín v poldrug meter debelem grajskem zidu. Minerji iz Serčerjeve so z močnim eksplozivom skušali minirati grad, pri čemer pa je sovražnik z grajskega obzidja metal ročne granate. Drugi borci so – tako se spominja narodni heroj Jože Boldan-Silni, tedanji poveljnik bataljona Tomšičeve brigade – na drugi strani gradu prislonili lestev h grajskemu

zidu, splezali na vrh krožnega odprtega grajskega zidu in metal ročne granate na grajsko dvorišče. Toda sovražnik se ni hotel vdati.

Mirko Zdešar, komandir čete v Serčerjevi brigadi, se spominja, kako so jurišali proti nastalem odprtini v grajskem obzidju: »Za juriš na grad z zahodne strani so bili določeni borci 13. brigade, serčerjevci pa smo jurišali z vzhodne strani. Pred jurišem sva se srečala s prijateljem, sovaščanom, s katerim sva iz Horjula odšla isti dan k partizanom in sva od takrat pa do bojev za Kočevje imela za sabo že nešteto hudih bojev s sovražnikom. To je bil Janko Vrhovec. Pozdravila sva se, v mislih pa nama je vrtalo, kako bomo opravili težko nalogo. Na čelu svoje skupine sem nekajkrat jurišal proti gradu, a so nam branilci gradu z ročnimi bombami preprečili, da bi prodrli v nadstropje znotraj gradu. Več mojih borcev je bilo ranjenih, med njimi Janez Volbank. Zaradi hudih ran so pozneje umrli.

Ko sem uvidel, da z juriši ne bomo uspeli, sem sporočil komandantu mojega bataljona Poldetu Kuclerju-Modrasu, naj odloči, ali naj znova jurišamo ali ne. Pri komandantu bataljona v bližnji zgradbi so bili tudi drugi tovariši iz štaba naše brigade in štaba 14. divizije in tam so sklenili, da nehamo jurišati. Pač pa so sklenili, da grad zažgemo, in to smo tudi storili. Grad je začel goreti na treh straneh.

Branilci gradu so dan pred požigom gradu, 11. decembra, imeli – po nemških poročilih – 70 ranjenih, vendar se niso hoteli vdati. Nemška letala so jim med boji odvrгла strelivo na grajsko dvorišče, po radijski zvezi pa so jim sporočili, da jim prihajajo na pomoč močne enote. Nemški poveljnik bi se verjetno kljub temu vdal, a je to preprečil poveljnik domobrancev.

Dne 12. decembra so se Kočevju približevale močne nemške enote. Iz Ljubljane so prihajale enote okrepjene s polka ob podpori desetih oklepnih vozil in tankov. Te enote so prebile položaje bataljona ene naših brigad pri Pijavi gorici in prodirale naprej, tudi ob podpori letalstva. Iz Postojne je napadeni postojanki v Kočevju hitel na pomoč pehotni polk Turkestanske di-

vizije. Šel je prek Bloške planote in Sodražice. Ta polk je v bližini Kočevja naletel na bataljon Tomšičeve brigade, v katerem je bil tudi načelnik štaba Tomšičeve brigade Ivan Kovacic-Efenka. Bata-

ljon ni mogel zdržati nekajkrat močnejšega sovražnika, ki je udaril bataljonu v hrbet. K temu bataljonu Tomšičeve je iz Kočevja krenila glavna Tomšičeva brigade, ki tudi ni pričakovala nena-

Za napad na mesto Kočevje so bile pripravljene precejšnje zaloge razstreliva

dnega vdora Nemcev iz te smeri, iz smeri Travnice gore – o tem ni imela nobenih podatkov – in je namesto na svoj bataljon naletela na prodirajoče Nemce. Tudi komandant brigade Stanko Semič-Daki se je moral z njimi bojevati na razdalji samo nekaj metrov in je bil pri tem ranjen. S kurirjevo pomočjo se je komaj rešil.

Nemške enote so vdrlle v Kočevje z oklepnimi vozili in tanki in prizadejale bataljonu 13. brigade, ki se je v neredu umikal čez reko Rinžo, zelo hude izgube, medtem ko se je Serčerjeva brigada pravčasno umaknila. Vse enote 14. divizije so v bojih za Kočevje pokazale veliko junaštvo in so sovražniku prizadejale hude izgube, vendar pa posadke v gradu niso mogle popolnoma premagati. **Lojze Štradjot**

Prispevek Slovenskogoriške čete v NOB

Takšen je naslov oziroma napis na večjem plakatu, ki vabi ljudi na ogled zanimive razstave o prvih upornikih s ptujskega območja, ki je v razstavnem paviljonu Dušana Kvedra-Tomaža na Ptuj.

Aprila 1942 je bila na pobudo pokrajinskega komiteja za Štajersko ustanovljena prva Slovenskogoriška četa, ki so jo ustanovili Franc Osojnik, Franc Kramberger, Jože Lacko in Mima Kovač – Barčka in sicer na domu Franca Osojnika v Desencih. Že nekaj dni kasneje so bile na sestanku Franca Fuksa v Kicarju določene tudi njene naloge. Pri tem morda ni odveč zapisati, da so bili ustanovitelji čete že prekaljeni komunisti.

Takoj, ko so bili postavljeni temelji čete, so se četi pridružili bratje Reš – Vinko, Kostja in Mirko. Sledili so Alojz Zavec, Janez Pušič, Ivan Petrovič in Zvonko Sagadin. Nekako julija so se četi pridružili še Janez Čeh, Drago Stojko in Franc Osojnik. Četa je imela svoje postojanke kar v številnih krajih na območju Slovenskih gor, in sicer v Cerkevniku, Destniku, Vitomarcih in Trnovski vasi, kjer so se zadrževali pri zavednih ljudeh in od koder so odhajali tudi v akcije. V tem času pa sta Zvonko Sagadin in Ivan Petrovič odšla na območje Halož, da bi pridobila nove postojanke.

Njihova prva oborožena akcija je bila napad na Nemce v Štrosovi hiši, sedež občine v

Vitomarcih, opekarno in orožniško postajo v Vitomarcih. Minirali so tudi železniško progo med Ptujem in Dornavo. Sedmega julija 1942 so napadli tudi orožniško postajo v Vintarovich, da bi rešili iz zapor Franca Rajšpa in njegovo ženo, ki sta bila aretirana dan po prej na svojem domu. Ob tem času pa so se tudi dogovorili, da je treba likvidirati vse okupatorjeve ovaduhe, zavoljo katerih je bilo aretiranih in odgnanih v gestapovske zapore in koncentracijske taborišča mnogo zavednih domoljubov in mnogi med njimi se niso več vrnil.

Prav zaradi izdaje je bila pot prvih slovenjegoriških partizanov vse prehitro končana, kajti v njihove vrste se je vrnil Franc Knez, ki je že tretji dan po prihodu v četo izkoristil priložnost, ko so borci počivali v gozdiki Laze pri Mostju, da je ptujskemu gestapu poslal obvestilo o četi. Nad 60 orožnikov in gestapovcev je že istega dne v večernih urah obkolilo četo. Vnel se je boj za življenje in smrt. Na bojišču so obležali Franc Kramberger, Vinko in Kostja Reš in Alojz Zavec, ujeti so bili Janez Pušič, Ivan Čeh in Drago Stojko. Iz bitke, ki je trajala več kot dve uri, so se rešili Mirko Reš, ki je kasneje naredil samomor – verjetno ni mogel preboleti izgube soborcev, zlasti obeh bratov – Franc Osojnik in Jože Lacko. Dva dni po boju v Mostju so po izdaji Nemci ujeli Jožeta Lacka, ki je po hudem mučenju v

gestapovskih zaporih na Ptuj umrl 18. avgusta 1942. leta. Franca Osojnika so Nemci ubili potem, ko se je vrnil s Pohorja v Krčevini. Bil je izdan.

Okupator je ves čas s pomočjo ovaduhov zasledoval privržence OF, mnoge je aretiral. Tako so bili v Starem piskru v Celju kot talci ustreljeni Franc Rajšp, Stanko Slodnjak, Matilda Reš, Gertruda Vauda, Gregor in Antonija Družovič, Marja in Rudolf Brunčič. V Mariboru pa so oktobra in novembra 1942. leta ustrelili kar 40 talcev. V koncentracijskih taboriščih je umrlo 21 svojcev Slovenskogoriške čete.

Brez dvoma je Slovenskogoriška četa vse od svoje ustanovitve do konca v Mostju in skozi vse svoje podvige zaživela med prebivalci Slovenskih gor in Ptuja ter je s svojimi dejanji zoper okupatorja dvigala moralno in bojevitost mnogih domoljubov. S svojo navzočnostjo, pa tudi s tem, da je obračunala s nekaterimi izdajci in ovaduhi, je dajala varnost pred nasiljem okupatorja.

Morebiti je škoda, da razstava ni prikazala tudi žrtev okupatorja, in sicer ko so kot talci padli Jože Božič, Alojz Jereb, Marjan Nemec, Franc Planinc, Ivan Plaskan in Jože Tršek, ki jih je okupator pobil v Ilovcih na Dravskem polju že desetega avgusta 1941. leta. To so bili prvi talci, ki so padli na ptujskem območju.

Franjo Hovnik

Te spomine posvečam svojim mrtvim in živim sotrpinom iz zaporov ter italijanskih in nemških koncentracijskih taborišč.

V Buchenwaldu in drugih taboriščih

Kdo bi si mislil, da mi bo velika revščina iz predvojne Jugoslavije pravzaprav rešila življenje v času naše revolucije! Vojno sem dočakal utrjen, navajen lakote in mraza. Moja opredelitev je bila tudi opredelitev vseh članov moje družine za sodelovanje z NOB. Žal so me že konec junija 1942. leta zaprli – začela se je 1200 dni trajajoča krvava pot skozi zapore in taborišča. Ljubljanski zapor, Monigo – Treviso, Renicci, Nürnberg, Flossenbürg, to so bile »vmesne postaje« mojeg trpljenja.

Pobeg iz Reniccija v Italijo se v septembru 1943. leta žal ni posrečil. Pot me je vodila v neznano. Groza je bila velika, ko je transport Jugoslovanov pričakala na železniški postaji koncentracijskega taborišča Flossenbürg tolpa pobesnelih esesovcev. Zapahi so zaškrilali, vrata živinskih vagonov so se končno odprla. Kakšen hrušč in trušč, lajež, vik in krik! Tepli in tolkli so nas puškinimi kopiti, suvali in gnetli so nas zdaj sem, zdaj tja. Na nas so naščuvali še krvoločne pse.

Potem so nas uvrstili v peterostope in dolga kolona se je trudoma pomaknila skozi mesto po poti, ki se je vzpenjala vedno

više. Mračen jesenski dan 1943. Nekateri meščani so pljuvali na nas. Nekateri pa so se rajši potuhnili za zaprta okna. Med pasjim in človeškim lajanjem smo končno prišli v koncentracijsko taborišče Flossenbürg.

Flossenbürg, do tedaj za nas neznano ime, je ležal nedaleč od mesta Weiden v Bavarski in od češke meje. Ta dan je za nas postal kraj groze in smrti. Po prihodu v taborišče je vsak najprej dobil svojo številko. To je pomenilo, da nismo več ljudje. Postal sem številka 6341. Transport so stlačili v pralnico. Tu smo se morali sleči do gola in oddati poleg obleke in obutve

tudi vse osebne predmete. Gole in bose so nas nagнали iz stavbe. Potem so nas nagнали v veliko kopalnico s sto tuši. Tu so nas najprej ostrigli po vsem telesu. Vse to pa je spremljalo pretepanje s palicami in gumijevkami kapojev, ki so bili po večini kriminalci. Pogosto so prekašali celo esesovce. Že striženje je bilo boleče, saj so nam na številnih mestih dobesedno odrli kožo. Tudi tuširanje je bilo prava muka, saj so spuščali na nas nekaj časa vrelo vodo, nato zopet ledeno. Taboriščnih cumj smo dobili le toliko, da smo si za silo pokrili gola telesa. Za obutev so bile lesene cokle. To je trajalo vso noč, šele zjutraj smo prišli v karantenske barake. Upanje, da bom lahko vsaj malo zadremal, se je kaj hitro razblinilo. Ker nismo bili dodeljeni še nobeni delovni komandi, so nas kapojev ves dan preganjali iz barake na dvorišče in nazaj. Ob vsakih vratih so stali s palicami in gumijevkami in so nas neprestano in neusmiljeno pretepali. Že naslednji dan pa sem bil dodeljen v najtežjo delovno komando v kamnolom. Tu smo morali prenašati izredno težko kamenje s kupa na kup in ga nalagati na vagončke. Te pa v teku potiskati naprej. Strahotno sem bil izmučen. Kaj bo jutri? Ali bo sploh mogoče vzdržati? Naslednji dan je bilo še huje. Poleg težkega dela nas je pestila še lakota, saj že dva dni nismo dobili niti grizljaja hrane. Ali se morda približuje konec? Zrak je smrdel po sežganem človeškem mesu iz krematorija, pasji lajež je vlivljal grozo, zraven pa še rovenje kapojev in esesovcev. Ne, saj ni mogoče, da bi ostal tukaj v tem peklu za vedno! Vzdržati, sem si neprestano ponavljal. Pretekel je skoraj mesec in mi smo bili še zmeraj v karanteni. Kaj to pomeni, smo ugibali. Novice, ki smo jo slišali kmalu potem, smo se razveselili kot otroci. Zvedeli smo, da se pripravlja transport. Kam? To nas ni zani-

malo, samo proč! Bil sem med tistimi, ki so jih poklicali za transport. Čez dva dni sem z ostalimi sotrpini zapustil ta kraj groze. Žal pa je v tem strašnem kraju za vedno ostalo okrog 74.000 ljudi. Jugoslovanov je bilo med njimi približno 2500. Ravno iz Flossenbürga je prišel največji transport Slovencev v koncentracijsko taborišče – Buchenwald.

V živinskih vagonih smo že drugi dan kam gremo, ne ve nihče. Morda v boljše koncentracijsko taborišče? Toda kakšna zabloda! Saj dobrega ali boljšega koncentracijskega taborišča v Nemčiji sploh ni bilo. To smo kmalu tudi spoznali. Tretji dan smo stopili na tla koncentracijskega taborišča Buchenwald. Okoli polnoči je bilo, ko smo poskakali s tovornjakov pred glavnim vodom v koncentracijsko taborišče Buchenwald. Na železnih vratih nas je pretresljivo pozdravil napis: »Jedem das Seine« – »Vsakomur svoje«. Čeprav so esesovci delali z nami na poti do Buchenwalda nekoliko manj surovo kot v Flossenbürgu, smo kaj hitro ugotovili, da nismo prišli na bolje, saj so nas tu sprejeli enako kot v Flossenbürgu. Tudi tu je v »malem taborišču«, v karanteni, kamor so nas zgnatli lačne, prezeble in le za silo oblečene, vladala smrt. »Malo taborišče« je bilo posebej ograjeno z bodečo žico in tako ločeno od glavnega taborišča. Spali smo v nekakšnih »hlevih«, v barakah brez oken na štirinadstropnih pogradih. Tudi svojih skodel in žlic nismo imeli. Lakota je bila nepopisna. Poleg nje ter pretepanja, poniževanja in najrazličnejših metod »ubijanja« našega duha so gospodarji uporabljali tudi obešanje, streljanje, zamrzovanje, itd.

Začel se je četrty dan, odkar sem zapustil Flossenbürg, in četrti dan, odkar nisem zaužil nobene hrane. Začel se me je lotevati obup. Skozi ograjo sem ogledoval glavno taborišče. Zdelo se mi je na pogled urejeno

Delaven predsednik, delavna borčevska organizacija

Ivan Močnik-Rosič je že sedmo leto predsednik občinske organizacije na Ravnah na Koroškem. V devetih krajevnih združenjih in štirih krajevnih organizacijah VVI deluje 1.600 borcev in bork ter vojaških vojnih invalidov. Pred leti, ko je še delal v ravenski železarni, je bil pet let neplačan (to je sam zahteval) predsednik občinskega sindikalnega sveta na Ravnah. Hkrati je bil toliko let predsednik sindikata v jeklarni in sekretar tovarniškega komiteja ZKS. Leta 1976 se je upokojil, vendar ne miruje. Poleg tega, da mu vnuka veliko pomenita, saj se jima rade volje posveča, je še vedno tam, kjer se kaj dogaja. Med pogovorom so naju ves čas motili telefonski klici in borci so prihajali k njemu po nasvete. Njegovo delo nam pokaže, zakaj mu Korošci pravijo kar »naš Vanček«. Čeprav ni njihov rojak, so ga že zdavnaj sprejeli za svojega. Zakaj pa tudi ne, saj se jim že leta razda, jim svetuje ter pomaga. Sam pravi, da so Korošci čudoviti ljudje, s plemenitim srcem, razumni in delovni povrh.

Delovne so tudi borčevske organizacije po vsej Mežiški dolini. Skupaj z drugimi organizacijami skrbijo za spominska obeležja in si prizadevajo, da bi postavili še nova. Prizadevni so tudi pri ohranjanju in prenašanju izročil NOB. Njihovo sodelovanje se kaže tudi v drugih družbenopolitičnih organizacijah, samoupravnih interesnih skupnostih, raznih delegacijah in v krajevnih skupnostih, kjer imajo prav borci velik vpliv na razvoj posameznega kraja in na družbenopolitično dogajanje. Ivan Močnik mi je povedal, da imajo med krajevni-

mi borčevskimi organizacijami ZB že vrsto let vpeljana medsebojno tekmovanje.

Leta 1947, ko je delal v jesiški železarni, so ga poslali v Šentvid pri Ljubljani v tromesečno sindikalno šolo. Nekaj časa je delal pri republiškem sindikalnem svetu. Zaradi potrebe so ga premestili v Slovenj Gradec, kjer je postal predsednik občinskega sindikalnega sveta,

Ivan Močnik-Rosič

nato je iste funkcije opravljal tudi na Ravnah na Koroškem, kjer se je zaposlil v tamkajšnji jeklarni. Leta so tekla in Ivan Močnik se je s Korošci tako spoprijateljil, da je postal danes del njih.

Pred devetindvajsetimi leti se je rodil v Šentjurju pri Celju. Z dvanajstimi leti je odšel z doma in se zaposlil v jesiški železarni. Leta 1941 je postal član Sokola. Že leta 1941 je hotel med partizane, ker je zvedel, da je na seznamu za selitev. Vendar so izgnali drugo družino z istim priimkom. Delal je v jesiški železarni, zraven pa neopazno trosil letake. Le-teh je bilo včasih po nekaterih jesiških ulicah kar precej, še več pa pred vhodom v železarno. Potem se je priključil 2. brigadi VDV, ki je operira-

la po Gorenjskem in na Primorskem.

Ko so načrtovali, da bodo v Kamniku polovili ali pa likvidirali nekaj izdajalcev in »sodelavcev«, so s skupino borcev prispeli na Vodice. Neopazno so se prikradli do skednja domačije, kjer so se hoteli odpočiti. Partizan med njimi je zaprosil, če bi lahko šel domov, češ da je tamkajšnji domačin. Tovariši so mu dovolili, hkrati pa zabičali, da se mora vrniti do četrt ure zjutraj. To je bilo oktobra 1944. leta. Res se je vrnil, toda s seboj je pripeljal bataljon nemških vojakov, ki so vse zajeli. Vsakega posebej so zvezali z bakreno žico. Nekaj časa so morali nositi njihovo orožje. S tovarnjakom so jih odpeljali do Vodic na pokopališče. Bili so prepričani, da jih bodo ustrelili. Slikali so jih ko bandite in odpeljali v ljubljanske zapore. Med zaslišanjem so jih strahovito pretepali. Ivan Močnik, ki se je zagovarjal, da je s Primorske in da so ga partizani na silo mobilizirali, je bil zaprt mesec dni v samici. Odpeljali so jih v Begunje in nato so jih v živinskih vagonih prek Jesenic namenavali odpeljati v Dachau. Na Jesenicah so preživeli bombni napad v zaklenjenih vagonih. Prepričan je bil, da Dachau ne bo preživel, saj je vedel, kako jih pobijajo in sežigajo. Trupla so ležala kakor skladovnice drv. Ob Bodenskem jezeru naj bi nekateri taboriščniki za Nemce zgradili podzemeljsko tovarno. Bombni napadi so gradnjo preprečili. Taboriščnike so čez štirinajst dni osvobodile ameriške enote. Ivan Močnik se je vrnil v domovino junija 1945.

Drago Miklavc

Partizanski anekdoti

Nekoč so na delegacijo po pomoči streljali partizani z nekega hriba. Josip Vidmar je zaupal Antonu Bricu, da ga je takrat Jaka Avšič povabil s seboj na hrib in ga pozneje, ko so se z »napadalci« sporazumeli, vprašal, čemu ga je gnal v hrib. Jaka se je odrezal: »Zato, da bom videl, kako te je strah, ker si politik in ne vojak!«

S takimi šalami si je slovenska delegacija lajšala razpoloženje med dolgo in naporno potjo v Jajce.

Pomladi 1944 sta se Vice Buljan in Pavo Krce morala preseliti z barko iz nekega kraja na obali Jadrana v drugega. Morje je bilo zelo nemirno in razburkano. Preden sta stopila v barko, je vprašal Buljan Krceja:

»Pavo, znaš plavati?«

»Ne,« je odvrnil Krce.

»Blagor tebi, ti boš vsaj takoj potonil!« je vzdihnil Buljan.

Zbral in prevedel: Dušan Mevlja

in čisto, kar mi je dajalo upanje, da je tam rešitev. Rešitev kljub temu, da je od tam prihajal že znani smrad po sežganem človeškem mesu. Nenadoma so ljudje postali nemirni. Kaj se dogaja? Zagledal sem, da v kotlih prinašajo hrano. Jesti, samo jesti! Ljudje so se začeli strahotno prerivati, da bi prišli do skodel in do hrane. Brez skodele ni bilo hrane. Jaz sem obupan in nemočen ostal brez skodele. In glej, tovarništvo je bilo tu! Moj prijatelj Roman Zupanec, komunist, s katerim sva že v taborišču Renicci skupaj politično delovala, mi je dal del svojega obroka. Kaj je to pomenilo, lahko doume samo tisti, ki je sam to doživel.

V barakah je bilo obupno. V prostoru, v katerega bi za silo stlačili kvečjemu 300 ljudi, nas je bilo okoli 1500. Vendar sem zaspal. To je namreč zanimivo. V takih okoliščinah bi zaspal, pa četudi bi vedel, da bi zaspal za vedno.

Naslednji dan so prišli samo do žične ograje nekateri tovariši iz glavnega taborišča. V gozdu so nas seznanili, kako je v njem, probedovali pa so nam tudi navodila in nasvete, kako naj ravnamo, če bomo prišli v glavno taborišče. To je bilo zelo pomembno, življenjsko pomembno za nas. Tovariš Zupanec mi je po pogovoru s temi tovariši zaupal, da je v glavnem taborišču močna ilegalna mednarodna politična organizacija. Torej zopet upanje, da bomo preživeli. Po štirinajstih dneh so nas poslali v glavno taborišče. Žal ne vse. Veliko jih je odšlo s transportom v koncentracijsko taborišče Dora, kjer je bilo tako strahotno, da je bilo težko ostati pri življenju. Tudi jaz sem bil v skupini za transport v Doro, vendar me je zadnji trenutek potegnil iz vrste tovariš Franci Dežman, ki je delal v transportni pisarni. Druga večja skupina pa je odšla v Wenigerode. Jaz sem odšel v glavno

taborišče Buchenwald s številko 32627 na blok (v barako) 42.

Mehanizem naše ilegalne organizacije se je tedaj prožil in deloval brezhibno. Skoraj popolnoma sta bili izpolnjeni dve osnovni nalogi: zadržati čimveč novih jetnikov iz našega transporta v glavnem taborišču in poiskati za njih take delovne komande, kje je bilo mogoče preživeti. Delovala je tudi jugoslovanska ekonomska skupnost, v kateri je jetnik vsak paket ali kar je dobil posebej, delil z drugimi. V tem je bila veličina, moč in humanost naše organizacije.

Bil sem v delovni komandi, v kateri smo v velikanskih bunkerjih pod zemljo lupili krompir. Tovariši so mi dali pravo pravcato jugoslovansko vojaško čutarico, ki sem jo vsak dan napolnil z majhnimi narezanimi koščki krompirja. Tako sem vsak dan prinesel na blok za našo skupnost liter krompirja. Vendar to ni bilo tako preprosto in brez nevarnosti. Če bi me odkrili, bi bil kaznovan s 25 udarci po zadnjici, kar je bilo dostikrat dovolj za smrt. Po kazni bi bil lahko tudi premeščen v najtežjo delovno komando, v kamnolom. Seveda pa ni ostalo samo pri tem. Za to so poskrbeli Janez Ranzinger, Ernest Tomec (ilegalni priimek dr. Dušana Kermaunerja) in Vekoslav Figar. Od njih smo dobivali direktive za naše politično delo. Eden od nosilcev političnega dela na bloku 42 je bil do prihoda dr. Rudija Supeka iz Zagreba in dr. Djordja Niklića iz Beograda, Roman Zupanec, žal premalo omenjen v raznih publikacijah o Buchenwaldu.

Konec leta 1943 so v Buchenwald pripeljali hudo ranjenega Ivana Juraga, borca s Sutjeske. Prišel je bil na blok 42 v isti oddelek kot jaz. S tem prekaljenim borcem z Murterja me je življenje povežalo v skupnem delu, tako na političnem kot na vojaškem področju.

Nismo se pustile streti!

Triindvajsetega novembra smo doživeli predstavitev kantate Taborišče Ravensbrück skladatelja A. Ajdiča. Izvedena je bila v Cankarjevem domu v spremljavi z recitalom pesmi, ki so nastale v tem taborišču (avtorice pesmi: Katja Špurova, Erna Muserjeva, Vera Albrehtova, Katarina Miklavova) ter z upodobitvijo v izraznem plesu študentskega plesnega kluba Kazine v koreografiji M. Jerala. Na obeh predstavah je bilo skupaj približno 1200 nekdanjih internirank in internirancev iz vse Slovenije.

Ali smo si me, takratne jetnice koncentracijskega taborišča Ravensbrück, prezeble, shirane od lakote, opotekajoče se od težkega dela in bolezni ter biča paznic kdaj mislile, da bo to naše trpljenje dobilo tako pretresljivo in čudovito umetniško upodobitev. Mislile smo, da smo že malo pozabile strahote taborišča, epidemijo tifusa, skladovnice mrtvih, dim in pepel iz krematorija. Toda s prvimi zvoki kantate in prvo sceno smo bile vse tam.

Tiho ječanje, ki ga ponavadi ni slišal nihče, saj smo ječali v sebi, tiho, da ne bi povzročale gorja sotrpink, je preraslo v silovito in neznošno bolečino. Naša telesa – okostnjaki so se zvijala pod neusmiljenimi udarci biča in okovanimi škornji, bolezni in smrt so kosile trumoma.

Plin in ogenj, v katerega so nas pihali gestapovci, sta grozila pogoltniti vse. Mati, ki je pustila doma neboljane otročičke, kliče svoje najdražje, v skrbi zanje, ne zase. Umiračem dekletu je zadnja misel – mama! Ko kaže, da bomo uničene vse, začno nacistične zveri bežati. Dvigne se na stotisoče rok v vseh taboriščih – svobodi naproti.

Kako je mogoče, da se nas je iz tega pekla vendar veliko rešilo. Rešila nas je predvsem medsebojna tovariška pomoč. Za bolno jetnico so dale tovarišice zadnji kosček kruha, svojo odejo ali kos svoje obleke. Bolno sotrpinko so za ceno svojega življenja skrivale, jo varovale, pomagale stati na apelu, stopati v koloni, dvigati bremena. Kajti kdor ni mogel hoditi, delati, temu je grozil krema-

torij. Ta velika pomoč, ki so jo jetnice, zlasti Jugoslovanke, dajale med seboj, je lepo izražena v izraznem plesu predstavitve kantate Ravensbrück. Naš odpor sovražniku in medsebojna pomoč, zavest, da nisi sam, da te tovarišice ne bodo pustile umreti, je bila glavna vsebina našega življenja v taborišču in glavna vsebina tega izraznega plesa in smisel kantate.

Zmagali so naša upornost, naš ponos, naša človečnost, zmagala je naša velika, neomajna vera v zmago nad gestapovsko zverjo. Bile smo neenak boj, oborožene samo z našo veliko idejo. Nismo se pustile streti! Ostale smo ponosne tudi v capah in blatu. To so ves čas čutili naši sovražniki in nas zato, besni, še bolj mučili. »A nič ne zlomi src, ki terjajo svobodo...«, vzklika Erna Muserjeva v svoji taboriščni pesmi. Mnoge so to plačale z življenjem. Ta duh upora sta v predstavitvi najlepše izrazili obe solo plesalki. Ena ves čas spodbuja trpeče jetnice, ne glede na posledice, ki jih mora prenesti, drugo zaradi njene upornosti mučijo do smrti.

Misel na dom, na travnike zelene, ki jih opeva v svoji taboriščni pesmi Katarina Miklavova, a katere ni videla nikdar več – misel na vse lepo, kar smo doživele v domovini do te prelete vojne, nam je pomagala včasih obarvati črmino taborišča s tiho lučjo sanj.

Vera v zmago naše velike ideje, v zgraditev novega pravičnega sveta nas je naplajevala ves čas. Brez nje

bi omahnile že v začetku, tako je bilo hudo. Z njo smo kljubovale vsem strahotam.

Tem, ki so s to vero v srcu zogleneli v krematorijih koncentracijskih taborišč in tem, ki so se s to vero vrnili v domovino, je posvečena pretresljiva, čudovita kantata Taborišče Ravensbrück in njena uprizoritev. Iz srca hvala vsem, ki so to ustvarili!

Eksplozija aplavza po uprizoritvi je povedala vse. Naj nam ne zamerijo tisti, ki so na sceni upodabljali esesovke(ce), da jim nismo tako ploskali. To je znak, da so svojo vlogo odigrali tako, da smo jih vzele za resnične. Od sedaj naprej ne bomo ob poslušanju kantate toliko mislile na svoje prestano trpljenje kot na dekleta, ki so tako čudovito to upodobila.

Izšla je tudi plošča kantate Taborišče Ravensbrück, ki smo jo lahko kupile že v Cankarjevem domu. Vsakič, ko jo bomo poslušale, nam bo vzbudila nove občutke, spomine in ponos na ta naš boj. Če pa bo to pretežno za nas, jo bomo dale svojim otrokom, vnukom, vsem mladim, saj bodo oni ohranjali to, kar je bilo priborjeno in v tem smislu je namenjena predvsem njim.

Kantata Taborišče Ravensbrück bo ostala za vedno v zakladnici naše kulture kot mogočno pričevanje nečloveškega trpljenja, nezlomljivega upanja in boja jetnikov v koncentracijskih taboriščih in opomin ter poziv vsem rodovom, da ne dopuste nikdar več nastanka fašizma in njegovih grozot.

Ker je kantata Taborišče Ravensbrück pričevanje o mukah in boju jetnic in jetnikov vseh narodnosti v fašističnih in nacističnih taboriščih, jo bodo gotovo sprejeli za svojo ne samo bivši interniranci, temveč vsi napredni ljudje v deželah Evrope in zunaj nje.

Ena nekdanjih jetnic taborišča Ravensbrück
Mimi Vogrič

Po prihodu dr. Rudija Supeka, dr. Djordja Nikolića in drugih v začetku leta 1944 je začela naša organizacija intenzivneje delati na vseh področjih. Po pogovoru z dr. Supekom sem privolila, da pridem v novo delovno komando, v tovarno orožja »Gustloff Werk«. Od tam naj bi tihotapili posamezne dele orožja. To izredno nevarno nalogo sem opravljal do 24. avgusta 1944, ko so zavezniki iz letal porušili ves kompleks tovarn orožja. To delo me je življenjsko povežalo s tovariši, ki so delali isto kot jaz.

Vlastimir Stojanović, Ivo Jaruga, Branko Milovanović, Dušan Kokotović, Zvonko Hanzelj, Djuro Vukelić in Milan Pivac, to so tovariši, katerih imen nikoli ne bom pozabil. Ponosen sem, da sem sodeloval z njimi, posebej še zaradi uspehov. Navedel sem samo imena tovarišev, ki so z menoj sestavljali dve ožji skupini s posebnimi nalogami. Takih skupin je bilo v Buchenwaldu več.

Po bombardiranju Buchenwalda, ko je bila porušena tovarna orožja »Gustloff Werke« in delavnice DAW (Deutsche Ausrüstungs-Werke), je bilo v taborišču izredno kritično. Preskrba ni bila redna, obroki so se zmanjšali. Dalj časa smo ostali tudi brez pitne vode za izplakovanje. Resno je grozila epidemija tifusa. In spet je prišla na dan mednarodna taboriščna organizacija. Tu mislim predvsem na izredno požrtvovalnost, nesebičnost in strokovno usposobljenost taboriščnega zdravstvenega osebja, ki je s skrajnimi napori napravilo čudež in preprečilo najhujše. Tudi sicer so taboriščni zdravniki opravljali svoje delo nadvse častno in z vso moralno odgovornostjo, velikokrat tudi za ceno svoje varnosti. Kako močna in vplivna je bila naša jugoslovanska organizacija pod vodstvom mednarodnega komiteja, sem občutil tudi na svoji koži. Konec leta 1944 so me določili za tran-

sport v zloglasno taborišče Dora. Nepopisno hudo je bilo, da bi me po toliko letih trpljenja načrtno ubili z lakoto itd. Kaj storiti, ali je sploh še kje kakšna rešitev? Časa je bilo malo. Takoj sem obvestil Vekoslava Figarja, kaj mi preti. O moji usodi so odločale minute. Figar je odšel in se vrnil čez petnajst minut. Povedal mi je, da je možna samo ena rešitev – operacija zdravega slepega črevesa, če seveda privolim v to. Strijal sem se. Stvar je bila tvegana, tudi narkotikov ni bilo. Ob Figarju sem bil čez 10 minut že sprejet kot »nujen primer« v taboriščno bolnišnico, kjer so me naslednji dan resnično operirali. Medtem je transport v Doro že odšel. Vrnil se ni nihče. S tem pa nevarnosti ni bilo konec. Takoj po vrnitvi iz bolnišnice sem dobil delo v novi delovni komandi – vrtnariji. Tu so bili v glavnem zaposleni samo kandidati za odhod v krematorij. Nisem se več bal, ker sem bil prepričan, da me bodo tovariši rešili. Nisem se zmotil, kmalu sem se znašel med mojimi zvestimi tovariši na bloku 42.

Bili smo že v 1945. letu. Naše ilegalno delo je bilo predvsem usmerjeno v vojaške priprave za obračun z našimi krvniki. Še zadnje dejanje, če ga bom preživel: spopad z esesovsko drhaljo.

Enajsti april 1945. Napočil je čas. Svoboda je pred nami. Naši krvniki so morali sprejeti boj. Zmagali sta hrabrost in človeška solidarnost, in natančno ob 15.15 sem prenehal biti številka 32627. Po toliko letih nečloveškega trpljenja sem spet postal človek.

Nisem se spuščal v nianse našega boja in osvoboditve, ker je o tem že veliko napisanega. Upam pa, da sem s svojim prispevkom izpolnil dolg do sotrpinov, do mednarodne ilegalne taboriščne organizacije in naše jugoslovanske.

Ernest Lotrič

Zadnje srečanje

Iz trebijske smeri pripelje v Žiri drzno speljana cesta nad Soro. Takoj na desni strani Sore leži na hribu Kristanova domačija. Tukaj je bil doma enainosemdesetletni Jože Kržišnik, po domače Kristanov oče in mnogim tovarišem iz vojnih let znan kot Dorče. V Jarčji dolini št. 5 je preživel dobesedno del življenja nekdanji aktivist, borec in član prvega NOO na Gorenjskem.

Ob zadnjem obisku 11. januarja 1983 si je želel, da bi dočakal praznovanje 40. obletnice ustanovitve Prešernove brigade in 40. obletnico osvoboditve Žirov. Proslave se je udeležil 23. oktobra, 21. novembra 1983 pa smo ga pokopali na pokopališču Dobračeva pri Žireh.

Polno življenje Kristanova očeta danes živi še v spominih žene Francke in osmih otrok ter spominih nekaterih najbližjih prijateljev in soborcev. OF je imela že v prvih dneh okupacije v Kristanovem očetu in njegovi družini zaupne, zveste in sposobne sodelavce. Njihova domačija je sprejemala veliko borcev, aktivistov in kurirjev, simpatizerjev NOG. Hiša na hribu je med prvimi sprejela prvoborca Vinka Oblaka iz Nove vasi pri Žireh. Po bitki v Dražgošah si je izčrpan nabiral moči na Kristanovi domačiji. Odločni prvoborec je Kristanove utrčil v prepričanju, da je par-

tizansko gibanje edina pot k svobodi. Avgusta 1942 je Vinko padel v nemški ofenzivi na Blegošu. Kristanovi so žalovali za njim kakor za svojim.

Prve dni avgusta 1943 je glas partizanskega juriša segel vse do hiše na hribu.

Gorenjska brigada je prebila nemški obroč z Žirovskega vrha na Selo pri Žireh. Zaradi pritiska partizanskih enot so se Nemci umaknili iz Žirov 23. oktobra 1943. Na zborovanju aktivistov osvobodilne fronte na Ledinici pri Žireh je postal Jože Kržišnik član prvega NOO na Gorenjskem. Naslednji dan je na prvi seji prejel zadolžitve – preskrbo prebivalstva in delo na terenu.

V oktobru 1944 se je vključil v partizanske enote 9. korpusa na gorenjskem vojnem področju. V zadnji sovražni ofenzivi je bil v Trnovskem gozdu februarja 1945 komandir čete Gregorčičeve brigade. Tik pred osvoboditvijo se je vrnil v enoto gorenjskega vojnega področja. Svoboda in demobilizacijo je dočkal v Kranju. Z veliko družino se je posvetil kmetovanju. Odveč je pripovedovati, da se je po vojni udeleževal pri graditvi in življenju svojega kraja. Za udeležbo v revoluciji je sprejel dve državni odlikovanji in več priznanj.

Preprosto in tiho, kakor je živel, se je poslovil od svojih najbližjih in od hiše na hribu.

Janko Mrovlje

Žirovski vosovci so se februarja in marca 1944 pogosto ustavljali na Kristanovi domačiji. Takrat je nastala tudi ta fotografija. Med vosovci stoji četrti z leve Jože Kržišnik-Dorče. Foto: Pavel Iglič-Bar, komandant VOS v Loškem potoku

Omahnili v valovih Mure

Leta 1944 je okupator še povečal nasilje v Slovenskih goricah. Sestega aprila 1944 je bila pri Ribičevem mlinu v Cezanjevcih bitka, ki je močno odjeknila po vsej severovzhodni Sloveniji in je postala simbol partizanstva v Slovenskih goricah. Nemci so v bitki izgubili štiri ugledne naciste, enega pa je istega dne ubil Ribičev sin Janko. Maščevali so se tako, da so aretirali več simpatizerjev OF. Zapornike so v prostorih gestapa v Ljutomeru silno mučili. Nekatere so odpeljali po zaslišanju na Ptuj ali v Maribor, drugi pa so ostali v ljutomerskih zaporih. Dne 25. aprila 1944 pa so izvedli še hujši maščevalni ukrep, saj so tega dne pri Ribičevem mlinu ustrelili 25 talcev, ki so jih pripeljali iz ptujskih zaporov. To so bili prvi ustreljeni talci v Slovenskih goricah. Za vsakega padlega nacisti so ustrelili pet Slovencev. Zločin je močno odmeval po Slovenskih goricah, vendar ljudi ni odvrnil od nadaljnjega sodelovanja v narodnoosvobodilnem gibanju. Okupator je v Slovenskih goricah ponovno streljal talce leta 1945.

Kurt Stage iz Celja je v začetku leta 1945 poslal v Ljutomer gestapovca Franca Wiegele s pooblastitvijo, da v zaledju Slovenskih gorov pred fronto izvede čistko in zatire narodnoosvobodilno gibanje. Februarja 1945 se je fronta približevala tudi Slovenskim goricam. Prek njih so se začele valiti skupine civilnih beguncev, za njimi pa oddelki umikajoče se nemške in madžarske vojske. Gestapovec Franc Wiegele se je takoj lotil dela. Vlasovci so povečali nasilje po Slovenskih goricah in število aretirancev se je povečalo. Dne 15. januarja 1945 so vlasovci na ukaz Franca Wiegele v Ljutomeru ustrelili 4 talce, med njimi tudi Rusinjo Angelo Pilipenko-Fino. Ta se je pridružila partizanom, toda nekaj dni pred streljanjem so jo Nemci ujeli v Razkrižju. Imela je zmznjene noge.

Zapornike so v ljutomerskih zaporih znosno mučili. Za vsako ceno so hoteli zvedeti še o ostalih sodelavcih narodnoosvobodilnega gibanja. S streljanjem talcev so nadaljevali do osvoboditve. Že 27. januarja, torej komaj 12 dni po zločinu v Ljutomeru, so ustrelili 9 talcev v Ivanjkovcih. Talce so izbrali iz ptujskih zaporov. Nameravali so ustreliti 10 talcev, vendar je enemu uspelo pobegniti iz drvečega avtomobila.

Po preboju fronte pri Blatnem jezeru, je bilo jasno, da bodo borci RA kmalu stopili tudi na prekmurska tla. Iz Prekmurja so se umikale enote 3. madžarske, umikali pa so se tudi oddelki nemške Weiksove armade. Dne 30. marca 1945 so prišle v Prekmurje predhodnice RA in že po 4 dnevih boja so ga osvobodile.

Drugače pa je bilo na desni strani Mure, kjer so se Nemci še krčevito držali. Fronta se je ustalila na črti Razkrižje-Safarsko-Globoka-Presika-Kog-Središče ob Dravi. Na tem območju se je fronta ustalila do konca aprila 1945, kar so Nemci izkoristili za temeljito čiščenje Slovenskih gorov. Bessneli so in divjali ter v zadnjem hipu hajkali po vaseh in povzročali zločine.

Dne 2. aprila 1945 so se ponovno odločili za streljanje talcev v Slovenskih goricah. Ljutomerski zaporji so bili polni. Treba jih je bilo sprazniti in za sabo zakriti vsa grozodejstva. Drugega aprila 1945 je gestapovec Konrad Hvalec, žal slovenskega rodu, dal ukaz o izpraznitvi ljutomerskih zaporov. Zbrali so 20 žrtev in jih pod pretezo, da bodo šli peš v Maribor, peljali na morišče. Vse osebne stvari so morali pustiti v zaporih. Na dvorišču so po dva in dva vklenili. Na Glavnem trgu jih je čakal vod vlasovcev, ki so jih vodili na morišče. Z grozo v očeh so nekateri Ljutomerčani videli, kako so pri belem dnevu gnali njihove rodoljube v neznano. Zaporniki so bili slabo oblečeni, nekateri celo bos. Na obrazih in po telesu so imeli rane od pretepanja. Najprej so šla dekleta, za njimi moški. V koloni je bilo največ domačinov. Vlasovci so jih gnali mimo železniške postaje proti Moti. Domačini so kmalu ugotovili, da gredo proti Muri. Ko so prišli na Moto, so jih gnali po poti, ki pelje k Smodiševemu mlinu. Mlinar je bil znan, saj je včasih mlet dobro moko, razen tega je bil tu brod, ki je vozil ljudi na drugo stran Mure. Utrujeni in izčrpani talci so prispeli do mlina, kjer sta jih pričakala gestapovca, ki sta se pripeljala z motorjem. Vlasovci so zastražili prostor. Zapornike so zvezali skupaj z verigo in jih postavili ob bregu Mure. Začeli so streljati, tako da so mrtvi potegnili v Muro še žive. V valovih Mure so se bojevali s smrtjo. Kmalu je omahnilo dvajset življenj. Zločinci so z drogov odvrinili trupla od brega, tako da bi za sabo zabrisali vsako sled. Med umorjenimi je bilo precej mladih ljudi, najmlajši je bil star 16, najstarejši pa 56 let. Večinoma so bili doma iz Slovenskih gorov. Prvotno so mislili, da je bila tedaj ubita tudi Marija Petje-Vida, članica okrajnega odbora OF za ljutomersko področje, ki so jo vlasovci ranjeno zajeli v bitki pri Ignacu Žaliku v Logarovcih. Kasneje so ugotovili, da so jo Nemci ustrelili v Mariboru.

Doslej je bilo prepoznanih 19 žrtev. V Muri so 2. aprila 1945 omahnili: Karel Budja, kmet, 47 let, Franc Domanjko, delavec, 24 let, Franc Fekonja, viničar, 44 let, Danijela Klemenčič, natakarka, 20 let, Alojz Korošec, vpičar, 22 let, Viktor Križanič, delavec, 32 let, Franc Kramer, delavec, 37 let, Maks Kremlj, hlapec, 16 let, Štefan Luskovič, zidar, 25 let, Glifford Moris, ameriški ujetnik, 25 let, I. Novak, delavec, 24 let, Rozalija Obrat, gospodinja, 37 let, Marija Rizman, delavka, 17 let, Franc Seršen, kmet, 56 let, Franc Senger, delavec, 18 let, Marija Šnajder, posestnikova hči, 18 let, Franciška Šnajder, posestnikova hči, 24 let, Marija Zorger, delavka, 16 let, Marija Zorger, oskrbnica, 42 let.

Občinski odbor ZZB NOV Ljutomer je 8. 5. 1955 postavil na kraju zločina spomenik. Spomenik vsako leto obišče mnogo domačinov, ki se poklonijo žrtvam fašizma. Mladim rodovom naj bo pomnik opozorilo, da se kaj takega ne sme več ponoviti.

Drago Novak

Jože Kržišnik s svojimi otroki. Poleg stoji Franc Kavčič, obveščevalec 9. korpusa. Fotografija je nastala ob žetvi 1944. leta na Kristanovi domačiji. (Foto: Stanko Mlinar, obveščevalec 31. divizije)

Spomin na Veličkovo četo

Prvoborec Ludvik Zupanc-ivo nosi v svoji prvoborski beležnici kar precej še neobjavljenih spominov. Tako tudi spomin na Veličkovo četo. Takole pravi: "... V taborišču na Dobrovljah je minilo nekaj mirnih dni. Nemci niso silili v breg, mi pa ne v dolino; bilo je samo nekaj nočnih akcij za hrano.

Avgusta (1941) smo dobili sporočilo, da se je Simonov bataljon nekje pri Radovljici prebil čez Savo. Želeli smo, da bi se kar najhitreje srečali in da bomo skupaj ena najmočnejših enot na Štajerskem.

V noči 13. avgusta sem šel na zvezo z Veličkovo četo, ki je delovala od Prebolda pa do Rimskih Toplic. S svojo četico je bil Veličko na obronkih Mrzlice in Gozdnika. Spremljal me je kurir Cene, in ker sva bila mlada, sva griče in doline hitro premagovala. Spotoma sva se oglasila pri Fojtovih pod vrhom Mrzlice. Fojtova družina je z nami sodelovala od vsega začetka, v gozdiču nad hišo je bil zgrajen prvi bunker zasavskih in savinjskih partizanov. Vmes je posegel izdajalec: gospodarja so v Starem piskru strahovito mučili in ga ustrelili, žena in otroci pa so skoraj 40 mesecev romali iz taborišča v taborišče.

Ko sva zvedela vse nadrobnosti, se do siteda najedla, sva krenila proti Gozdniku in še pred dnevom sva bila v Veličkovi četi. Kljub rani uri, so bili vsi na nogah. Veličko, komandirju čete, sem oddal pošto, on pa mi je zaupal načrte čete. Dopoldne je močno deževalo. Precej časa smo prebili pod šotri. Veličko je bil mnenja, da zaradi slabega vremena Nemci ne bodo šarili po gozdovih. Na srečo je bila precej gosta me-

gla, zato so bili kuharji glede dima brez skrbi.

Okoli tretje ure nenadoma pretrga tišino glas stražarja: Nemci! Bliskovito smo bili na nogah, nad glavami pa so že zasikale svinčenke. Nemci so se kakor lisice prihulili v bližino taborišča, ne da bi jih mi opazili. Po naključju je kuhar slišal pok suhe veje in zagledal Švaba, ki je prvi ustrelil in s tem dal znak za napad. Tudi mi smo bliskovito udarili. Kotel je ostal poln, nihče ni pomislil na hrano, ko je Veličko ukazal:

–Fantje, po drugi strani v najbližjo grapo in naprej v dolino! Dumdumke so se razletavale ob vejah. Slišali smo glasove razjarjenih Nemcev: Banditi, vdajte se!

Veličko me je med potjo spraševal po smeri. Kot domačin sem poznal vsako skrivno stezico. Vedeli smo, da je nemiselno spopasti se s tolikšno do zob oboroženo silo, zato smo se umikali kar se da hitro. To so uganili tudi Nemci. Kakor razjarjeni levi so se pognali za nami. Dobro so vedeli, da so nas presenetili nepripravljene. Dobro smo slišali njih krike:

–Banditen, hende hoh!

– Vmes smo slišali tudi slovenske glasove:

– Hostniki, v kleščah ste!

Vdajte se, sicer bo po vas!

Torej, za petami imamo tudi vermane. Mogoče je kdo tudi iz mojega kraja: Zabukovice, Griž, Megojnic, iz Žalca. Med čredo ovac je lahko ena garjava.

Ko smo prekoračili cesto in potok, smo zavili v nasproten breg. V dobre pol ure smo bili na vrhu hriba, od koder smo imeli lep razgled. Videli smo naše taborišče pa tudi domačijo kmeta Petrovca. Gledali

smo, kako lezejo Nemci iz gozda naravnost h kmetu. Prisilili so ga, da je zapregel vola v voz in hajd proti našemu taborišču. Tam so na voz naložili vso našo opremo; kotel s kosilom, šotore, nahrbtnike, mitraljez, ki ga je v hitrem umiku odvrigel naš borec. Pozneje sem zvedel, da je dezertiral: najbrž zaradi strahu pred kaznijo, ki bi ga doletela. To je bila naša prisega: tudi v še tako trdi stiski partizan orožja ne sme odvreči.

Še istega dne smo izvedeli, da nas niso izdali ljudje, ki so vedeli za taborišče, izdal nas je dim. Ko so Nemci, bilo jih je kakih 60, opazili, da se vije dim iz megle, so napadli kmeta Petrovca: Kdo kuri v gozdu? Ne vem, se izgovarja Petrovc. Mogoče drvarji. Komandant pa ves besen: Lažeš! In ukazal je, naj preiščejo vsak grm. Razvrstili so se v strelce in se tako počasi pomikali proti taborišču. Zaradi dežja je bilo listje in dračje mokro in njihovega premikanje ni slišal nihče. Naključje je bilo, da jih je tovariš pri ognju opazil v poslednjem trenutku. Kdo bi pobegnil iz take zasede, je težko reči. Mogoče nihče. Veličko je bil izredno bister komandir. Precej sem pripomogel jaz, ki sem poznal bližnjico do nasprotnega brega. Vsi smo se rešili, nihče ni bil ranjen, pa čeprav so Švabi žgali z mitraljezi, brzostrelkami, puškami in ročnimi bombami. Ob slovesu mi je Veličko dejal:

–Ivo, lepo smo se izmazali, ni kaj. In glej, da se kmalu vidi mo. Povej vašim, da se dobro držimo. O, tudi Švabi znajo leteti!

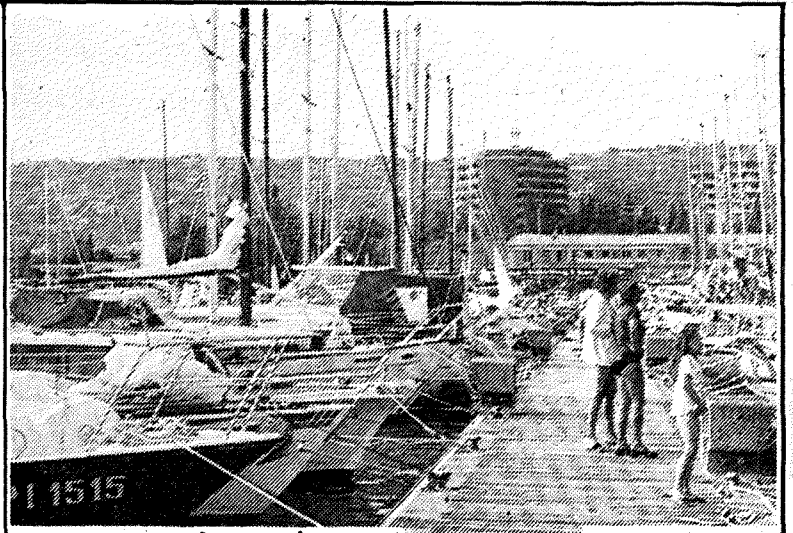
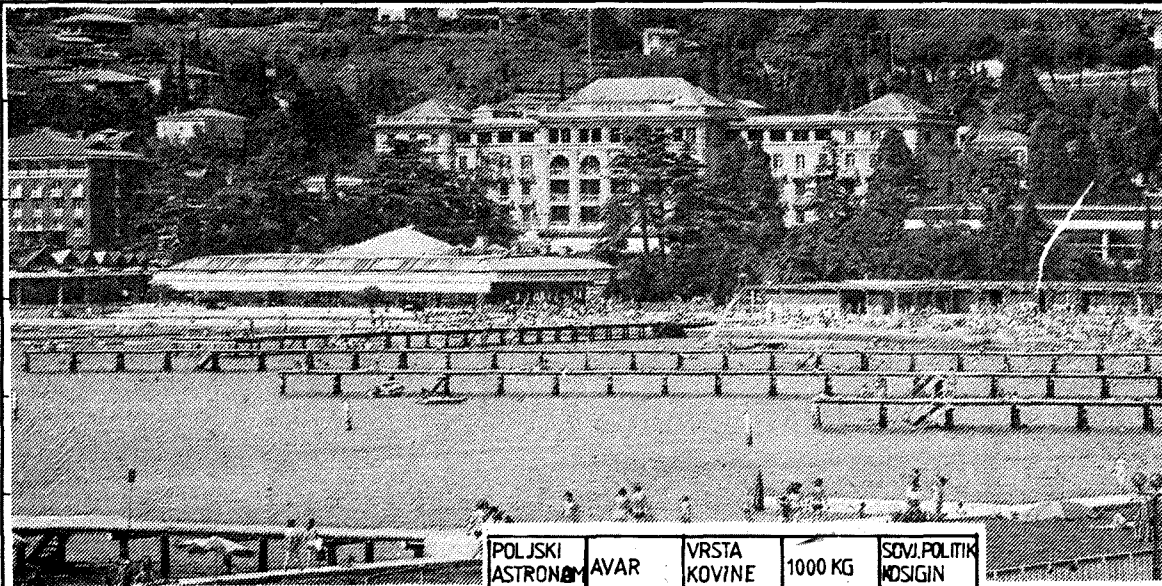
Drago Kumer

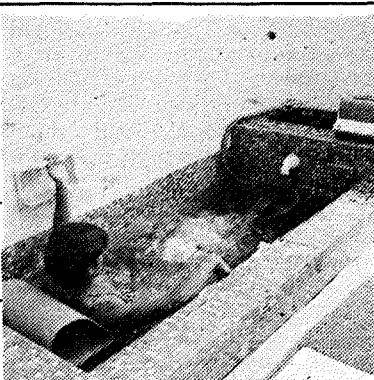
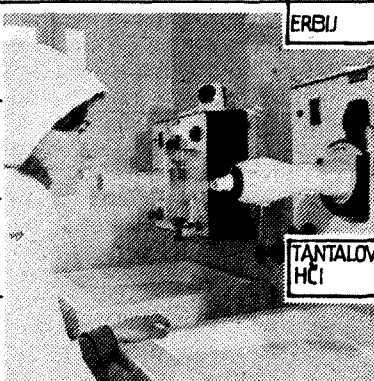
NAGRADNA KRIŽANKA

HOTEL PALACE

Razpis nagradne križanke

Tokrat so vam pripravili nagradno križanko »Hoteli Palace«. Želimo vam veliko uspeha pri reševanju, rešitve pa pošljite do 29. decembra 1983 na naslov: Uredništvo TV-15 Naš tovariš, Miklošičeva 28, 61000 Ljubljana. Na spodnji levi rob pripišite Hoteli Palace. Tri reševalce čakajo nagrade iz knjižnega programa založbe Borec.

	POLJSKI ASTRONOM	AVAR	VRSTA KOVINE	1000 KG	SOCIJALNI POSIGEN		ZAČARANO.	TOALETNA POTREBŠĆA	VZKLİK	KONČAR		DEL VOZA	VRSTA PIJAČE	
	OSVEŽILNA PIJAČA					SALIVOST					SILA			
	PORCIJA					INDIJSKI JEZIK					GOETHEJE. MATI			
	DINAR V JAMER. ALKALOID V ČAJU				KOPALNI OTOK	ZUBOVIČ			PERZIJSKI KRALJ		ALUMINIJ			
					MASSARI			FOSFOR				PREEIVALKE ISTRE	VRSTA SOCVETJA	
	ERBU		ZBOR	GROBO SUKNO	MESTO V SOMALIJI IZRASTEK NA GLAVI		JAPONSKI DENAR	LADD			AFRIŠKI VELETOK			
	TANTALOVA HČI					POZIV					MERA ZA SVETLOBNO OBČUTLJIV. FILMA			
												ENAKA SOGLASNI.		
	POKRAL V SLOVENIJI					N-15	KARIČ DRAG KAMEN					BLSK		
					PIJAČA ST. SLOVANOV		SUKANEČ				RIMSKI BOG HIŠE			
					DEL OBLEKE		DEL TENIS. IGRE				PRHA			
					JAVOR			MREZNICA EKSTREM. REAK.TEOR. O RASA						
									LJUBKOVAL Z. IME TANEK KOV. LISTIC					N-15
						SVOD	BRIP.GERM. PLEMENA					NAGRADNI KUPON		
							HUBAD				FRAN.FILM IGRANKA	IME _____		
					JUGOS.BIV. NOGOMET.							PRIIMEK _____		
					VRSTA RASTLINE							NASLOV _____		
					DEL VFRIGE									

LJUBLJANA

Letna konferenca
borcev v Zalogu

Krajevna organizacija ZB NOV Zalog - Sp. Kašelj-Podgrad je imela letno konferenco. Po poročilih je bilo v živahni razpravi veliko pohval in tudi kritike. Največ kritičnih besed je bilo o tem, zakaj še do danes ni realiziran sklep seje KO ZB Zalog z dne 3. junija 1981, da se VVZ Zalog poimenuje po Francki Zupancič, aktivisti OF, ki je bila zverinsko umorjena v Klečah pri Ljubljani. Sprejeli so sklep, da je treba uresničiti predlog. Kritika je zajela tudi nezadostno povezavo in aktivnost organizacije ZB z drugimi družbenopolitičnimi organizacijami v KS.

Do sedaj samostojna organizacija ZVVI Zalog se je združila v organizacijo ZB in bo delovala kot sekcija v ZB. Konferenca je kritično ocenila tudi delo komisije, ki zbira gradivo in spominske dokumente za knjigo, ki ima delovni naslov »Rdeči Zalog«. Člani te komisije so bili pohvaljeni za svoje delo še posebej zato, ker jim je uspelo zbrati, urediti in pripraviti vse za dokončno ureditev knjige.

če

TOLMIN

Skupščina aktivistov
OF
zahodnoprimorskega
okrožja

Dne, 19. novembra, so se v Tolminu zbrali nekdanji aktivisti in aktivistke, ki so med NOB delovali v nekdanjem zahodnoprimorskem okrožju na Tolminskem, v Goriških Brdih, Beneški Sloveniji in Režiji. Namen srečanja je bil, da se pogovorijo o nalogah pri pisanju spominov in zbiranju dokumentov ter fotografij za sestavo knjige, monografije o delovanju v zahodnoprimorskem okrožju med NOB.

Na skupščini v Tolminu so se tudi dogovorili, da bodo poleg pisanja spominov in zbiranja dokumentov ter fotografij sestavljali tudi vaše kronike in opisali delovanje aktivistov v Beneški Sloveniji. Ugotovili so namreč, da imajo posamezni aktivisti po vaseh razne dokumente, fotografije in predmete iz NOB, ki bi morali najti mesto v muzejih, kjer bi bili varno shranjeni in na voljo raziskovalcem zgodovine v teh obmejnih krajih. Do sedaj so zbrali že več tisoč dokumentov, ki jih danes lahko vidimo v Goriškem muzeju.

Sedanji okrožni odbor aktivistov OF ima po-

leg tega v načrtu tudi postavitev novega spomenika Jožetu Srebrniču in tovarišem, ki so v juliju 1944 utonili v Soči. Star spomenik se namreč ruši, ker Soča spodjeda breg, na katerem stoji. Prihodnje leto bo 40. obletnica pomembnega volilnega zborovanja v Kozbani v Goriških Brdih.

Na skupščini so med drugim omenili, da je nujno treba urediti seznam vseh aktivistov zahodno primorskega okrožja. Za uspešnejše delovanje naj bi bil okrožni odbor aktivistov OF v prihodnje bolj povezan z okrajnimi in vaškimi odbori. Tako bodo lažje dosegli zastavljen cilj - čimprej izid monografije.

Govorili so tudi o razstavi, ki jo ob dnevu JLA pripravljajo v tolminskem muzeju in ki nosi naslov Tolminska med NOB. Ob koncu skupščine so z enominutnim molkom počastili spomin na nedavno umrlega Iva Širka-Nanosa, nekdanjega predsednika okrožnega odbora OF za zahodno primorsko okrožje.

ANDREJ PAGON - OGAREV

KUČIBREG

Prisrčno srečanje
partizanov treh
narodnosti

V spominskem parku Hrvoji-Kučibreg na meji med LR Slovenijo in Hrvaško je bilo prejšnjo nedeljo prisrčno srečanje slovenskih, hrvaških in italijanskih partizanov. Vsako leto se zberejo v tem kraju, kjer so se konec novembra 1944 bojevale brigada Vladimira Gortana, komanda mesta Buje, mornariški odred 9. korpusa in bataljon Alma Vivoda s premočnim nemškim okupatorjem. Mnogi so žrtvovali svoja življenja za svobodo, največ žrtev pa je imel bataljon Alma Vivoda, sestavljen pretežno iz borcev italijanske narodnosti, saj je padel tudi celotni poveljujoči kader.

Na nedeljski spominski slovesnosti pred spomenikom padlim borcem so najprej delegacije položile vence, nato pa so govorili predsednik obalno-kraške konference socialistične zveze Boris Kralj, predstavnik miljske občine Gaglia, Donatel in predstavnik bujske mladinske organizacije Marjan Cassetto. Poudarili so skupni boj in žrtve med NOB, s katerim so postavili temelj današnjemu sožitju Slovencev, Hrvatov in Italijanov v Istri in tesnemu sodelovanju z zamejstvom. Govorniki so tudi poudarili današnjo vlogo nekdanjih borcev v boju proti nasilju in za mir v svetu. Obsodili so nedavna fašistična divjanja v slovenskih zamejskih vaseh ter podprli prizadevanja za sprejem zakona o zaščiti Slovencev v Italiji.

V kulturnem delu programa so nastopili mešani pevski zbor Momjan-Marušiči in učenci okoliških šol. Udeleženci so bili tudi pri slovesnem začetku del pri gradnji višinskega vodovoda Hrvoji-Momjan.

Prireditve so odlično organizirali obalno-kraška in bujska zveza borcev in odbor ANPI.

Navzoči so bili tudi številni domačini, zlasti mladina.

L. O.

BELE VODE

Spomenik padlim

Krajin Belih vod so 9. oktobra 1983 prvič proslavili krajevni praznik krajevnih skupnosti Bele vode in ob tej priložnosti odprli asfaltirano cesto, odkrili spomenik 26. padlim borcem NOV na tem terenu in razvili borčevski prapor, pod katerim se bodo zbirali člani in napredna mladina ob raznih priložnostih in slovesnostih.

Asfaltirano cesto je zgradilo Cestno podjetje Celje, ki je v veliki meri tudi pomagalo zgraditi spomenik padlim borcem ob sodelovanju OO ZZB NOV Velenje in članstva z mladino Belih vod. Prapor pa so kupili člani združenja s samopriskom in pomočjo krajevnih skupnosti. Proslave se je udeležilo veliko ljudi, kar potrjujejo tudi prapori, razvrščeni ob spomeniku.

Proslavo je začel predsednik krajevnih skupnosti, slavnostni govornik je bil član predsedstva OOZZB NOV Velenje, kulturni program pa je izvajala mladina podružnične šole Bele vode in Delavska godba »Zarja« iz Šoštanja. Spomenik padlim borcem je odkrila in razvila novi prapor članica združenja. Krajanom Belih vod so se s to prireditvijo in temi pridobitvami izpolnile dolgoletne želje.

MILOŠ VOLK

IDRIJA

Peti zimski spominski
pohod na Javornik

Ta mesec bo minilo 40 let, odkar je 23. decembra 1943. leta v ledenem zimskem jutru pri Skvarču na Javorniku nad Črnim vrhom nad Idrijo ugasnilo 47 mladih življenj - borcev 3. bataljona 3. SNOUB Ivana Gradnika. Dne 6. januarja 1944. leta je v Trebčah pri Črnem vrhu padlo še 38 borcev 3. in 4. bataljona, pri Godoviču pa so medtem okupatorji ustrelili 18 ujetih borcev Gradnikove brigade.

Njim v spomin organizirata planinsko društvo Idrija in domičilni odbor Gradnikove brigade iz Nove Gorice 5. zimski spominski pohod na 1240 metrov visoki Javornik nad Črnim vrhom nad Idrijo v nedeljo, 18. decembra 1983. Za letošnji peti spominski pohod na Javornik so organizatorji pripravili tudi spominske izkaznice. Tisti, ki se bodo pohoda udeležili prvič, jih bodo lahko dobili pred odhodom na Javornik v gostilni Pri Metki v Črnem vrhu, v Kanjem dolu ali pa v Pirmatovi planinski koči na Javorniku, kjer bo tudi spominski žig. Na dan pohoda bodo vsem pohodnikom, ki se bodo že četrtri udeležili pohoda, podelili srebrne, za dvakratno udeležbo na pohodu pa bronaste spominske značke. Spominska značka ponazarja spomenik 47 padlim borcem Gradnikove brigade na Javorniku, ki so ga pred Pirmatovo kočo na Javorniku odkrili septembra 1980. leta.

V nedeljo, 18. decembra, ob 11. uri bo pred Pirmatovo kočo pri spomeniku padlim na Javorniku kratka spominska slovesnost. Za vse udeležence spominskega pohoda na Javornik, ki bo ob vsakem vremenu, bodo organizatorji pripravili skodelico toplega čaja. Pohod na Javornik bodo spremljali tudi člani radioklubov Idrija in ETA Cerkno, ki bodo prek radijskih zvez omogočili neposreden prenos spominske slovesnosti v program LRP Radio Cerkno. Organizatorji priporočajo pohodnikom primerno planinsko opremo in hrano v nahrbtniku.

Prvih štirih spominskih pohodov na Javornik se je udeležilo več kot 2000 pohodnikov, zato organizatorji pričakujejo tudi v nedeljo, 18. decembra, številno udeležbo, saj se za pohod poleg Primorcev zanimajo tudi ljubitelji hoje z Gorenjske in ostale Slovenije. Organizatorji pa pričakujejo na pohodu tudi zamejske Slovence iz Italije in avstrijske Koroške ter sosednje Hrvaške.

SILVO KOVAČ

SEŽANA

Vsestransko delo
aktivistov OF

Ob štiridesetletnici zasedanja AVNOJ in kočevskega zbora, na katerem so sprejeli sklep o priključitvi Primorske k novi Jugoslaviji, so se v Sežani zbrali aktivisti Osvobodilne fronte za bivša okraja Komen in Sežano na redni skupščini. Navzoče so bile tudi delegacije OF srednje-primorskega okrožja, predstavniki sežanskih družbenopolitičnih organizacij, delegacije iz zamejstva ter delegacija občine Nabrežna Devin.

V poročilu je dosedajni dvoletni predsednik Alfonz Grmek-Izidor poudaril petletno delovanje odbora aktivistov OF pri podeljevanju spominskih značk OF, odkrivanju spominskih obležij, zbiranju gradiva iz NOB, pisanju vaških kronik. Pri pripravah in podeljevanju spominskih značk OF, do sedaj so jih podelili 1.283, so sodelovale krajevnne konference SZDL in ZB. Precej težav so aktivisti imeli pri sestavljanju seznamov, kajti vodilni aktivisti so že pomrli. Komisija za zgodovino NOB je mnogo gradiva že zbrala v vaških kronikah, v nekaterih krajih pa je potrebno zbrano gradivo še dopolniti. Pisanje zgodovine NOB se nadaljuje tudi za vasi, ki so med NOB spadale pod naše okrožje, sedaj pa so v zamejstvu. Številna obeležja so že bila postavljena, v prihodnjem letu pa bodo postavi-

RADIO ŠE POMNITE
- TOVARIŠI

V nedeljo, 18. decembra, bo tako kot vsako nedeljo brž po poročilih ob 9. uri na prvem programu Radia Ljubljane na sporedu oddaja »Še pomnite, tovariši«. Tokrat bo ponovljena oddaja, posneta pred petimi leti, ki pretresljivo pripoveduje o junaškem boju 3. bataljona Prešernove brigade na Pokljuki 15. decembra 1943. Oddaja ima naslov »Zmaga mrtvega bataljona«. V njej je tudi ohranjeno pričevanje političnega komisarja bataljona, zdaj že pokojnega kulturnega delavca, pisatelja in scenarista Ivana Ribiča-Stojana. V oddaji s spominsko pripovedjo sodelujejo še: dr. Danica Bem-Gala, Ivanka Stare, Gracelj Tanja ter prof. Marjan Malc, Vinko Kušar-Iztok, Janez Ambrožič-Marko in Zdenko Kranjc.

Oddajo je pripravil Stane Škrabar.

li spominsko obeležje na Gradnjah tajnici ZSM Danici Fabjan, na osnovni šoli v Škrbini, kjer je bila leta 1944 prva skupščina odposlancev okrajnega NOO za komenski okraj, v Komnu pa spominsko obeležje prvoborcu, predvojnemu komunistu Adalbertu Vrabcu.

Na skupščini so pohvalili aktivno dosedanje delo odbora in raznih komisij, predvsem pa vzorno delo Palmire Bašin in Aleksandra Jele-na. Zbor je bil priložnost za srečanje osemdestih aktivistov OF, in to ne le iz sežanske občine, ampak tudi od drugod in iz zamejstva.

Olga Knez Stojkovič

Vabilo

Vabimo vas na ogled dokumentarne razstave 1. in 2. prekomorske brigade, ki jo je pripravil Pododbor prekomorskih brigad pri ZZB NOV Sežana. Razstava bo odprta na dan JLA, 22. 12. 1983 ob 12. uri v avli Srednje družboslovne šole Srečko Kosovel v Sežani. Razstava bo na ogled do 27. 12. 1983, vsak delovni dan od 10. do 17. ure.

Odbor za pripravo razstave

Obvestilo

Pozivamo vse nekdanje aktiviste Osvobodilne fronte in druge v Ljubljani, ki imajo kakršne koli dokumente, letake, ilegalni tisk, fotografije, razne predmete, ki so jih uporabljali pri ilegalnem delu, npr. kamuflažni pripomočki (kakor torbice, pasovi, kuhinjska oprema), da jih oddajo v fotokopiranje ali slikanje Muzeju ljudske revolucije v Ljubljani.

Zgodovinsko gradivo bodo preslikavali v Muzeju ljudske revolucije Slovenije v Ljubljani, Celovška cesta 23. V desetih dneh od sprejemanja bodo originalno gradivo vrnili skupaj s fotokopijo v velikosti razglednice. Gradivo lahko izročite osebno v Muzeju ljudske revolucije Slovenije ali po pošti. Za sprejem in vrnitev gradiva je osebno odgovorna uslužbenka Muzeja ljudske revolucije Slovenije tovarišica Nevenka Pretnar. Gradivo bodo sprejemali vsak dan razen sobote in nedelje od 9. do 15. ure v fototeki Muzeja. Na vsaki fotografiji naj bo napisano čim več podatkov: vsebina, čas, kraj nastanka, oseba ali opis objektov.

S preslikavo originalnih fotografij in pridobitvijo novih zgodovinskih podatkov bodo na novo obogatili poznavanje dogodkov med NOB v Ljubljani. Vse to bo služilo pri pripravi filmskega gradiva o NOB v Ljubljani za TV serijo »NOB na Slovenskem«.

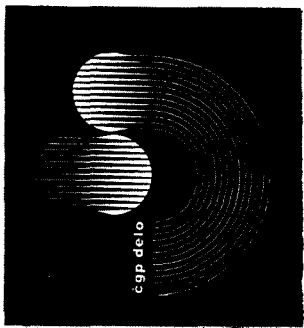
MK SZDL Ljubljana

Poizvedbi

Iščem svojce Alberta Lazarja, rojenega 6. novembra 1926. Bil je borec VOS v Poljanah nad Skofjo Loko. Padel je marca 1944 v spopadu z domobransko patruljo na Žirovskem ali Bukovem vrhu. Svoji naj se oglašijo na naslov: Jan-ko Mrovlje, Maribor, Aškerčeva ulica 24.

...

V juniju 1942. leta sem služil kot primorski Slovenec v 1. artilerijskem polku divizije »Cacciatori delle Alpi« italijanske vojske v Grosupljem. Nekega dne v juniju sem se znašel na grosupeljski železniški postaji in prav tisti trenutek so partizani napadli vlak, ki je vozil na progi Novo mesto-Grosuplje-Ljubljana. Ob napadu se je vlak ustavil na postaji in takoj so me mobilizirali Italijani, čeprav nisem pripadal tej enoti, naj pomagam reševati mrtve in ranjene. Italijansko poveljstvo mi je ukazalo, da moram reševati izključno italijanske vojake. Ogledal sem si zadnja vagona, v katerih sem videl polno ranjenecv in mrtvih. V vagonih so bili poleg italijanskih vojakov tudi civilisti. Na enem sedzu sta ležali ranjeni dekleti. Kljub italijanski prepovedi sem poiskal še tri vojake, da smo ranjeni dekleti odnesli na reševalno postajo Rdečega križa, ki je bila pod šotori v bližini železniške postaje. Dekle, ki sem jo nesel, je bila ranjena v ledja. Vprašala me je, odkod sem. Povedal sem ji, da sem primorski Slovenec, doma iz Borjane pri Kobaridu. Nato mi je povedala, da se vozi nekje od Trebnjeva vsak dan študirat v Ljubljano. Prosim, da se mi oglosita obe dekleti, če sta preživele vojne rane: Miroslav Stres, 4. prekomorske brigade 55, 65270 Ajdovščina.

ČGP DELO

Časopisno in grafično podjetje
Delo

TOZD Tisk časopisov in revij
TOZD Grafična priprava
TOZD Knjižni in komercialni tisk
TOZD Grafična dodelava

61000 LJUBLJANA, Titova cesta 35

p. p. 29
Telefon (061) 315-366
Telex: 31291 yu dtlj

Predstavništvo Beograd:

Moše Pijade 12
Telefon (011) 336-094 in 335-089

Dejavnost TOZD

- stavljenje (foto, lino, mono), izdelava enobarvnih in večbarvnih filmov in klišejev
- roto-ofset časopisni in revijalni tisk
- ofset in knjigotisk (eno in večbarvni)
- grafična dodelava (knjigoveznica)

Anton Požar

Anton Požar se je rodil 1915. leta v Hrušici pri Ilirski Bistrici. Leta 1936 je bil vpoklican na odsluženje kadrovskega roka v italijansko vojsko. Leta 1942 se je seznanil z NOG na Primorskem. Naslednjega leta pa je odšel med borce Istrskega odreda, kasneje pa je na terenu prevzel dolžnosti vojaškega referenta in obveščevalca. Po vojni je delal v ladjedelnici v Piranu, kjer je bil tudi upokojen. Za delo med NOV in po njej je bil odlikovan.

Dušan Knežević

Rodil se je pred 63. leti v Malem Cvetniču pri Drvarju. Leta 1941 je stopil v Cvetniško četo 5. krajiškega bataljona. V četrti ofenzivi je pomagal prenašati ranjene in bil tudi sam ranjen. Svoboda je dočkal kot oficir artilerijske brigade 7. udarne divizije. Bil je aktivni družbenopolitični delavec na terenu ZB NOV Dušan Kraigher v Celju in nosilec partizanske spomenice 1941 in več visokih odlikovanj.

Ivan Pirnat

Nenadoma je umrl član ZB NOV Črnuče-Gmajna, Ivan Pirnat. Med okupacijo je delal kot aktivist na področju Črnuče in Gmajne. Od njega smo se poslovili junija v Črnučah.

Franc Nuk

V Tolminu smo se marca poslovili od Franca Nuka, rojenega 1912. leta v Čadrgu. Mobiliziran je bil v italijansko vojsko v delavski bataljon. Po kapitulaciji Italije se je priključil 1. prekomorski brigadi v Karbonari, s katero je nadaljeval pot v Gravino in naprej v domovino. Po prihodu v Drvar je bil dodeljen 13. proletarski brigadi Rade Končar, ki je bila v sestavi 1. proletarske divizije. Bil je štirikrat odlikovan.

Gabrijel Koselj

V 73. letu je umrl Gabrijel Koselj iz Sp. Lipnice. Med vojno je aktivno sodeloval z OF na terenu, za kar je prejel odlikovanja. Od njega smo se poslovili aprila na kamnogiškem pokopališču.

Milan Dominko-Vovk

Avgusta smo se v Biljah pri Novi Gorici poslovili od prvoborca in večletnega predsednika ZB NOV, Milana Dominka, rojenega 1923. leta. Že 1941. leta se je priključil borcem za osvoboditev in priključitev Slovenskega primorja k matični domovini. Kot kurir in spremljevalec takratnih aktivistov OF je sodeloval do 1942. leta. Med prvimi je odšel v komaj ustanovljeno Kraško četo, kasneje pa je bil premeščen v Gregorčičev bataljon. Po kapitulaciji Italije je bil poslan v VDV. Po vojni je bil soustanovitelj kmetijske obdelovalne zadruge, kasneje je delal pri kmetijskem kombinatu v Vipavi. Za zasluge v NOB in po vojni je prejel veliko odlikovanj in priznanj.

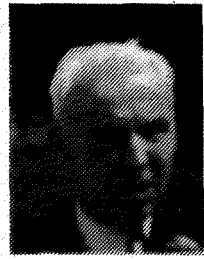
Riko Legat

Mnogo prezgodaj je umrl Riko Legat iz Črnuče. Borec NOV je bil od 1941. leta. Že 1944. leta je bil sprejet v ZK. Po vojni je opravljal visoke politične in gospodarske dolžnosti. Od njega smo se poslovili na ljubljanskih Žalah.

Rudolf Mesner

Od Rudolfa Mesnerja-Popovega Rudija z Leš nad Prevaljami smo se poslovili oktobra. Rodil se je 1923. leta. Leta 1943 je bil mobiliziran v nemško vojsko, toda ob prvi priložnosti se je pustil ujeti zavezniškim oboroženim silam v Franciji, kjer se je pridružil tamkajšnjemu odporniškemu gibanju.

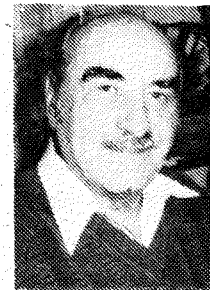
Ivan Klinkon

Julija smo se v Tolminu poslovili od Ivana Klinkona, rojenega 1911. leta v Zatočini. Leta 1942 je bil zaprt v Gorici in v Trstu, od koder je bil odpeljan v konfinacijo na otok Tremiti. Po kapitulaciji Italije se je prebil v zbirno taborišče v Karbonari in se vključil v 1. prekomorsko brigado, s katero je odšel v partizanski tabor v Gravino. Zatem se je priključil 3. prekomorski brigadi. Bil je dvakrat odlikovan.

Janko Erman

Nenadoma je umrl Janko Erman iz Sp. Lipnice, borec Prešernove brigade in 9. korpusa. Bil je dvakrat odlikovan. Pokopali smo ga oktobra na kamnogiškem pokopališču.

Milan Drenik

Julija smo se prijatelji, sorodniki in sorodniki na prečenskem pokopališču pri Novem mestu poslovili od Milana Drenika. Rodil se je 1917. leta na Bršljunu. Okupacijo domovine je dočkal kot vojak-rezervist stare jugoslovanske vojske, hkrati pa tudi ujetnik nemških okupatorjev. Iz ujetništva se je vrnil 1942. leta. Zaradi sodelovanja z OF so ga Italijani aretirali in odpeljali v internacijo. Septembra 1943. leta se je vključil v NOV. V JLA je ostal do marca 1951. leta ko je bil demobiliziran. Imel je čin kapetana 1. razreda in vrsto drugih odlikovanj.

Antonija Krivec

Umrli je Antonija Krivec iz Jablane nad Zagorjem. Rodila se je 1909. leta v Trebnjem. Z NOB je začela delati takoj po okupaciji domovine. Organizatorjem NOB, aktivistom in borcem je dajala hrano in zatočišče. Po vojni je pomagala pri obnovi domovine in napredku vasi pri napeljavi elektrike in vodovoda. Od nje smo se poslovili v Sentlambertu nad Zagorjem.

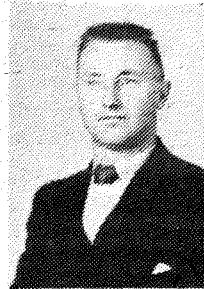
Anton Arko

Rodil se je 1904. leta v Ribnici. Njegova hiša je bila napredno usmerjena, zato so se po kapitulaciji stare Jugoslavije odločili za delo v NOG. Anton je bil zaradi aktivnega sodelovanja 1942. leta aretiran in interniran v Padovo. Po prihodu domov se je vključil v Tomšičevo brigado, ko je 1943. leta zbolel in odšel domov, kjer se je vključil v delo OF. Po vojni je delal za obnovo domovine.

Jože Krma

Na postojnskem pokopališču smo se novembra poslovili od Jožeta Krme, rojenega v Hraščah pri Postojni 1920. leta. Bil je mobiliziran v italijansko vojsko v delavski bataljon. Po kapitulaciji Italije je prišel domov. Nemška policija ga je aretirala in odpeljala na prisilno delo v Avstrijo, kjer je dočkal svobodo. Odlikovan je bil z redom dela s srebrnim vencom.

Anton Menart

Anton Menart se je rodil 1908. leta v Logatcu. Umrli pa je v Strmcu pri Vojniku. Od 1943. leta je sodeloval z OF, kasneje pa se je aktivno vključil v VDV brigado. Prejel je več odlikovanj.

Jože Vozelj

Na Zasavski gori smo se poslovili od Jožeta Vozlja, rojenega 1899. leta na Brezovici nad Zagorjem. Bil je udeleženec prve svetovne vojne in bil tudi ranjen. Med NOB je aktivno deloval in pomagal po svojih močeh.

Ivan Kališnik

Umrli je borec Bračeve brigade in kurir na Graški gori, Ivan Kališnik z Raven na Koroškem. Od njega smo se poslovili novembra.

Ivan Planinc

Novembra smo se na kamniškem pokopališču poslovili od 59-letnega Ivana Planinca. Bil je borec Kamniško-zasavskega odreda in odlikovan z medaljo za hrabrost in medaljo zaslug za narod.

PRAVNI SVETOVALEC

S.S.S. Brez pismene pogodbe sva s sosedom pred 15 leti zamenjala zemljišči tako, da je sosed začel uporabljati in uživati mojo, jaz pa njegovo parcelo. Ali lahko tak ustno sklenjen dogovor razveljavim in dobim svoje zemljišče?

Odgovor: Za promet z nepremičninami je predpisana pismena oblika pogodbe. Pismena pogodba v vašem primeru ni bila sklenjena, toda od zamenjave je poteklo že več kot deset let in bi se sosed lahko skliceval na to, da je bivše vaše zemljišče priposestvoval. Prejšnje stanje lahko postavite le, če se s sosedom o tem sporazumeta.

J.J.S. Sem etažni lastnik stanovanja v pritličju in garaže v kleti, katere streha je dvorišče. Sosed je postavil ograjo, ki zapira vhod na streho garaže. Ali je to smel storiti?

Odgovor: Če vam je sosed s postavitvijo ograje preprečil ali otežil vstop na streho garaže, ki je hkrati del dvorišča, je neopravičeno posegel v vašo posest in boste lahko zahtevali odstranitev ograje. Zaradi preskopihih podatkov v pismu, ne moremo natančneje odgovoriti, svetujemo pa vam, da se obrnete na poravnalni svet vaše krajevne skupnosti, ki bo poskusil spor urediti na miren način.

R.K.S. Z bratovim dovoljenjem sem na njegovem zemljišču zgradil objekt, ker sva se dogovorila, da mi bo to zemljišče podaril. Preden sva sklenila darilno pogodbo, pa je umrl, njegovi dediči pa zahtevajo, da objekt odstranim. Kaj naj storim?

Odgovor: Ker ste gradili z bratovim dovoljenjem in se brat gradnji ni upiral, ste postali lastnik zemljišča, na katerem stoji stavba, in zemljišča, ki je potrebno za redno uporabo tega stavbnega objekta, morate pa sedanjemu lastniku povrniti vrednost zemljišča v višini prometne cene.

C.B.V. Ste uživalec kmečke starostne pokojnine in kot borec NOV pred 9. 9. 1943 prejimate tudi varstveni dodatek. Zanima vas, koliko bo znašala vaša kmečka starostna pokojnina po 1. 1. 1984?

Odgovor: Po 3. odstavku 150. člena novega republiškega zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju se bo izplačevala kmečka starostna pokojnina kmetom borcem pred 9. 9. 1943 oziroma do 13. 10. 1943 in njihovim zakoncem od 1. 1. 1984 dalje v višini najnižje redne pokojnine za polno pokojninsko dobo.

F.M.K. Kako se bodo s 1. 1. 1984 povečale pokojnine borcem NOV pred 9. 9. 1943, odmerjene od zagotovljene pokojninske osnove?

Odgovor: Po sklepu o uskladitvi pokojnin s 1. januarjem 1984 (Uradni list, št. 35/83) se bodo za 11 odstotkov uskladile tudi vse pokojnine borcem NOV pred 9. 9. 1943 oziroma do 13. 10. 1943, odmerjene od zagotovljene pokojninske osnove.

ALBERT KLUN

3

SLOVENSKI BORCI PRI GRŠKIH, ALBANSKIH IN MAKEDONSKIH PARTIZANIH

Kmalu pa so začeli Nemci otok bombardirati in na njem izkrcavati precejšnje vojaške sile. Skupno poveljstvo na otoku Samosu je spoznalo, da se proti nemški premoči ne bodo mogli braniti. Naročili so, naj se vsak reši, kakor ve in zna. V takih razmerah se je večina Slovencev zatekla v gore, kjer je uživala vso podporo grških partizanov. Tedaj pa so začeli Nemci prirejati obsežne čistke in hajke, tako da ubežnikom ni kazalo drugega, kot da se umaknejo v Turčijo. Ob pomoči grških partizanov so se ponoči v majhnih čolnih prebijali čez morje. Nekateri so si izdelali splave iz starih roč, ki so jih povezali skupaj. Nekateri so celo preplavali morsko ožino med Samosom in turško obalo. V Turčijo je prišlo 27 Slovencev. Med temi je bil tudi Janko Hrast iz Tolmina.

Na otoku Lerosu je bilo v italijanski posadki 8000 mož. Edino na ta otok so Britanci poslali močno vojaško enoto pod poveljstvom generala Roberta Thilneya. Nemci so otok najprej bombardirali, a ko so se hoteli izkrcati, je prišlo do hudih bojov, ki so trajali vse do 16. novembra 1943, ko so Nemci zajeli vso italijansko posadko in ves britanski kontingent. Nekaj manjših skupin italijanskih vojakov se je v dramatičnem boju z razburkanim morjem rešilo s čolni na turško obalo.

Med italijansko posadko na Lerosu je bila tudi skupina primorcev in Istranov. Bili so večinoma topničarji. Vsi so se udeležili bojev proti Nemcem.

Skoraj v vsaki italijanski vojaški enoti v Grčiji je bilo tudi nekaj Primorcev in Istranov. Izjema ni bil niti elitni italijanski 3. grenadirski polk (vojaki tega polka so morali biti visoki nad 180 centimetrov), ki je imel svoj štab v Atenah. Tudi tu je bilo nekaj Primorcev in Istranov. Med njimi je bil Ludvik Bole, doma iz Landola pri Postojni. Po zlomu grške vojske aprila 1941 je bil njegov polk premeščen v Atene. Skupaj s četo grenadirjev je Bole opravljal obalno stražarsko službo 40 kilometrov od mesta. Imel je priložnost, da pomaga grškim partizanom. Ko pa je prišlo na dan, so ga zaprli, in sicer skupaj z dvema vojakoma italijanske narodnosti, ki sta, ne da bi se zavedala nevarnosti, Boletu pomagala. Boleta so v navzočnosti vsega polka nagnali iz vojske kot izdajalca.

Grozila mu je celó smrtna obsodba, toda rešil se je ob kapitulaciji Italije.¹⁴

Mnogo zajetih Primorcev in Istranov so Nemci odpeljali iz Grčije v razna taborišča v Nemčiji. Njihova bridka usoda pa se s tem še ni končala. Nekateri od njih so se vključili v Rdečo armado ter se vračali domov po zelo čudnih in oddaljenih poteh. Eden od teh je bil tudi Franc Marinšek iz okolice Planine.

Partizanska četa »Primorje«

Po zasedbi Kefalonije so Nemci del ujetnikov obdržali na otoku. Med njimi je bila tudi skupina nekdanjih pripadnikov 215. posebne kazenske čete. Prve dni septembra 1944 pa so se začeli Nemci z otoka nenadoma umikati. Grozila jim je namreč nevarnost, da jim narodno-osvobodilna vojska Jugoslavije preseka pot za umik proti severu. Pripravljali so se, da razstrelijo argostilionsko pristanišče in dobršen del bližnje obale. S tem bi porušili še tisti del mesta, ki je ostal po hudem bombardiranju septembra 1943.

Tiste dni so Primorci Tone Kržišnik, Jule Ogrič iz Idrije in Darko Rusjan iz Medane v Brdih s prispevnostjo rešili Grkom pristanišče. Ko so poslednji Nemci odhajali proti Samiju, so v zadnjem trenutku pretrgali vžgalne vrvice in tako preprečili nesrečo. Na Kefaloniji pa je po nemškem odhodu zavladalo veliko veselje. Zdaj so končno zadihali tudi Primorci in Istrani. Takoj so ustanovili samostojno partizansko četo. Priključil se jim je tudi Tone Gošnik. Prijetno je bilo našim ljudem, ko so se lahko do zob oborožili, se svobodno gibali po otoku in razpravljali v materinem jeziku. Toda to veselje ni trajalo dolgo. Ko se je na otoku pojavila britanska vojaška misija, so oblasti hoteli vzeti v roke tisti Grki, ki so poprej sodelovali z nemškim okupatorjem. Oboji so si zdaj prizadevali, da bi čimprej odrinili grške partizane (ELAS), ki so v velikem številu prihajali na otok. Britanska misija je Italijane, bivše vojake, ki jih je prav tako še nekaj ostalo na otoku, nagovarjala, naj se vrnejo v Italijo in naj pretrgajo stike z ELAS. Primorci in Istrani pa niso nasedli tej propagandi, ampak so še bolj okrepili stike z grškimi partizani. V odnosu do ELAS pa so bili vendarle previdni. Dosegli so, da bodo sporazumno z njihovim vodstvom natančno določili svoje pravice in dolžnosti. V tej zvezi so nastali dokumenti, ki jih je podpisal Agisilaos Miliareis, predstavnik ELAS.

Na otoku je bilo vedno bolj čutiti propagando kraljevih agentov in njihovih britanskih pokroviteljev. Čudna nasprotja so se začela kazati tudi v samih vrstah ELAS. Vodstvo te organizacije je namreč borem na otoku prepovedalo nositi na kapah znamenja srpa in kladi, slovenski četi pa nositi peterokrako rdečo zvezdo. Te oznake so morali borci zamenjati z napisom ELAS na modri podlagi. Na otoku so se začele uveljavljati kontrarevolucionarne sile.

Partizanska enota »Primorje« pa je vztrajala pri svojih načrtih. V svojih vrstah je še bolj utrdila enotnost in disciplino. Uvedla je redne študijske ure in tudi Miliareis je prišel v četo predavati o problemih balkanske federacije. Na otoku si je slovenska partizanska četa pridobila velik ugled. Udeležila se je vseh velikih javnih manifestacij. Tako je 28. oktobra 1944 sodelovala na velikem protifašističnem mitingu v Argostolionu. Poleg zavezniških zastav je tam plapolala tudi jugoslovanska zastava s peterokrako rdečo zvezdo. Srečko Likar, ki je v četi vodil tudi organizacijo KP, je poskrbel, da so nekaj Leninovih člankov prevedli iz grščine in italijanščine v slovenščino. Tako je partijska organizacija pridobila vsaj nekaj temeljnega študijskega gradiva.

Za oblast na otoku se je v nemal vedno ostrejši boj. Dne 4. oktobra 1944 se je na njem izkrcal grški guverner kot zastopnik kraljeve vlade, in sicer v spremstvu britanskih oficirjev, naproti pa mu je hitel argostilionski škof. Ko je guverner stopil na otok, je izjavil: »Vračam se na sveto grško zemljo za blagor grškega naroda, za kar gre zasluga Veliki Britaniji, ki je osvobodila Grčijo.« Takoj je zahteval, da iz zapora izpuste žandarje in druge kolaboracioniste, ki jih je ELAS nameraval postaviti pred vojaško sodišče. ELAS je bil proti takšnemu razvoju dogodkov skoraj brez moči. Zdaj so začeli prihajati na otok ljudje, ki so na otoku pomagali Nemcem pobijati privrženca ELAS.

Četa odide na kopno

Končno se je le približal čas, ko je partizanska enota »Primorje« lahko odšla na grško kopno. Slovo te enote od Argostolione opisujeta Kržišnik in Ogrič takole: »Grškim borcem smo dokazali, da imamo iste cilje, in jim ponovno zatrjevali, da je njihov boj obenem tudi naš boj. Med nami in grškimi broci sta se utrjevala bratstvo in tovarišstvo. Prepričani smo bili, da bomo v skupnem boju premagali okupatorja in domače izdajalce ter čimprej prispeli v domovino. Vendar nam je to našo pot oviralo višje grško vodstvo, ki je ob vsaki priložnosti zavlačevalo naš odhod domov. Ko smo se pripravljali na pot iz Argostoliona, nas je ljudstvo pozdravljalo. Tudi »kapitanjusu«, ki je bil vedno z nami in nas je spremljal še nekaj časa iz mesta, so prišle solze v oči. Izrazil je svoje veselje, da je bil med nami ter spoznal našo disciplino, tovarišstvo in bratstvo, ki se je kovalo med jugoslovanskim in grškim ljudstvom. Dejal je, da ne bo nikoli pozabil dni, ki jih je preživel med nami.«

Partizanska enota je zapustila Kefalonijo 2. decembra 1944. Takrat je imela 56 mož, na čelu s poveljnikom Srečkom Likarjem in političnim komisarjem Tonetom Gošnikom. Iz pristanišča Sami je odplula mimo Itake in se naslednji dan izkrcala v pristanišču Astako, na grškem kopnem. Napotila se je na sedež 7. brigade v Amfilohijo, ob južnem robu zaliva Arte. Na poti so jo Grki navdušeno pozdravljali. Štab grške partizanske brigade je sklenil, naj slovenska partizanska enota ostane nekaj časa v Amfilohiji. Štab je slovensko četo okrepil še z enim minometom in jo poslal na položaj zunaj mesta, kajti pričakovali so, da bo prišlo do bojev z Britanci in privrženca generala Napoleona Zervasa.

(se bo nadaljevalo)

Desetič po poteh heroja Kebeta

Pred 27. prireditvijo

»Po stezah partizanske Jelovice«

Dražgoše in okoliški kraji bodo 8. januarja 1984 ponovno oživele. Na južnih pobočjih Jelovice se bodo srečali na različnih spominskih športno-rekreativnih prireditvah pripadniki JLA, teritorialne obrambe, milice, planinci, taborniki, nekdanji borci in aktivisti OF, mladina in vsi, ki si želijo obuditi spomin na znameniti tridnevni boj Cankarjevega bataljona pred 42 leti.

V okviru teh prireditev razpisujeta republiški konferenci ZRVS in ZSM Slovenije že 10. jubilejno taktično-orientacijsko tekmovanje občinskih ekip ZRVS in ZSM Slovenije, ki nosi naslov »Po poteh heroja Kebeta«.

Ekipo sestavljajo trije člani ZRVS in trije člani ZSM. Člani ZSM bodo odgovarjali na vprašanja poznavanja dogodkov iz dražgoške bitke ter vstaje na Gorenjskem, razvoju, organizaciji in delovanju narodne zaščite, rezervni vojaški starešine pa bodo reševali taktično nalogo na temo: enota TO v zasedi na začasno zasedenem ozemlju, ki je sestavni del programa vojaškostrokovnega usposabljanja ZRVS v prihodnjem letu. Pohod, preverjanje znanja iz topografije ter streljanje z malokalibrsko puško so ostale tekmovalne discipline.

Ker nas je zanimalo, če se v občinah na to tekmovanje že pripravljajo, smo se dogovorili za pogovor z nekaterimi tekmovalci iz občine Ljubljana Vič-Rudnik, ki so zasedli prvo mesto na tekmovanju v januarju 1983.

Naši sogovorniki so bili Marjan Knavs, sekretar občinske konference ZRVS, Jože Prijatelj, dolgoletni tekmovalac in zadnja leta spremljevalec ekipe ter Amadeo Prosen, član zmagovalne ekipe.

Marjan Knavs nam je povedal, da se udeležujejo tega tekmovanja njihove ekipe že od začetka. V dosedanjih tekmovanjih so zasedli eno tretje mesto, dve drugi mesti, najponosnejši pa so na pokal za prvo mesto in prehodni pokal, saj so ga letos priborili v zelo močni konkurenci. Prva leta so imeli isto ekipo, kasneje pa so se zaradi pravil, ki posameznim tekmovalcem dovoljujejo le dvakratno udeležbo, lotili izbora in priprav že zelo zgodaj.

Na vprašanje, kdaj in kako organizirajo priprave na tekmovanje, je Jože Prijatelj dejal, da potekajo priprave skozi celo leto. Odločili so se namreč, da bo smučarski klub Brdo, v katerem je precejšnje število rezervnih vojaških starešin in mladincev, jedro, iz katerega bodo v glavnem izbirali tekmovalce. Tako že med letom na skupnih tekih nabirajo kondicijo, s tem pa imajo zagotovljen tudi širši izbor tekmovalcev. Intenzivnejše priprave se začnejo po dopustih, ko jim občinska konferenca ZRVS zagotovi mentorje za topografijo in taktiko, skupinsko pa preučujejo naloge iz teorije. Ker je to ekipno tekmoval-

nje, sestavijo tako ekipo, v kateri vladajo zares tovariški odnosi in medsebojna pomoč. Glede na različne tekmovalne discipline rezervni vojaški starešine nosijo težo pri reševanju nalog iz topografije in taktike, mladinci pa pri reševanju nalog iz teorije. Pri sestavljanju ekipe skrbijo, da ostane vedno po en tekmovalac iz ekipe prejšnjega leta.

Amadeo Prosen je dejal, da so mladi navdušeni nad takimi tekmovanji in je pravzaprav težava, ker bi bili vsi radi v ekipi. Že pri prvih izbirnih treningih v streljanju z malokalibrsko puško

sno pripravljenost, strelske sposobnosti, znanje topografije in orientacije. Poleg tega pa morajo RVS obvladati taktiko bojevanja enot naših oboroženih sil, člani ZSM pa odgovarjati na vprašanja s področja SLO in družbene samozaščite ali zgodovine NOB. Seveda je najpomembnejše, kako je ekipa uigrana in kakšni odnosi vladajo v njej. O organizaciji tekmovanja nimajo priporoč, saj je vsako leto vzor- no izpeljana.

Na pohodu (dolžina trase je približno 10 kilometrov z višinsko razliko 400 metrov), ekipa ob spomeniku narodnemu heroju Lojzetu Kebetu počasti njegov spomin. Od tu dalje se v ekipo običajno vtihotapijo misli, podatki in dogodki iz dražgoške bitke, saj tečejo skozi predele, ki so jih v hudi zimi leta 1942 vztrajno branili borci Can-

Vsakoletno prireditev sklenejo ob veličastnem spomeniku borcem Cankarjevega bataljona. (Foto: B. K.)

ostanejo v ožjem izboru le najboljši. Izbrani kandidati dobijo ustrezno literaturo in nato mentorji RVS preskušajo njihovo znanje. Zadnji mesec skupno preučujejo naloge iz prejšnjih let, se dogovarjajo o načinu dela in zadolžitvah vsakega iz ekipe pri posameznih tekmovalnih disciplinah. Poudaril je, da mladinci v ekipi ne predstavljajo samo statista, ampak so enakovredni člani ekipe, večkrat tudi tisti, ki »vlečejo«.

Vprašali smo jih, kaj mislijo o samem tekmovanju, o tekmovalnem okolju, o organizaciji tekmovanja. Menili so, da je zamisel tekmovanja zelo dobra, saj od vsakega člana zahteva primerno tele-

karjevega bataljona, mimo Bičkovske skale in do Dražgoš. Čeprav so zadnji kilometri najtežji, jih je s to mislijo lažje premagati. Jože in Amadeo sta bila enotnega mnenja, da ekipa takrat občuti predvsem voljo zdržati do konca, izvršiti nalogo, a to je, da vsi pridejo skozi cilj. Težko je povedati, kaj čutijo, ko nekdo iz ekipe zaradi napora popusti in ga potem skoraj ne sejo skozi cilj, sta dejala; to so verjetno tiste vrednote, ki jih na nepriznjen način gojimo in razvijamo med mladimi na takih in podobnih tekmovanjih, a to so tovarišstvo, kolektivno delo, medsebojna pomoč, ljubezen do domovine.

Vojko Š.

Razstava o mladinskih delovnih brigadah 1945–1948

Muzej ljudske revolucije je odprl 24. novembra razstavo o delu in uspehih mladine v povojnem obdobju 1945–1948. Razstava je posvečena 40-letnici ustanovnega kongresa Zveze slovenske mladine ter 40-letnici drugega zasedanja AVNOJ.

Pred leti smo na istem kraju videli podobno razstavo o mladinskih delovnih brigadah. Toda šele na sedanjih razstavi vidimo, kako je tudi slovenska mladina nesebično gradila svojo domovino.

Kronološko je prikazano obdobje od 1945 – Krško polje, Bohinj ter še ostale enodnevnice akcije, nato 1946 Brčko-Banoviči ter 1947 Samac-Sarajevo, začetek avtomobilske ceste ter druge akcije v tistem obdobju.

Škoda je, da ni več takih razstav. Se večja škoda pa, da se nismo spomnili naših veteranov že prej, ker se naše vrste redčijo, saj je minilo že skoraj 40 let.

Dušan Žilič

Napadu na Blegošu smo se nakako izognili. čakalo pa nas je še težje pri umiku prek Farje- ga potoka v Selški dolini, kjer smo se znašli po mitingu, ko smo ga imeli v neki vasi, menda v Prtovcu. Nemci so napadli z vseh strani. Z nami je bila tedaj še četa angleških vojakov, pilotov. Veliko jih je bilo. Njih smo samo go- stili, niso pa hoteli pomagati v kuhinji in tudi orožja baje niso hoteli. Tedaj sem pomagal bataljonskemu intendantu, lahko pa, da sem kar sam opravljal dolžnosti. Z Angleži se ni- sem mogel prav nič zmeniti in borci v kuhinji so godrnjali. Krogle so padale že v kuhinjo, ko smo reševali zadnjo zalogo hrane. Pohodna vrsta je bila zelo dolga. Se bolj dolg je bil pohod. Menda smo se po neki zamrznjeni koz- ji stezi pomikali navzgor v strmino. Vsak na- pačen korak v levo ali desno je pomenil ali padeč ali pa je spodrsnilo. V levo je bil prepad. Zaradi težavnega terena smo morali hoditi v primerni razdalji in pohiteti zaradi nemških zased. Za rezervno hrano smo imeli s seboj velikega vola. Zelo je bil ubogljiv. V strmini pa so mu pošle vse moči. Ves trud, da bi živinče spravil naprej, je bil zaman. Strašno je bilo pogledati, kako je žival trpela in kako si je prizadevala, da bi šla z nami vstric. Strel za volovo uho je bil skoraj neslišen, tudi rane ni bilo videti.

Monografija 15. divizije

Monografija 15. divizije predstavlja resnično zgodovinsko delo. Pisec general Lado Ambrožič-Novljan je opisal bojno pot divizije in problemsko obdelal določene divizijske akcije in druge dogodke. Delo se lahko meri z najboljšimi monografijami, ki so doslej izšle na jugoslovanskem knjižnem trgu. Ta dragoceni biser je vsekakor vreden pozornosti, po njem bodo radi segali borci, je pa tudi dragocen pripomoček izobraževalnim ustanovam.

»Štirideset mesecev napornega dela sem skupaj s sodelavci vložil v monografijo. Na nekaj več kot 600 straneh sem skušal kar se da strniti vse tisto, kar sem mislil, da mora v knjigo. Tu ni šlo za honorar, ker sem se z veseljem lotil dela, zlasti tedaj, ko

so mi bili ob strani tudi sodelavci,« je med drugim dejal avtor monografije.

Po vsebini ima monografija 15. divizije tri temeljne dele. Prvi, najobširnejši, obsega skoraj tri četrtine knjige, posvečen pa je razvoju in bojnemu delovanju divizije. Drugi obravnava delovanje in razvoj divizijskega poveljstva in štaba, političnih in vodstvenih organizacij in kulturno-prosvetnega življenja v diviziji, nastanek in razvoj ter delovanje posebnih divizijskih enot, služb in odsekov. Tretji del je poskus strnitve problematike razvoja, rasti, bojev in operacij divizije in je hkrati tudi sklepni del monografije. Ta naj bi prispeval k boljšemu razumevanju partizanske narave divizije.

Že med pisanjem je bila monografija deležna pozornosti nekdanjih pripadnikov njenih enot in štaba. Nekateri so pripravili cele razprave o posameznih temah in problemih. Zelo delaven je bil odbor skupnosti 15. divizije. Najprizadevnejši med njimi je bil Škrli, ki je zgradil mnoge mostove med avtorjem in sodelavci ter tistimi, ki so skrbeli za tisk.

Monografija je izšla pri založbi Borec v 4.000 izvodih. Kupiti jo bo mogoče tudi pri odborih, kjer imajo svoj domicil. Po zaslugi republiške kulturne skupnosti, ki je prispevala 152 starih milijonov, bodo knjigo prodajali po 800 dinarjev, in ne 1.380 dinarjev, kot so načrtovali.

Jože Čurin

Naše ljube igrčke

Naša največja ljubezen, sreča, radost, prihodnost, naša največja skrb in naša prva dolžnost misliti, delati nanje, zanje, predvsem pa govoriti o njih na moč slovesno ob prigradnih priložnostih! No, kaj pa bi naj bilo v tem narobe! Otroci – ali ni prav, da nam je to – kaj naj rečemo? – nekaj najsvetejšega! Kdor ne ljubi otrok, sploh ni človek! Sploh pa, čemu to načenjati, saj vendar drži ko za večne čase pribito: zlata mladina je naš ponos, poroštvo lepšega jutrišnjega dne, o mladini ni mogoče dvomiti!

Zato prokletstvo tistim, ki danes vidijo v mladini posebejno pohujšanje, neresnost, malomarnost, surovost, zabitost, razuzdanost, lenobo in celo najtežje breme družbe, coklo vseh prizadevanj, da bi vendar karkoli dosegli. Sicer pa se pri nas res nihče ne zgraža nad mladino – javno. Očitno se je bojimo, zato (?) pa si na vse kripnje prizadevamo, da bi jo pozlatili, ne glede na to, kakšna je.

Kajpak, ob koncu leta je najmanj primeren čas govoriti tako premalo spoštljivo o naših zlatih malčkih, sladkih muc-kah, maminih junačkih, očeto-vih prestolonaslednikih, kav-bojčkih (oboroženih ne le s pištolami, marveč tudi s tanki in raketami), saj je treba vedeti, da so priprave na dedka Mraza najbolj pereča skupna (da ne rečemo: družbena) naloga. Menda še ni junaka med nami, ki bi upal reči, da to ni prav, nihče ne upa zanikati, da bo, slavni dedek Mraz odredil svetovno otroštvo lakote, nezljuljivih boleznih, uživanja mamil, nevarnosti vojne, nezaposlenosti – no, res se ne spodobi govoriti tako skorajda demagogično o vse tem sredi najhujših priprav na izdelovanje dedkove brade, prav zdaj, ko so tako mučne seje o tem, kdo naj navrta kakšno blagajno, da bo dedek Mraz mogel zares veličastno paradirati po naših ulicah in da bo celo trosil sladkorčke zijalom v špalirjih...

To so hudo vznemirljive skrbi: kje in kaj naj kupuje dedek Mraz, zlasti še, če mu sammu (če je npr. upokojenec) sili mokrota v nič kaj nebeske škornje. No, saj menda veste, da so škornji dragocen okras (pet tisočakov) prednovoletnih izlozb. Toda to je čisto stran-ska zadeva, ko je vendar poglavitno, da moramo dokazati svojo globoko človečno in družbeno zavednost: Vse za otroka! To pa pomeni: Če nič drugega, pokazati je treba s »tradicionalnim« dedkom Mrazom na ulicah in v dvorana-h, da so otroci, o, pridkani, zlasti muciki, naša prva in zadnja (včasih res zadnja!) skrb.

Saj ni treba nikomur priznati, da se tudi sam šteje med tiste, ki se radi pootročijo tako prigradno, če že niso venomer otročji; nihče naj ne bo užaljen, če so mu lastni otroci pač najljubše igrčke, ko se gredo takole dedka Mraza in predvsem zaradi samih sebe, ne zaradi preljubih otrok. Tako najbrž marsikdo s tem nado-mešča, česar sam ni dobil v starih »miklavževskih« časih.

Sicer pa: dedek Mraz je naša prva skrb!

efes

Čudno, da je kdo ostal živ

Imam doraščajoča sinova, ki ju zelo zanima, kaj vse se je dogajalo med zadnjo vojno, zlasti po zasedenih mestih in pri partizanih. Nič kolikokrat sem jima že moral pripovedovati svoje dogodivščine, zapomniti si vsako mojo besedo. Zgodilo se je tudi, da me ta ali oni opomni: »Ata, zadnjič si pa tole pripovedoval drugače...«

Zato seveda izpustimo le redke partizanske filme, ki jih prenaša televizija. Tudi ob gledanju takšnih filmov budno opazujeta, kaj počno partizani, ilegalci ali sovražniki. Dovolj sta bistra, da takoj vidite, če je kdo naredil napačen korak, zato sem ju že nič kolikokrat slišal reči:

»Ata, čudno, da je sploh kdo ostal živ, če ste delali takšne neumnosti.«

Kaj naj jima odgovorim, če gledam prizore, ki so mogoči le v filmu, morebiti vsebinsko celo dobrem, po vojaški strokovnosti pa neznansko začetniškem in naivnem? Le spomnim se lahko, kako smo kot ilegalci obvezno na vsakem sestanku razpravljali o posebni točki dnevnega reda o »konspiraciji« in policijskih ukanah. Kasneje pri partizanih pa spet skoraj vsak dan na dolgih sestankih o raznih napakah. Tudi kaznovali so nas, če smo naredili kakšno neumnost. Zato smo kmalu dosegli naravnost zgledno vojaško izurjenost.

Kaj naj si mislita moja sinova, ko na filmskem platnu gledata ilegalca. Fant ali mož ima klobuk ali kapo, potisnjeno globoko na oči, roko tišči v žep ali pod suknjič, kjer je videti obrise velikanske pištole, dolg plašč mu opleta okoli telesa. Glavo je potegnili med ramena, se zgrbil, prihuljeno opreže okoli vogalov. Vsak najbolj neumen italijanski policist bi ga že zaradi takšnega obnašanja takoj zgrabil, kaj šele nemški ali domobranski.

In kaj, ko gledata partizane, ki se stiskajo skupaj, kot bi se naravnost nastavliali sovražnikovemu mitraljezu. Ali junaško lomastijo proti sovražniku, orožje nosijo brezkrbno kot nedeljski lovci v mirnih časih. Raje jo mahnejo naravnost čez travnik, ne pa po daljši, toda varnejši poti po gozdu. Ali ko gledajo v svetlo obleko oblečenega partizanskega komandanta, ki sredi travnika stoji strelja z brzostrelko na sovražnikovo letalo. Pa na umirajočega, ki pred smrtjo govori kot kak sodobni politik?

»Ne, takšni pa zares nismo bili«, rečen sinovoma. »Drugače bi vidva imela kakega drugega ata...«

Alojz Kogelnik (Klančnikov ata)

Devetdesetletnik z biserno poroko

Na Klančnikovi domačiji Podklanec 5 v občini Dravograd so pripravili manjšo slovesnost. Klančnikov ata je praznoval devetdeseto obletnico. Ob tej priložnosti so ga obiskali predstavniki občine in borčevske organizacije in ga obdarili. Alojz Kogelnik, ki je najstarejši član ZB, se lahko postavi še s tem, da sta z ženo Marijo slavila tudi biserno poroko. Pravi, da je bila v dravogrski občini zadnja taka poroka pred tristo leti. Še vedno je vzravan, le tu in tam se opre na palico. Neposreden, enostaven in še hudomušen povrh je prijeten sogovornik. Pri tem se zna tako nalezljivo nasmehovati, da »okuži« še druge. Poln je prijetnih in žalostnih spominov.

Rasel je med preprostimi ljudmi, kjer sta bila delo in pridnost vsakdanja stvar. Prostejša časa ali razvedrila

ska leta in na svoji koži je občutil, kako so si avstro-ogrski oblasti prizadevale, da bi Slovence čimbolj izko-

je vrnil iz ujetništva. S trpk

bolečino je sprejel izid koroškega plebiscita. Na posestvu je nadomestil očeta. Bil je ko nekakšen steber, ki se upira germanizaciji slovenskega življa, hkrati pa dober kmetovalec. V kraju in daleč naokoli si je pridobil ugled. V tistih časih je postal podžupan dravogradske občine. Že pred vojno se je družil z raznimi naprednjaki in svobodomiselnimi ljudmi.

Zadnja okupacija ga ni presenetila. Razumel jo je kot logično nadaljevanje že od nekdaj začete raznarodovalne in osvajalne politike do Slovencev. Kmalu po okupaciji ga je obiskal Franc Golob. Klančnikova domačija je postala ena izmed pomembnih partizanskih postojank v tem predelu Koroške. Že v letu 1941 jim je gospodar dajal stalno zatočišče in hrano. Semkaj so prihajale posamezne skupine, med njimi tudi Miloš Zidanšek in Rado Iršič. Zaradi varnosti so se dogovorili: če bodo na Klančnikovem dvorišču govorili na glas, tedaj so Nemci blizu, če pa tiho, tedaj jih ni.

Alojz Kogelnik je kmalu postal sposoben sodelavec

NOG. Osvoboditev je dočaka

l kot zrel mož. S svojim

zgledom je veliko pomagal,

zlasti pri kmetijskem združ

ništvu.

Njegovo urejeno kmetij

stvo je zdaj v rokah tretje

generacije. Kaže, da bo tudi

Jože šel po stopinjah starega

očeta. O tem priča letos po

stavljen moderen hlev. To

naj bi bil ne le v občini Dra

vograd, temveč celo zunaj

nje najsodobnejši hlev. Ta

kega napredka je vesel tudi

Klančnikov ata. Ve, da ves

njegov trud, prestano gorje,

sodelovanje z narodnoosvo

bodilnim gibanjem in povoj

no prizadevanje res ni bilo

zaman.

Drago Miklavec

62 let skupnega življenja

Dne 21. novembra sta Elizabeta in Ivan Možina iz Loga pod Mangartom praznovala 62 let skupnega življenja. Danes živita v domu upokoencev v Tolminu.

Z 19 leti je bil Ivan vpoklican v avstroogrsko vojsko. Poslali so ga na rusko fronto v Bukovino, kjer je bil ranjen in ujet. Zdravil se je v Kijevu in Moskvi. Tam je tudi dočkal socialistično revolucijo in se nato prostovoljno prijavil in bojeval v tretjem polku Rdeče armade. Za sodelovanje v tem polku je pred leti prejel visoko sovjetsko odlikovanje.

Leta 1921 se je vrnil domov in se poročil z Elizabeto. Skupaj sta preživljala čase italijanske okupacije, Ivan je aktivno deloval med domačini in deloval v Rajblu in jim prenašal izkušnje sovjetske revolucije. Moral je v internacijo. Po osvoboditvi je ostal aktiven na vseh področjih družbenega življenja, zlasti pa v zvezi komunistov.

Sedaj preživljata mirno starost v domu upokoencev, vesela sta vsakega obiska sorodnikov in prijateljev.

JM

Varstvo, urejanje in vzdrževanje

Program varstva, urejanja in vzdrževanja grobov borcev, internirancev in drugih žrtev sovražnikovega nasilja iz druge svetovne vojne, spomenikov in spominskih plošč in drugih objektov iz NOB in revolucionarnega gibanja v občini Lendava za 1983. leto ni v celoti realiziran, nekaj nalog bodo prenesli v prihodnje leto. S 30. januarjem 1984 končujejo srednjeročno obdobje, zato bodo skupaj z letnim programom obravnavali tudi srednjeročni program za obdobje 1984-1989.

Občinska delegacija ZZB NOV obišče dvakrat na leto spomenik internirancem v Sarvarju na Madžarskem, obiskujejo tudi druge grobove in spomenike. V letu 1983 so načrtovali obnovno spomenika Srečka Puklavcu na starih pokopališču. Kerni bilo dovolj denarja, so program prenesli v leto 1984. Prav tako nameravajo obnoviti spomenik padlim žrtvam fašizma v Dolgi vasi.

Za varstvo, urejanje in vzdrževanje spominskih plošč in drugih obeležij iz NOB in revolucionarnega delavskega gibanja se sredstva zbirajo s pomočjo Kulturne skupnosti Lendava, ob soudeležbi sredstev Kulturne skupnosti Slovenije ter podpisnikov samoupravnega sporazuma. Del programa zajema ureditev notranjosti objekta rojstne hiše Štefana Kovača, izolacijska dela in obnove fasade na rojstni hiši pisatelja Miška Kranjca, popravilo in dvig podstavka spomenika borcem in žrtvam fašističnega nasilja v Gornji Bistrici. Obnovili naj bi zunanost Copekovega mlina ter postavili zbirke, uredili notranjost prostorov in razstavne zbirke v rojstni hiši Miška Kranjca. Po ureditvi zbranega gradiva o Prekmurski četi bodo v Trajbarjevi zidnici uredili spominsko sobo. Pri vsem tem bi lahko veliko pomagali tudi pokrovitelji, zato bi bilo treba pritegniti njihovo pozornost.

Jože Žerdin

tv-15 naš TOVARIŠ

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978 – Glavni urednik: ZVONE KRŽIŠNIK; Odgovorni urednik: TONE URBAS; Novinarji – uredniki: ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino: BOJAN KUNTARIČ – notranja politika; MILENKO STRAŠEK – reportaža; BOJANA ŽOKALJ-JESIŠ – naša organizacija; Lektorska redaktorica: KATJA HVALA; Tehnični urednik: DRAGO ŠETNIČAR; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Vodja uprave: MILAN SENČAR; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 317-049 – Uprava in naročniški oddelki: Moše Pijade 24, p. p. 598, 61001 Ljubljana – Letna naročnina 500 din, posamezna številka v prosti prodaji 10 din – Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772 – TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 – Rokopisov in fotografij ne vračamo – Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/1-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov – Korektore in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35